

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
EDUKOLOGIJOS FAKULTETAS
EDUKOLOGIJOS KATEDRA

Vaida Klimavičienė

Karjeros edukologijos magistro studijų programos II kurso studentė

**TĖVŲ, AUGINANČIŲ 5-6 METŲ VAIKUS, LŪKESČIAI UGDANT JUOS PROFESINEI
VEIKLAI**

Magistro darbas

Mokslinė vadovė
prof. dr. D. Malinauskienė

Šiauliai, 2014

Darbas originalus.....Vaida Klimavičienė
(studento parašas)

TURINYS

SANTRAUKA	3
SUMMARY	4
ĮVADAS	6
1. TĖVŲ, AUGINANČIŲ 5-6 METŲ VAIKUS, LŪKESČIAI UGDANT JUOS PROFESINEI VEIKLAI TEORINĖS PRIELAIDOS.....	10
1.1. Profesinės veiklos ir karjeros apibrėžtis bei jos reikšmingumas.....	10
1.2. Profesinės veiklos rinkimosi veiksniai, kaip pagalba žmogui apsisprendžiant.....	16
1.2.1. Pašaukimas profesinei veiklai, kaip profesinis vystymasis	20
1.2.2. Motyvacijos reikšmė profesinės veiklos apsisprendime.....	22
1.2.3. Brandumas profesinei veiklai	24
1.3. Šeimos vaidmuo vaiko profesinės veiklos ugdyme	26
1.4. 5-6 metų amžiaus vaikų psichosocialinės raidos charakteristika	29
1.4.1. Asmenybės profesinės veiklos raida 5-6 metų amžiuje.....	34
2. TĖVŲ, AUGINANČIŲ 5-6 METŲ VAIKUS, LŪKESČIAI UGDANT JUOS PROFESINEI VEIKLAI TYRIMAS	38
2.1. Tyrimo metodika ir organizavimas	38
2.2. Tyrimo duomenų analizė.....	39
2.2.1. Respondentų demografinių duomenų apžvalga.....	39
2.2.2. Respondentų nuomonė apie karjerą.....	45
2.2.3. Respondentų nuomonė apie vaikų pažinimą	50
2.2.4. Respondentų nuomonė apie jų veiklą ugdant vaikus karjerai	57
2.2.5. Respondentų nuomonė apie vaikų ankstyvąjį rengimą profesinei veiklai mokykloje.....	68
IŠVADOS.....	74
REKOMENDACIJOS	76
LITERATŪRA	77
PRIEDAI	80

SANTRAUKA

Vaida Klimavičienė. **TĖVŲ, AUGINANČIŲ 5-6 METŲ VAIKUS, LŪKESČIAI UGDANT JUOS PROFESINEI VEIKLAI.** Karjeros edukologijos magistro studijų baigiamasis darbas / mokslinis vadovas prof. dr. D. Malinauskienė; Šiaulių universitetas, Edukologijos katedra – Šiauliai, 2014. – 79 p.

Šiandien visuomenė labai pasitiki švietimu. Visas vaikų ugdymo problemas užkrauna pedagogams, ko neturėtų būti. Pedagogai nėra pajėgūs vieni visapusiškai ugdyti vaikų, šiuo atveju ugdyti ir profesinei veiklai. Prie pedagogo ugdymo turėtų prisijungti tėvai, visuomenė ir valstybė, nors šiai dienai tai yra labai sunku įgyvendinti. Tėvai ugdydami savo vaikus profesinei veiklai taip pat turi lūkesčių kaip ir patys vaikai ir neretai bando juos įgyvendinti. Remiantis S. Kregždės (1988), L. Jovaišos (1999) tyrimais galime daryti išvadą, kad Lietuvoje yra sukurtas teorinis pamatas, kurio dėka galima toliau plėtoti karjeros pasirinkimo metodus, ugdymą profesinei veiklai.

Tyrimo objektas – tėvų, auginančių 5-6 metų vaikus, lūkesčiai ugdant juos profesinei veiklai.

Tyrimo tikslas – ištirti tėvų, auginančių 5-6 metų vaikus, lūkesčius ugdant juos profesinei veiklai.

Tyrimo metodologija. Tyrime remtasi L. S. Gottfredson ir D. E. Super asmenybės profesinės veiklos raidos teorijomis, bei D. H. Pink šiuolaikinės karjeros koncepcija (Lego karjera).

Tyrimo metodai. 1. Teoriniai: mokslinės literatūros analizė. 2. Empiriniai: anketinė apklausa. 3. Statistinė duomenų analizė (pirminiai duomenys apdoroti SPSS ir Microsoft Exel kompiuterinėmis programomis).

Tyrimo imtis ir organizavimas. Tyrime dalyvavo 210 Šiaulių ir Mažeikių rajonų tėvai, auginantys 5-6 metų amžiaus vaikus.

Gauti rezultatai. Tyrimas patvirtino darbo pradžioje iškeltą hipotezę, jog tikėtina, kad tėvų, auginančių 5-6 metų vaikus, lūkesčiai nėra realūs, nes tėvai per mažai laiko skiria vaikų profesinės veiklos ugdymui ir galima tendencija, kad ateityje vaikai gali priimti sprendimus susijusius su profesine veikla nepasitarę su tėvais, ar neišklausę tėvų nuomonės apie ketinamą priimti vienokį ar kitokį sprendimą. Tėvų įsitikinimu didžiausią įtaką vaikui renkantis profesinę veiklą daro jie patys. Todėl tėvai yra labiausiai atsakingi ir už pagalbą renkantis vaikui profesinę veiklą. Tyrimas parodė, kad tėvai turi įvairiausių galimybių vaikus rengti profesinei veiklai, tačiau tai daryti nuo pirmos klasės yra per anksti.

SUMMARY

Vaida Klimavičienė. **CAREER EDUCATION EXPECTATIONS OF PARENTS GROWING CHILDREN OF 5-6 YEARS OLD.** Final paper of Master Degree Career Education Studies / Research Advisor Prof. Dr. D. Malinauskienė; Šiauliai University, Department of Education - Šiauliai, 2014. – 79 p.

Today's society reposes a great trust in education. It offloads all problems of children education on educators, what should not be so. The educators are not able to educate each child comprehensively, in this case, also to educate for their vocational activities. Parents, society and the state should associate with the educators in the education, although for this day, it is very difficult to implement that. In career education, the parents have expectations as well as their children themselves and often try to implement them. Based on the studies of S. Kregždė (1988), L. Jovaiša (1999), we may conclude that Lithuania has developed a theoretical foundation, which makes it possible to develop further the methods of career choice and career education.

The subject of the research is the career education expectations of parents growing children of 5-6 years old.

The aim of the research is to examine the expectations of parents growing children of 5-6 years in their career education.

Methodology of the research: The research has been based on the self-concept theories of career development of L. S. Gottfredson and D. E. Super and the concept of modern career (Lego career) of D. H. Pink.

Methods of the research. 1. Theoretical: analysis of scientific literature. 2. Empirical: a questionnaire survey. 3. Statistical data analysis (the primary research data have been processed by means of SPSS and Excel computer programs)

Scope and organization of the research: 210 parents growing children of 5-6 years old of Šiauliai and Mažeikiai districts participated in the research.

Obtained results. The research has justified the hypothesis raised at the beginning of the research stating that presumably the expectations of parents of 5-6 year old children are not realistic, because the parents give too little time for their children's career education and there is a potential of a trend in the future that children can make decisions concerning their career without advising with the parents or hearing of the parents' opinion on one or another intended decision. According to the parents' believes, they themselves are doing the greatest influence on the child's career choice. Therefore the parents are also the most responsible for the assistance for the child in selection of the career. The research has showed that the parents have a wide

variety of opportunities to prepare their children for career, however doing so from the first class is too early.

IVADAS

Problema ir jos aktualumas. Karjera – tai daugeliui žmonių girdėta ir naudojama sąvoka, kurioje yra sutalpinta daugybę apibrėžimų. Vieni mokslininkai ją aiškina vienaip, kiti – kitaip. Šiame darbe karjeros samprata bus naudojama, kaip profesinė veikla, kurioje atsispindi konkrečios veiklos realizavimas. Nuo profesinės veiklos pasirinkimo priklauso visas žmogaus tolesnis gyvenimas, žmogaus socializacija ir visuomenės gerovė. Socializacijos procese dalyvauja šeima, mokykla, draugai, įvairios vaikų organizacijos, televizija, spauda. Pasak A. Gučo (1990) socializacijos procesas – tai lyg gyvenimas bendrijoje pagal visuomenės ir kultūros priimtas normas, ir tas socializavimasis gali padėti pasirinkti teisingą karjeros kelią. Karjerą galime paaiškinti keturiomis paprastomis frazėmis: 1) karjera – pasiekimas; 2) karjera – profesija; 3) karjera – nuolatinio darbo nuosekli tėsa; 4) karjera – viso gyvenimo įvairių vaidmenų patirties nuosekli seka (Petkevičiūtė, 2006).

Apie profesinę veiklą žmogus pradeda galvoti dar būdamas vaiku. Jis savo aplinkoje mato daugybę žmonių su įvairiausiomis profesijomis. Todėl vaikai dažnai galvoja kuo bus užaugę. Tačiau reikia nepamiršti, kad kartais vaikų norai ir troškimai jais ir lieka, nes tėvai taip pat turi lūkesčių, kokią profesiją pasirinks jų vaikai. Labai svarbu nepamiršti tai, kad vaikus reikia ugdyti karjerai, o ne įsakyti rinktis vienokią ar kitokią profesiją.

Būtina pažymėti, kad kiekvienas žmogus yra atsakingas už savo sprendimus ir tik jis vienintelis atsako už juos. Pasirinkti profesiją nėra taip papasta ir lengva. Tai gali įtakoti įvairūs veiksniai, tačiau jie gali būti ir kaip pagalba renkantis karjerą. Remiantis autorių A. Sakalo ir A. Šalčio (1997) darbais galime išskirti išorinius ir vidinius profesijos rinkimosi veiksnius. Išoriniai veiksniai – tai tėvų įtaka, uždarbis, geros ateities perspektyvos. Vidiniai – tai kai domina ne darbo perspektyvos, o pats darbo turinys. Dažnai nutinka taip, kad neretai asmenybės viduje įvyksta įvairių konfliktų, tačiau norint to išvengti, būtina siekti vidinės harmonijos, kuri įmanoma tik gerai pažinus savo polinkius, gebėjimus, darbo turinį (Laužackas, 1999).

Šis svarbus sprendimas – profesijos pasirinkimas yra kone vienas sunkiausių ir atsakingiausių sprendimų per visą žmogaus gyvenimą. Profesinė veikla nusako asmens padėtį visuomenėje, jo vertybes, elgesio normas. Pasirinkdamas tinkamą profesiją žmogus tarsi save realizuoja, pasirinkimas atitinka asmens interesus ir gabumus, o tai parodo, kad pasirinkimas tikrai buvo tikslingas (Ustinavičiūtė ir kt., 2011).

Ne visada pasirinkta profesija teikia žmogui pilnatvę bei pasitikėjimo jausmą savimi. Nutinka taip, kad sprendimą profesijos klausimu priima tėvai ir nebelieka savo poreikių patenkinimo. Nors taip neturėtų nutikti. Labai svarbu, kad nuo mažens vaikai gautų kuo

naudingesnę ir įvairesnę informaciją apie profesijas bei karjerą, kuo užsiima skirtingų profesijų atstovai. Vaikai žaidimų metu turėtų susipažinti su profesijomis. Jiems padėti turėtų, pirmiausia tėvai, pedagogai ir kiti asmenys susiję su vaiku. Vaikas žaisdamas gali laisvai save realizuoti, eksperimentuoti ir imituoti skirtingų profesijų atstovus.

Apie profesinę veiklą, karjerą, jos tipus, pasirinkimą, įgyvendinimą, bruožus taip pat asmenybės individualumą, išskirtinumą renkantis profesiją, vidinius bei išorinius veiksnius, kurie lemia profesijos pasirinkimą, liudija mokslininkų darbai, praktikų patirtis bei švietimo dokumentai. Ši tema analizuojama mokslininkų bei profesorių A. Gumuliauskienės, D. Augienės, L. Babrovos, R. Macaitienės, D. Eitutytytės (2002), L. Jovaišos (1999), A. Juodaitytės (2002), S. Kregždės (1988), R. Kučinskienės (2003), R. Laužacko (2005), R. Žukauskienės (2007), R. Laužacko (2003), A. Adler (1978), L. Ardelean, R. Ardelean, Y. Deocano (2012) darbuose. Minėti autoriai nagrinėja profesinę veiklą, karjerą, profesijos pasirinkimą ir svarbą šiandieninėje visuomenėje. Tačiau šiame kontekste nepakankamai išryškinti tėvų lūkesčiai ugdant vaikus profesinei veiklai, todėl visa tai suponuoja tyrimo problemą, kurią galima **išreikšti probleminiu tyrimo klausimu** – kaip tėvai, auginantys 5-6 metų vaikus, siekia įgyvendinti savo lūkesčius ugdydami juos profesinei veiklai?

Tyrimo naujumas / reikšmingumas. Apie profesinę veiklą buvo pradėta kalbėti mokykloje. Ir šitą švietėjišką darbą atliko pedagogai, tačiau tai yra ne pirminis šaltinis, iš kurio galima sužinoti apie profesijas, jų perspektyvas. Pirmiausia apie jas turi prabilti vaiko tėvai, kurie daro didžiausią įtaką jauno žmogaus gyvenime. Tėvai ugdydami savo vaikus profesinei veiklai taip pat turi lūkesčių ir neretai bando juos įgyvendinti. Remiantis S. Kregždės (1988), L. Jovaišos (1999) tyrimais galime daryti išvadą, kad Lietuvoje yra sukurtas tvirtas teorinis pamatas profesinės veiklos ugdymui.

Magistro darbo tema pasirinkta siekiant išsiaiškinti, kaip tėvai, auginantys 5-6 metų vaikus, ugdo juos profesinei veiklai, ir kokie tėvų lūkesčiai profesinės veiklos ugdyme. Įvairūs autoriai bandė parodyti kokie lūkesčiai yra jaunuolių, kurie renkasi profesiją, tačiau nemėginta išsiaiškinti, kokie tėvų, auginančių 5-6 metų vaikus, lūkesčiai ugdant juos profesinei veiklai, ir ką mano tėvai apie ankstyvąjį karjeros ugdymą, nes vaikai apie profesinę veiklą pradeda galvoti jau net ikimokyklinėse įstaigose.

Tyrimo objektas – tėvų, auginančių 5-6 metų vaikus, lūkesčiai ugdant juos profesinei veiklai.

Hipotezė: tikėtina, kad tėvų, auginančių 5-6 metų vaikus, lūkesčiai nėra realūs, nes tėvai per mažai laiko skiria vaikų profesinės veiklos ugdymui.

Tyrimo tikslas – ištirti tėvų, auginančių 5-6 metų vaikus, lūkesčius ugdant juos profesinei veiklai.

Tiksliui pasiekti keliami **uždaviniai**:

1. Aptarti mokslinę literatūrą nagrinėjama tema.
2. Išanalizuoti tėvų, auginančių 5-6 metų vaikus, lūkesčius ugdant juos profesinei veiklai.
3. Apibendrinti teorinio bei empirinio tyrimo rezultatus, parengti išvadas ir rekomendacijas.

Tyrimo metodologija. Magistro darbe remtasi L. S. Gottfredson (2005) asmenybės profesinės veiklos raidos stadijos: orientacija į dydį ir jėgą, orientacija į lyčių vaidmenis, orientacija į socialinę vertę, orientacija į vidinę unikalią savastį. Taip pat remtasi J. E. Marcia ir D. E. Super'io asmenybės profesinės veiklos raidos teorija. Vienas iš šios teorijos akcentų yra – profesinis brandumas.

Taip pat minima ir šiuolaikinės karjeros koncepcija. D. H. Pink (2001) teigimu šiuolaikinė karjera nusipelno „Lego“ karjeros pavadinimo: individai privalo susikonstruoti savo karjerą iš atskirų turimų dalių. Tos dalys – tai jų interesai, gebėjimai, vertybės, norai ir galimybės. Prireikus tokia karjera gali būti demontuota ir sukurta kita, jeigu to nori pats žmogus ar to reikalauja išorinės aplinkybės (Pilkauskaitė – Valickienė, 2011). Taigi, naudodami šią „Lego“ karjeros metaforą, galime teigti, kad nuo to, iš kokios kokybės ir kokio skaičiaus „Lego“ kaladėlių žmogus kuria savo karjerą, priklauso karjeros kokybė ir pasiekimai.

Tyrimo metodai:

- *Teoriniai:* mokslinės literatūros analizė.
- *Empiriniai:* anketinė apklausa.
- *Statistiniai:* statistinė duomenų analizė (pirminiai duomenys apdoroti SPSS ir Microsoft Excel kompiuterinėmis programomis).

Teorinė ir praktinė darbo reikšmė. Tėvų, auginančių 5-6 metų vaikus, lūkesčiai ugdant juos profesinei veiklai yra nagrinėti nepakankamai. Apie tai kalbėjo L. S. Gottfredson (2005), D. Super (1996), M. Savickas (2002) ir jie teigė, kad apie profesinę veiklą su vaikais reikia kalbėtis kuo anksčiau ir jokia būdu nesiūlyti savo minčių. Norint viską susisteminti buvo atliekama teorinė analizė. Be to, buvo atliekamas ir empirinis tyrimas, kurio metu norima pagrįsti analizuotą teoriją. Kaip manoma šio tyrimo išvados gali būti reikšmingos ir tikslingai panaudotos priešmokyklinėse grupėse auklėtojoms bendradarbiaujant su tėvais profesinės veiklos ugdymo klausimais.

Tyrimo imtis ir organizavimas. Tyrimas atliktas 2013 metų lapkričio mėnesį. Tyrime dalyvavo Šiaulių ir Mažeikių rajonų ikimokykinės ugdymo įstaigos ir pradinės, pagrindinės ugdymo įstaigos, kuriuose yra priešmokyklinio amžiaus grupės. Priešmokyklinio amžiaus vaikų

tėvams buvo išdalintos 250 anketų, iš kurių 140 Šiaulių rajone ir 110 – Mažeikių rajone. Šias anketas išdalino grupių auklėtojos. Respondentų imtis – atsitiktinė. Tyrimui atrinkta 210 anketų.

Darbo struktūra. Magistro darbą sudaro: santrauka, įvadas, du skyriai, išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas, 8 priedai. Darbe pateikta 3 lentelės ir 33 paveikslai.

1. TĖVŲ, AUGINANČIŲ 5-6 METŲ VAIKUS, LŪKESČIAI UGDANT JUOS PROFESINEI VEIKLAI TEORINĖS PRIELAIIDOS

1.1. Profesinės veiklos ir karjeros apibrėžtis bei jos reikšmingumas

Siekiant aktualizuoti tėvų lūkesčius, ugdant vaikus profesinei veiklai visų pirma, būtina aptarti profesinės veiklos, karjeros, bei lūkesčių teorines apibrėžtis. Šiandieninėje mokslinėje literatūroje profesinės veiklos bei karjeros sampratos aiškinamos labai įvairiai. Karjeros apibrėžimai vienuose moksliniuose šaltiniuose labai panašūs, o kituose – iš esmės skiriasi. Profesinės veiklos samprata mokslinės literatūros šaltiniuose nagrinėjama ir pateikiama panašiai.

Anot V. Šerno (1998) profesinė veikla – tai nuolatinės veiklos rūšis, kuriai reikia specialaus pasirengimo ir kuri yra pragyvenimo šaltinis. Praktikoje profesinė veikla nusakoma kaip specialaus pasirengimo reikalaujanti kombinuota veikla.

R. Laužackas (1997) nurodo, kad profesinė veikla – tai atitinkamomis žiniomis, mokėjimais, sugebėjimais ir įgūdžiais pagrįstos darbinės veiklos rūšių kombinacijos, teikiančios materialinio apsirūpinimo ir aktyvaus įsijungimo į visuomeninio gyvenimo struktūras prielaidas.

Abiejų autorių tiek V. Šerno (1998), tiek R. Laužacko (1997) pateiktuose profesinės veiklos sąvokose atsiskleidžia specialaus pasirengimo darbinei veiklai reikalavimas.

S. Daukilas (2001) apibendrinamas teigia, kad profesinė veikla – tai atitinkamomis žiniomis, mokėjimais, sugebėjimais ir įgūdžiais pagrįstos darbinės veiklos rūšių kombinacijos, užtikrinančios darbuotojams prielaidas tenkinti savisaugos ir saviraiškos poreikius, t.y. poreikių visumą.

Profesinės veiklos bei karjeros sąvokas šiame darbe tapatinsime, todėl toliau aiškinsimės karjeros sampratą.

Šiandieninių permainų laiką fiksuoja greita darbo pasaulio kaita, todėl yra labai sunku numatyti pačių perspektyviausių kvalifikacijų poreikį, darbo rinkos raidą. Dėl vieno galime būti ramūs: gebėjimas ir motyvacija nuolatos mokytis ir tobulintis turės tapti pagrindiniu kiekvieno jauno žmogaus siekiu pradant nuo pačių pirmųjų gyvenimo metų.

Karjeros neįmanoma apibūdinti vienu apibrėžimu, nes tai sudetingas ir visą gyvenimą trunkantis procesas, kurio užuomazgos jau pastebimas nuo pat vaikystės.

Žodis „karjera“ kildinamas iš lotyniško žodžio *carraria*, reiškiančio žmogaus gyvenimo kelią arba prancūziško *carriere* (veikimo dirva, sritis, profesija). Šie sąvokų aiškinimai įrodo,

kad yra keli skirtingi karjeros aiškinimai: vienas susijęs su konkrečia veikla, kitas – su žmogaus gyvenimo planavimu ir jo įgyvendinimu.

Vienas pirmųjų mokslininkų amerikietis D. Super į mokslinę vartoseną įtraukė karjeros terminą, kuris, jo teigimu yra platesnio suvokimo terminas už profesiją ir apima žmogaus atliekamų profesinių vaidmenų, darboviečių ir juose užimamų postų seką, prasidedančią daug anksčiau už profesinę veiklą ir pasibaigiančią išėjus į pensiją ar mirus. Taip pat D. Super įvedė profesinės brandos sąvoką, reiškiančią mokėjimą savarankiškai spręsti problemas, susijusias su karjeros ir profesijos pasirinkimu (Ustinavičiūtė, Katkonienė, Žemaitytė, 2011).

Profesinio rengimo terminų žodyne galime rasti ir tokią karjeros sampratą – tai „iš pašaukimo kylančių ir besitęsiančių visą gyvenimą įvairių žmogaus atliekamų socialiai reikšmingų vaidmenų, darbo vietų ir jose užimamų pareigų bei pasiekimų seka, susijusi su saviraiška ir individualiu tobulėjimu bei atspindinti asmenybės gyvenimo viziją ir stilių“ (Laužackas, 2005, p. 17).

Anot R. Kučinskienės (2003) karjera – tai kokybiškai atliekamų socialiai reikšmingų profesijai ir kitų vaidmenų kaita žmogaus gyvenime.

Anksčiau minėtą autorę papildoma A. Gumuliauskienė ir kt. (2002) akcentuodama, kad karjera – tai individualus tobulėjimas sėkmingai pasirinktos veiklos kryptimi ir pozityvus jos vertinimas tiek asmeniniu, tiek visuomenės požiūriu.

Visas anksčiau minėtas sampratas galime susisteminti ir anot N. Petkevičiūtė (2006) karjerą galime apibūdinti keturiomis sąvokomis:

1. „Karjera – pasiekimas“. Ši sąvoka daugiausia taikoma pasiekimams darbe.
2. „Karjera – profesija“. Tai parodo, kad vienos profesijos už kitas yra prestižiškesnės.
3. „Karjera – nuolatinio darbo nuosekli tąša“. Anot šio aiškinimo visi žmonės kurie dirba turi darbo istoriją, kuri gali būti vadinama karjera.
4. „Karjera – viso gyvenimo įvairių vaidmenų patirties nuosekli seka“. Tai parodo, kad darbas turi objektyvią ir subjektyvią puses. Viena pusė susijusi su vidiniais asmenybės ypatumais, o kita pusė – gyvenimo stiliumi.

M. B. Arthuro (1991) nuomone, karjeros nereikėtų tapatinti su profesine sėkme ar nesėkme. Šiuolaikiniam požiūriui į karjerą būdingas multidiscipliniškumas ir aktyvi asmeninė pozicija.

Ilgą laiką karjeros sąvoka buvo suprantama tradiciškai – kaip judėjimas aukštytyn tam tikromis organizacijos pareigybių hierarchijoje. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas (1993) apibūdina karjeros sąvoką kaip kilimą tarnyboje ar visuomeninėje veikloje. Šiuolaikinė karjeros

psichologija siūlo suteikti šiai sąvokai kitą reikšmę, todėl yra pateikiama dar viena mintis apie karjerą.

A. Minkevičienė (2007) teigia, kad mokytis visą gyvenimą yra labai svarbu, o ypač tai svarbu karjeros valdymo procese. Nuolatinis mokymasis sudaro sąlygas pažinti ir pristatyti save, tobulinti gebėjimus, ugdyti asmeninę motyvaciją ir kt. Šitaip nuolatinis mokymasis tampa keturių kompetencijų – asmeninės, socialinės, edukacinės bei profesinės – dalimi.

Mokslinėje literatūroje, kaip jau pastebėjome, dažniausiai aptinkami du pagrindiniai karjeros modeliai. Šiuos modelius išskiria D. Augienė (2009):

1. Asmeninė (šiuolaikinė, kintama) karjera.
2. Organizacinė (biurokatinė, tradicinė) karjera.

Asmeninės bei organizacinės karjeros modelių skirtumai pateikiami 1 lentelėje.

1 lentelė

Asmeninės ir organizacinės karjeros modelių skirtumai

(sudaryta autorės pagal V. Stanišauskiene, N. Večkienę, 1999; A. Sakalą, A. Šalčių, 1997)

Kriterijai	Asmeninė karjera	Organizacinė karjera
Atsakingas	Individas	Organizacija
Vertybės	Veiklos laisvė, galimybės tobulėti	Valdžios galia, paaukštintos pareigos
Karjeros mobilumo laipsnis	Aukštas, daugiausia priklauso nuo asmenybės	Žemas, daugiausia priklauso nuo organizacijos
Užduoties atlikimo kriterijai	Psichologinė sėkmė	Atlyginimas, pareigos, padėtis visuomenėje
Asmeniniai kriterijai	Savigarba, savęs suvokimas	Pripažinimas organizacijoje (kitų pagarba)
Prisitaikymas	Lankstus prisitaikymas prie darbinės veiklos, didelė kompetencija	Prisitaikymas prie organizacijos
Karjeros modelis	Lanksti vientisa struktūra, neįtvirtinta organizacijoje	Vientisa hierarchinė karjeros struktūra, įtvirtinta organizacijoje
Karjeros sėkmės matas	Savirealizacijos, asmens laisvės, individualaus požiūrio į sėkmę tenkinimas	Individualūs pasiekimai (statusas, atlyginimas ir kt.) lyginami su kitų tokio pat amžiaus žmonių pasiekimais

Karjeros ateities planavimas	Sunkiai nuspėjama, susijusi su žmogaus kompetencija pasirinktų tikslų atžvilgiu	Numatoma, aiški, susijusi su organizacija
Socialinis (materialinis) saugumas	Reliatyvus, priklauso nuo daugelio asmeninių ir socialinių veiksnių	Stabilus aiškios ateities progresijos kontekste
Žmogaus keliami reikalavimai	Novatoriškas, iniciatyvus, kūrybiškas neapibrėžtoje darbo aplinkoje. Būtinai karjeros „portfelis“ (karjeros kompetencija, kai derinami specifiniai ir universalūs įgūdžiai)	Paklusnus, gerai atlieka įprastą užduotį; būtini specifiniai profesiniai įgūdžiai

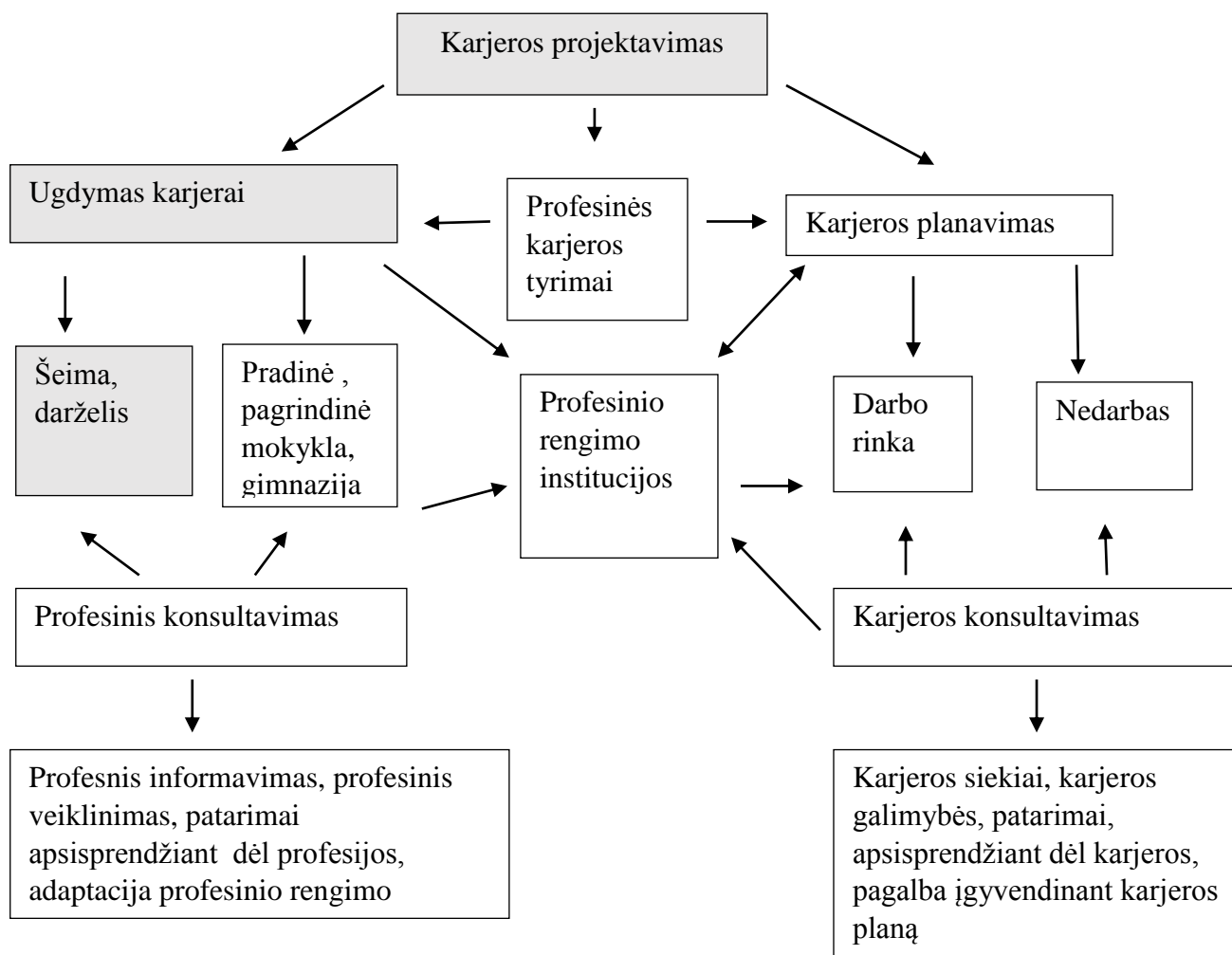
Nesvarbu kokia tai karjera: asmeninė ar organizacinė, vistiek ją svarbu yra planuoti, projektuoti. Tiek asmeninė, tiek organizacinė karjera turi tam tikrus kriterijus pagal kuriuos šios dvi karjeros skiriasi. Iš pateiktos lentelės galima išvada, kad šiandien daugiausia vyrauja asmeninė karjera. Individas pats yra už viską atsakingas, jis turi taikytis prie darbinės veiklos bei būti lanksčiu asmeniu. Tačiau daroma išvada, kad tokia karjera sunkiai nuspėjama, socialinis saugumas nėra stabilus, jis priklausomas nuo asmeninių bei socialinių veiksnių.

R. Pilkauskaitė – Valickienė (2011) teigia, kad žmogus per savo gyvenimą konstruoja savo karjerą tartum vaikas, kurdamas figūrėlę iš žaislinių kaladėlių ar kubelių.

Anot D. H. Pink (2001) šiuolaikinė karjera nusipelno „Lego“ karjeros pavadinimo: individai privalo susikonstruoti savo karjerą iš atskirų turimų dalių. Tos dalys – tai jų interesai, gebėjimai, vertybės, norai ir galimybės. Prireikus tokia karjera gali būti demontuota ir sukurta kita, jeigu to nori pats žmogus ar to reikalauja išorinės aplinkybės (Pilkauskaitė – Valickienė, 2011).

Taigi, naudodami šią „Lego“ karjeros metaforą, galime teigti, kad nuo to, iš kokios kokybės ir kokio skaičiaus „Lego“ kaladėlių žmogus kuria savo karjerą, priklauso karjeros kokybė ir pasiekimai.

Pasak K. Pukelio (2003) karjeros projektavimas susideda iš dviejų dalių: ugdymo karjerai ir karjeros planavimo. Ugdymu karjerai didelę dalį laiko turėtų užimti tėvai, tačiau ar taip yra išsiaiškinsime tyrimo metu. O norėdami pamatyti karjeros planavimo rezultatus – remdamiesi K. Pukeliu (2003) galime pateikti karjeros projektą. (1 pav.)

1 pav. **Karjeros planavimo struktūra** (pagal K. Pukelį, 2003)

Kaip pastebime 1 paveiksle norint tinkamai suprojektuoti karjerą, vaikus reikia ugdyti karjerai, o ugdymas karjerai pirmiausia prasideda šeimoje bei darželyje. Tai pačios artimiausios aplinkos priešmokyklinio amžiaus vaiko pasaulyje. Apie šeimos įtaką vaiko profesiniame apsisprendime kalbėsime vėlesniame poskyriuje.

Norint pradėti kalbėti apie tėvų lūkesčius ugdant vaikus profesinei veiklai, pirmiausia reikia išsiaiškinti lūkesčių sąvokos reikšmę. Iki šiol pateikiami skirtingi „lūkesčių“ apibrėžimai. Pats žodis informuoja, jog kalbama apie tai, ko tėvai laukia iš savo priešmokyklinio amžiaus vaikų. Tiksliau nusakyti lūkesčių turinį vartojama daug bei įvairių sąvokų.

Remiantis „Dabartinės lietuvių kalbos žodynu“ (1993) galima teigti, kad lūkesčiai – laukimas, viltis, tikėjimas. Tėvų lūkesčiai – tai yra tikėjimasis ir laukimas, kad užaugę vaikai pasirinkt tinkamą profesiją, kurios dėka galės pasiekti karjeros aukštumas, būti lyderiu tarp savo

profesijos atstovų. Nors sąvokos „lūkestis“ bei „noras“ yra artimos, tačiau lūkesčių ir norų, kuriuos formuoja poreikiai tapatinti negalime, todėl vertėtų paaiškinti noro bei poreikio sąvokas, ir tuomet galėsime tiksliau apibudinti lūkesčių sąvoką.

Pasak M. Solomon ir kt. (2002) poreikis – tai, ką priešmokyklinuko tėvai nori patenkinti. Poreikius galime suskirstyti į du pagrindinius poreikių tipus:

- Biologiniai poreikiai – tai poreikiai, kurie tur būti patenkinti tam, kad žmonės galėtų išgyventi (vanduo, maistas, būstas, ir t.t.);
- Psichologiniai poreikiai – tai poreikiai kurie atsiranda tuomet, kai individas nori tapti kokios nors kultūros nariu. Psichologiniai poreikiai apima statuso, galios, pripažinimo ir kt. poreikius.

O pateikus poreikio sąvoką bei tipus galime jį sieti su norais. Noras – tai konkreti veiklos forma, tam, kad patenkintų atsiradusį poreikį.

Apie norus kalba O. Mount ir A. Plepys (2003) teigdami, kad tik noro pripažinimas yra stimulus lūkesčių formavimo pradžiai.

Anot M. Solomon ir kt. (2002) lūkesčiai formuojasi tada, kai norai yra pripažįstami.

V. Legkauskas (2012) „lūkesčių“ sampratą aiškina, kaip įvykių ar žmogaus veiksmų prognozę. Vadinasi, tai ko tėvai tikisi iš savo priešmokyklinio amžiaus vaikų.

A. Palujanskienės teigimu (2003) lūkesčiai – vaikų ir aplinkos (mokytojų, tėvų) santykiai susiję su laukiamomis jo elgesio ir veiklos formomis, priimtinomis vaikui laiko atžvilgiu.

Anot L. Jovaišos (1993) lūkestis – tai psichinė būseną, susijusi su būsimų įvykių nuojauta ir sąlygojanti tam tikrą individo orientaciją ir atitinkamą elgesį. Lūkestis, turėdamas tolimos perspektyvos atspalvį, atspindi priešmokyklinio amžiaus vaikų tėvų užmačias savo vaikų profesinei veiklai.

J. Ojasalo (2001) teigimu skiriamos trys lūkesčių grupės:

- *Sudėtingi, painūs lūkesčiai*. Tai tokie lūkesčiai, kuomet tėvai neturi tikslaus supratimo, ko jie nori iš savo vaikų. Jie tarsi jaučia, kad kažko tikisi, kad kažkas ne taip, tačiau nežino tiksliai kas. Tėvai norėtų, kad situacija pagerėtų, tačiau vėlgi nežino koks tas pagerėjimas turėtų būti ir kas tiksliai turėtų būti kitaip. Mėgindami visa tai pateikti vaikų ugdymo karjerai kontekste galime teigti, kad tėvai nežino ko tikėtis iš vaikų kai jie svajoja apie būsimas profesijas ir karjerą. Galime daryti išvadą, kad sudėtingų tėvų lūkesčių išsiaiškinimas gali tapti esminiu veiksniu, lemiančiu tėvų požiūrio elgsenos pokyčius.
- *Numanomi, neišreikšti žodžiais lūkesčiai*. Šie lūkesčiai susiję su 5-6 metų amžiaus vaikų asmeninėmis savybėmis, kurios gali lemti jų karjeros pasirinkimui. Numanomi lūkesčiai paaiškėja tik tada, kai tėvai negauna iš vaikų tai, ko tikėjosi. Tokie lūkesčiai kelia jausmą

vartotojui, kad kažkas turi būti keičiama, nes tai ku nori būti vaikai netenkina tėvų lūkesčių.

- *Nerealūs lūkesčiai.* Šie lūkesčiai yra tokie, kai tėvai tikisi, kad vaikai turi tokių savybių, kurios reikalingos tėvų svajonių speciaybės bei karjerai, tačiau šios savybės realybėje gal net nėra įmanomos.

Prie šių lūkesčių grupių priskiriamos ir dar kelios lūkesčių grupės:

- *Artimiausi lūkesčiai.* Tai tokie lūkesčiai, kurie susiformuoja tėvams susipažįstant su įvairiomis profesijomis. Tai tarsi informacinės žinutės apie įvairius būdus kilti karjeros „laiptais“, ar apie įvairias profesijas.
- *Svarbiausi arba pirmaeiliai lūkesčiai.* Šie tėvų lūkesčiai yra pagrindinis veiksnys, darantis įtaką vaikams renkantis profesiją ir karjeros kelią.
- *Planuojamieji lūkesčiai.* Tai tokie tėvų lūkesčiai, kuriuos norima pakeisti vaikų labai.

Apibendrinant galime teigti, kad sąvokos: profesinė veikla, karjera bei lūkesčiai vienoje mokslinėje literatūroje naudojami įvairiomis prasmėmis. Ir šiame darbe pastebime, kad priimti vieningą sprendimą sampratų atžvilgiu gana sudėtinga, tačiau apibendrintai galime teigti, kad profesinė veikla – tai atitinkamomis žiniomis, mokėjimais, sugebėjimais ir įgūdžiais pagrįstos darbinės veiklos rūšių kombinacijos. Karjeros sąvoką šiame darbe vartosime kaip asmens konkečią veiklą, o lūkesčių – kaip laukimą, tikėjimą ar viltį.

1.2. Profesinės veiklos rinkimosi veiksniai, kaip pagalba žmogui apsisprendžiant

Kiekvieną dieną mes priimame įvairiausius sprendimus. Vieni iš jų yra labai svarbūs, kurie mūsų gyvenimą nulemia tam tikra linkme, o kiti – nelabai reikšmingi ir greitai pasimirštantys. Vienas iš svarbiausių sprendimų yra – profesinės veiklos pasirinkimo klausimas. Mes turime savarankiškai, arba su kitų žmonių pagalba priimti sprendimą kuo norime būti. Tačiau priimant bet kokius sprendimus visada yra veiksniai kurie juos veikia. Taigi šioje dalyje pakalbėsime apie veiksnius, kurie turi įtakos profesijos pasirinkimui.

Augindami vaikus jau ikimokykliniame amžiuje mes galime rinktis, kaip elgtis su savo vaikais. Galime per daug apie tai negalvoti ir nieko nedaryti, tikėdamiesi, kad vaikas pats atras tai, kas jam įdomu, ką jis vertina, ką jis gali atlikti geriausiai, ir nuspręs dėl profesinės veiklos, kai tam ateis laikas. Tačiau galime pasirinkti ir daug perspektyvesnę veiksmų kryptį – padėti vaikui atrasti tai, kas vėliau taps jo profesinės veiklos konstravimo medžiaga. Renkantis pastarąjį variantą, labai svarbu žinoti veiksnius, darančius įtaką vaiko supratimui apie profesinę veiklą ir gebėjimams priimti gerus karjeros sprendimus.

Z. Bartinikienė ir L. Paurienė (1989) išskiria tokius veiksnius, kurie turi įtakos renkantis profesiją bei profesinę veiklą:

- Asmens fiziologinės bei sveikatos galimybės;
- Asmenybės kryptingumas;
- Turimos informacijos kiekis apie profesiją;
- Emocinis santykis, kuris yra susijęs su profesija;
- Socialiniai skatuliai.

Šias dvi autorės papildė L. Jovaiša (1999) teigdamas, kad profesijos pasirinkimui įtakos turi daugelis veiksnių: poreikiai, interesai, polinkiai, vertybės, charakteris, intelektas, socialiniai – ekonominiai veiksniai, sveikata, šeima, gyvenamoji vieta, dvasiniai veiksniai. Taigi galime teigti, kad kalbant su vaiku apie profesiją, jos pasirinkimą reikia apgalvoti psichologinio, pedagoginio bei informacinio pobūdžio priemonių visumą.

Anot R. Laužacko (1999) galime išskirti išorinius ir vidinius profesijos rinkimosi veiksnius. Išoriniai veiksniai – tai tėvų įtaka, uždarbis, geros ateities perspektyvos. Vidiniai – tai kai domina ne darbo perspektyvos, o pats darbo turinys. Dažnai nutinka taip, kad neretai asmenybės viduje įvyksta įvairių konfliktų, tačiau norint to išvengti, būtina siekti vidinės harmonijos, kuri įmanoma tik gerai pažinus savo polinkius, gebėjimus, darbo turinį.

Mėgindami dar konkrečiau atskirti kokie yra vidiniai, o kokie yra išoriniai veiksniai, galime remtis 2 lentele.

2 lentelė

Profesijos pasirinkimą įtakoiantys veiksniai

(sudaryta autorės pagal A. Sakalą, A. Šalčių, 1997)

Išoriniai veiksniai	Vidiniai veiksniai
<p>1. Socialiniai veiksniai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tėvų socialinė padėtis; • Tėvų išsilavinimas; • Šeimos vertybinės nuostatos; • Mokslo įstaigų artumas. 	<p>1. Fiziniai veiksniai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Asmens fizinė sveikata.
<p>2. Ekonominiai veiksniai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Šalies ekonominė situacija; • Darbo rinkos tendencijos ir padėtis. 	<p>2. Psichiniai veiksniai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Patirtis; • Interesai; • Gebėjimai; • Polinkiai;

	<ul style="list-style-type: none"> • Savivoka; • Intelektas; • Charakteris; • Temperamentas; • Savęs vertinimas.
<p>3. Visuomeniniai veiksniai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Požiūris į išsilavinimą; • Požiūris į darbą; • Visuomeninių vertybių sistema. 	<p>3. Dvasiniai veiksniai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Asmens vertybinės nuostatos; • Asmens moralinės nuostatos.

Iš pateiktos lentelės pastebime, kad apsispręsti profesinės veiklos srityje nėra taip paprasta. Mūsų apsisprendimą vienaip ar kitaip gali veikti įvairūs veiksniai. Kaip matome pateiktoje lentelėje veiksniai išskirstyti į vidinius bei išorinius. Tarp vidinių bei išorinių veiksmų dažnai yra tam tikrų prieštaravimų, kuriuos suderinti yra įmanoma, ir tai padarius asmuo gali lengviau priimti sprendimą susijusį su jo būsima profesija.

Pamėginsime plačiau įsigilinti ir apžvelgti psichinius veiksniai, kurie anot L. Jovaišos (1981) lemia profesijos pasirinkimą ir yra vieni reikšmingiausių apsisprendime:

- Interesas – „tai susidomėjimas kuo nors, noras tai pažinti. Interesai suteikia žmogaus veiklos tikslams kryptį, padeda orientuotis, pažinti naujus faktus, geriau suvokti tikrovę“ (Psichologijos žodynas, 1993). Kitaip tariant pastovesnis profesijos rinkimosi veiksnys, kurį galėtume paaiškinti kaip pastovų poreikį sužinoti, iširti. Profesinis interesas suprantamas dvejopai:
 1. Kaip poreikis susipažinti su profesija ir ją tirti;
 2. Kaip ilgalaikis gilinimasis į ją dirbant.

Be to profesinius interesus nagrinėja ir S. Kregždė (1988), kuris teigia, kad interesai yra kaip faktorius, kuris stimuliuoja žmogaus veiklą, susikusia su ketinama ar pasirinkama profesija.

- Poreikis – tai pirmasis orientacinis profesijos šaltinis. Tačiau poreikį patenkinus, noras praeina ir todėl vien poreikiu remtis neprofesionalu ir neatsargu.
- Intelektas ir specialieji gabumai. Intelektas – tai įgimtas mąstymo gabumas, protas. Šiuolaikinėje mokslinėje literatūroje intelektas siejamas su organizavimo prisitaikymo galimybėmis. Su intelektu siejasi ir specialieji gabumai: meniniai, psichomotoriniai, techniniai, komunikaciniai ir kt. juos laiku pastebėjus ir praktiškai patikrinus, dažniausiai

pasirenkama tinkama profesija. Anot L. Jovaišos (1993) nuo 4 iki 6 metų vakų intelektas yra vaizdinis.

- Profesinis subrendimas. Rinktis profesiją – tai asmens gebėjimas sąmoningai pasirinkti atitinkamą specialybę. Vienas iš subrendimo veiksnių renkantis profesiją yra patirtis.
- Charakteris ir temperamentas. Yra nemažai tokių profesijų, kurias gali pasirinkti tik tam tikro charakterio ir temperamento žmogus. Bet antra vertus, daugelį profesijų gali rinktis žmonės įvairių temperamentų, nes nuo šių priklauso ne tiek darbo kokybė, kiek stilius. Anot V. Titarenko (1980) neigiamą įtaką vaikų charakteriui turi tėvų perdėtas rūpestis. Toks rūpestis neleidžia vaikams sužinoti kas yra sunkumai, pareiga, valia, poreikiai ir t.t.
- Vertybė – yra tai, ko žmogus ypač ieško savo biologiniams, materialiniams, socialiniams ar dvasiniams poreikiams pateisinti. Tačiau jos nepadeda konkretizuoti pasirenkamos profesijos, nes vieną ir tą pačią vertybę gali atitikti daugelis profesijų. Be to vertybės formuojasi socializacijos procese.
- Sveikata. Šis veiksnys turi taip pat nemažą įtaką profesijos pasirinkimui. Įvairios ligos ar traumos gali būti priežastis dėl kurios negalima rinktis vienos ar kitos profesijos.

J. Albrechtas (2005) pritardamas L. Jovaišai pateikia tokius veiksnius, kurie atskleidžia asmenybės esmę, ir tik gerai pažinus save galima tinkamai pasirinkti savo karjeros kelią:

1. Elgesio kryptingumas (interesai, siekiai, polinkiai, idealai);
2. Gabumai;
3. Charakteris;
4. Temperamentas.

J Albrechto mintis pagilina B. Jatautaitė teigdama, kad „geras savęs pažinimas yra pirmas žingsnis į tinkamą profesijos pasirinkimą, tačiau didelei daliai asmenų jis labai sunkus ir vieniems neįveikiamas“ (Petrauskaitė, 1996, p. 48).

D. Superis (1990) buvo vienas iš pirmųjų mokslininkų, įvardijusių ir susistemintų minėtus veiksnius. Šis mokslininkas teigia, kad ankstyvuosiuose karjeros raidos etapuose svarbiausi yra šie veiksniai (Pilkauskaitė – Valickienė, 2011):

- vaiko smalsumas;
- vaiko polinkis tyrinėti;
- vaiko interesų vystymasis;
- vaiko pažintinių gebėjimų vystymasis;
- vaikui svarbūs asmenys.

Apibendrinami galime teigti, kad profesijos pasirinkimas – tai toks veiksmas, kuriuo žmogus geba parodyti, kad yra savarankiškas, subrendęs asmuo gyvenimui. Kaip jau

pastebėjome iš nagrinėtos mokslinės literatūros profesijos pasirinkimą gali lemti vidiniai bei išoriniai veiksniai: šeima, lytis, amžius, gebėjimai, potraukiai, profesijos prestižas, tėvų turimas išsilavinimas bei jų profesijos ir t.t. Norint pasirinkti tinkama profesinę veiklą ir būti pilnaverčiu visuomenės asmeniu mums apsispręsti padėti minėti veiksniai. Kiekvienas veiksnys turi tam tikrą paskirtį, kuri palengvina vaikų pasirinkimą.

1.2.1. Pašaukimas profesinei veiklai, kaip profesinis vystymasis

Profesijos rinkimosi procesą galima suprasti kaip profesinį vystymąsi. Šiame procese atsiskleidžia pašaukimas. L. Jovaišos (1999) manymu, vaiko pašaukimas taip pat labai svarbus veiksnys lemiantis jo profesijos pasirinkimą, bei karjerą. Tačiau pašaukimas profesinei veiklai nagrinėtas labai mažai.

Pasak M. Pečkauskaitės (1998) ne viena mama, kai vaikas dar yra mažas, dažnai mąsto: kuo bus jos vaikas užaugęs? Koks jo pašaukimas? Tėvų pareiga yra padėti vaikui pasirinkti profesinę veiklą, bet padedant yra labai svarbu atsiminti kad yra asmens pašaukimas profesijai, kuris yra svarbus dalykas gyvenime. Pasirinkęs darbą, kuriam jis netinka ir kurio nemylė, žmogus nieko gero nenudirbs, kitus trukdys ir jausis esąs nelaimingas. Todėl vaiko negalima versti rinktis tai ko jis pats nenori.

L. Jovaiša (1999) pateikia pašaukimo aiškinimą – tai asmenybės „veiklos motyvacinių, potencinių, charakterologinių bruožų derinys, sąlygojantis jos darbinio gyvenimo prasmę“. Šis aiškinimas yra pateikiamas, kaip asmenybės psichologinės funkcijos dalis. Šnekamojoje kalboje žodis „pašaukimas“ vartojamas ir suprantamas keliomis reikšmėmis: kaip žmogaus lemtis dirbti tam tikrą darbą, kaip žmonių grupės paskirtis atlikti pilietišškai svarbią veiklą, kaip tikslas, kuriam žmogus paskyrė savo gyvenimą. Mėginant psichologiškai nagrinėti šiuos tris pašaukimo atvejus, galima pastebėti tai, kad pirmuoju atveju turima galvoje įgimti gabumai tam tikrai veiklai, antruoju – visuomeniškai svarbios pareigos, ir trečiuoju – nuoseklus profesinių tikslų vykdymas. Pašaukimui susiformuoti padeda įvairūs veiksniai. Tokius veiksnius išskiria L. Jovaiša (1981):

- Socialiniai – ekonominiai;
- Ugdymo;
- Psichologiniai;
- Sveikatos.

Pasak L. Jovaišos (1981) socialiniai – ekonominiai veiksniai – tai aplinka, kurioje gyvena vaikas: tėvų socialinė – ekonominė bei kultūrinė padėtis, gamybinė – kultūrinė aplinka, jų uždarbis bei mokslinė – techninė pažanga.

Kaip teigai A. Matulionis ir kt. (1992) šeima yra vienas iš pagrindinių kanalų, per kurį veikia visi socialiniai veiksniai. Būnant šeimoje vaikui pradeda formuotis požiūris į visuomenę, į jos teikiamas galimybes, tiek būdus, kaip galima įgyvendinti savo tikslus. Ypač didelę reikšmę vaikams turi tėvo ir motinos profesijos. Profesinės dinastijos padeda iš kartos į kartą perduoti specialybės paslaptis, dešimtmečiais kauptą patyrimą, nuo mažens kryptingai ugdyti įgūdžius ir atskleisti gabumus. Poveikis yra ypač pastebimas, kai abu tėvai yra tos pačios profesijos. Imamasi konkrečių priemonių, norint, kad jų vaikai pasirinktų tą pačią profesiją. Jie nukreipia savo atžalas į specialias sustiprinto mokymo klases ar mokyklas, nuolat su jais dirba, kaupia profesinės literatūros bibliotekas ir t.t. Bet yra ir tokių tėvų, kurie griežtai draudžia vaikams rinktis tokią profesiją kurią turi įgiję tėvai. Dažnai nutinka taip, kad nugalė tėvų nuomonę ir vaikai įgyja tėvams patinkančią profesiją, o vėliau įsitikinus savo netinkamumu šiam darbui profesija yra pakeičiama.

Apie šeimos įtaką vaiko profesinės veiklos pasirinkimui kalbėsime kitame skyriuje, todėl čia labai neišsiplėsimė ir toliau kalbėsime apie veiksnius, kurie padeda susiformuoti pašaukimui.

Ž. Grakausko ir kt. (2008) nuomone, profesijos pasirinkimą lemia lytis. Atliekant psichologinius tyrimus pastebėta didelių skirtumų tarp vyriškosios ir moteriškosios lyties bendrojo intelekto, verbalinių ir erdvinių sugebėjimų. Skiriasi lyčių vertybės, gyvenimo tikslai, taip pat ir profesinės aspiracijos. Jau nuo darželio vaikai pradeda skirstyti moteriškas ir vyriškas profesijas. Tačiau šitaip kategoriškai teigti negalime, nes yra ir išimčių. Neretai pastebime moteris dirbančias vyriškus darbus ir atvirkščiai.

Pasak Ž. Grakausko ir kt. (2008) visame pasaulyje vyrai užima geresnes ir aukštesnes pareigas nei moterys, nepaisant to fakto, kad vis tik daugiau moterų nei vyrų nuolat mokosi. Taip pat egzistuoja stereotipai, kurie neišvengiamai koreguoja tiek vadovaujančių moterų pozicijas, tiek apskritai moterų, siekiančių profesinės karjeros, skaičių. Užimti svarbias profesinės veiklos pozicijas moterims trukdo visuomenėje tebegaliojanti nuomonė, jog šeima ir namai yra didesni ir kone pagrindiniai prioritetai moters gyvenime nei karjera. Tačiau šiandieninėje, besikeičiančioje moderniojoje visuomenėje šie stereotipai yra griaunami. Dažniau vyrai imasi tėvystės atostogų, o moterys tęsia savo profesinę veiklą. Kitu atveju šeima yra kuriama daug vėliau, nes jauni žmonės pirmiausia siekia karjeros.

Renkantis profesiją didelę įtaką turi ugdymo veiksniai. L. Jovaišos teigimu (1981) vienas svarbiausių visuomenės socialinių institutų ne tik rengiant vaikus savarankiškam gyvenimui, bet

ir užtikrinant visuomenės vystymosi perspektyvą, yra mokykla. Tačiau daugeliui vaikų mokykla nėra pirmoji ugdymo įstaiga. Pirmiausia jie lanko ikimokyklinio ugdymo įstaigas, kuriose jau tuomet yra kalbama apie ateities profesijas, karjerą. Vaikams teikiamos žinios apie daugelį profesijų tiek ugdymo įstaigose, tiek šeimoje.

Anot A. Matulionio ir kt. (1992) ugdymo įstaigos perduoda naujosios kartos žmonijos sukauptą kultūrinį palikimą – žinias, normas ir vertybes, teikia profesinį parengimą, formuoja asmenybę.

Pasak L. Jovaišos (1981) žinios, mokėjimai ir įgūdžiai visada veikia, o ir dažnai lemia profesijos pasirinkimą. Todėl būtina vaikus pradėti profesiskai orientuoti jau ikimokyklinio ugdymo įstaigose, nes asmenybė pradeda formuotis vaikystėje.

Taigi galime padaryti išvadą, kad renkantis profesinę veiklą tikrai nėra viskas taip paprasta ir lengva kaip galbūt gali atrodyti iš pirmo žvilgsnio. Profesinės veiklos pasirinkimą lemia daugybę veiksnių. Vienas iš jų – pašaukimas. Pašaukimui padeda susiformuoti kiti veiksniai: lytis, ugdymo veiksniai, socialiniai – ekonominiai, bei psichologiniai veiksniai. Tik tinkamai orientuotas ir motyvuotas vaikas gebi adekvačiai išreikšti savo nuomonę apie profesinės veiklos pasirinkimą, kuriam įtakos turi pašaukimas.

1.2.2. Motyvacijos reikšmė profesinės veiklos apsisprendime

Motyvuotas vaikas tinkamai gali išreikšti savo mintis ir norus, lengvai apsispręsti dėl profesinės veiklos ateityje. Motyvuoti 5-6 metų vaikus yra daug lengviau nei paauglius, nes jiems nereikia stipraus motyvo: pakanka pasakyti, kad kiekvienas asmuo turi savo profesiją bei karjeros kelią.

R. Adamonienė ir kt. (2001) teigia, kad motyvacija – tai, kas skatina žmogų veikti nurodant kokią tai kryptį, tai psichologinė elgesio priežastis tam, kad būtų pasiekti tikslai. Anot R. Adamonienės ir kt. motyvacija yra fiksuojama dvejopai:

- Eksperimentu – tai kai lyginant taikomi objektyvūs vertinimo kriterijai;
- Klinikiniu stebėjimu – tai kai reiškinys stebimas natūraliai t.y. elgesys vertinamas vyksmo metu.

Tiek profesijos konsultanto, tiek tėvų pagrindinė praktinė strategija – norėti ir sugebėti motyvuoti vaiką. Yra žinoma daug motyvacijos teorijų. Įvairios teorijos skirtingai aiškina motyvacijos procesą. Pasak L. Ardelean ir kt. (2012) yra išskiriamos šios motyvacijos aiškinimo teorinės kryptys:

- **Instinktų teorija.** Ši teorija yra viena iš seniausių teorijų, teigianti, kad elgesį sukelia biologinės, įgimtos, mechaninės jėgos. Tik gimusio žmogaus elgesys yra „užprogramuotas“, siekiantis išlikimo. Toks elgesys vadinamas instinktu. Instinktai pasižymi stipria energija, kuri nukreipia asmens elgesį tam tikra kryptimi. Tačiau žmogaus elgesys yra per daug sudėtingas, kad jį būtų galima paaiškinti vien įgimtais instinktais.
- **Sužadavimo teorija: skatinimo ieškojimas.** Teigiama, kad kiekvienas žmogus turi optimalų fiziologinio jautrumo lygį, kurį nori palaikyti. Tai pasiekama išlaikant tam tikrus skatinimo ir veiklos lygius, kurie, priklausomai nuo situacijos, gali didėti arba mažėti. Per mažas sujaudinimas – apatija, per didelis – šokas, stresas.
- **Skatinimo teorija.** Anot šios teorijos motyvaciją sukelia ne tik skatinimas ar vidaus poreikiai, bet ir išorės poreikiai. Veiksmai turi būti nukreipti gauti teigiamas paskatas ir išvengti neigiamų. Didelę reikšmę turi laukiama vertė ir kiek ji atitinka vidinius poreikius.
- **Priešingo proceso teorija.** Tai yra dviejų paskutiniųjų aptartų teorijų kombinacija. Susijaudinimas padidina ramios reakcijos gamybą nervų sistemoje ir atvirksčiai. Vadinasi kiekviena reakcija į dirgiklį automatiškai sąlygoja ir priešingą reakciją.
- **Pažinimo teorija.** Ši teorija aiškina individualų elgesį per lūkesčių, įsitikinimų, mąstymo bei pasaulio suvokimo prizmę.
- **Maslow teorija. Žmonių poreikių hierarchija.** Šis teoretikas skiria stygiaus motyvaciją, kurią sukelia nepatenkinti pagrindiniai poreikiai, ir augimo motyvaciją, kuri sukelia norą pakeisti esamą situaciją. Ši teorija aiškina, kad motyvacija kinta hierarchiniu principu – tik patenkinus žemesnius poreikius, kyla aukštesnės pakopos principai (pvz saugumo).

Prie šių teorinių kryptių galime pridėti ir R. Adamonienės ir kt. (2001) išskirtas dar kelias motyvacijos teorijas:

- S. Freudo psichoanalitinė motyvacijos teorija.
- K. Halo ir K. Spenso bihevioristinė (išmokimo) teorija.
- Optimalaus lygio teorija.
- K. Lewino lauko teorija.
- Pasiekimų motyvacijos teorija.
- Kognityvinio disonanso teorija.
- Atribucijos (priežasčių aiškinimo) teorija.

- A. Maslow humanistinė (poreikių) teorija.

Be šių teorijų L. Ardelean ir kt. (2012) išskiria ir 3 veiksnius, kurie formuoja motyvaciją:

1. *Motyvacija ir individualumas: paskatinimo suradimas.* Kiekvienas asmuo jaučiasi motyvuojamas dalykų, kurie jį patenkina ar suteikia gerą savijautą. Pirmas žingsnis motyvuojant vaikus – atrasti tai, kas sukels jiems pasitenkinimą. Kiekvienas jaučia, supranta ir veikia specifiniu ir asmeniniu būdu, taigi motyvacija yra taip pat specifinė ir individuali. Tik atsižvelgdami į šį aspektą, galime rasti paskatinimą, kuris paveiktų motyvacijos atsiradimą.
2. *Motyvacija ir poelgis. Abipusiai santykiai.* Skirtingos studijos bando iširti, ar egzistuoja optimalus motyvacijos lygmuo, sąlygojantis akivaizdų elgesio pablogėjimą. Dėl to kyla šie klausimai: Kas nustato motyvacijos lygį? Kokie veiksniai formuoja motyvacijos ir poelgio santykį? Kaip motyvacija gali padėti pakeisti tikslą? Atsakę į šiuos klausimus galėsime pagerinti vaikų bei tėvų santykius.
3. *Motyvacija ir smalsumas.* Manoma, kad motyvacija labiausiai priklauso nuo siekimo tikslų ir lūkesčių, tačiau reikia nepamiršti smalsumo – noro atrasti ir pasiekti. Smalsumas taip pat yra motyvacijos sukeltas veiksnys, kadangi jis veda mus į nežinomybę. Be jo žmonės tampa nuobodžiaujančiais, nuolankiais, susirūpinusiais, nors galbūt išvengia rizikos, todėl naujos ir patrauklios užduotys sulaukia didesnio susidomėjimo.

Motyvacija – vienas svarbiausių faktorių vaikui padedant pasirinkti profesinę veiklą. Tik tinkamai motyvuotas vaikas gebės tinkamai pradėti galvoti apie profesiją priešmokykliniame amžiuje. Motyvuoti tokio amžiaus vaikus galima įvairiais būdais, nes tuomet vaikai yra labiausiai imlūs.

1.2.3. Brandumas profesinei veiklai

Kaip ir kiekvienai veiklai, taip ir profesinei veiklai asmuo turi būti subrendęs profesiskai. Profesinis brandumas profesinei veiklai ateina su tam tikru laiku ir tam tikru žinių įgijimu.

R. Kriščiūnaitė ir A. Smailys (2011), remdamiesi moksininko J. E. Marcia mintimis išskiria keturias subrendimo profesijos pasirinkimui būsenas:

1. *Difuzijos (padrika) būseną.* Vaikas dar rimtai nemąsto apie profesijas, apie savo sugebėjimus, nedaro jokių sprendimų ir nemėgina jų įgyvendinti.
2. *Išankstinio sprendimo būseną.* Vaikas mėgina įgyvendinti tam tikrus profesinius ketinimus, rimtai domisi kokia nors sritimi, lavina būsimai profesijai reikalingus įgūdžius. Tačiau jis neapmąsto šių ketinimų asmeniškai. Paprasčiausiai kopijuoja savo

tėvus ar kitus autoritetingus asmenis arba nekritiškai vadovaujasi jų nuomone. Individas siekia būti tokiu, kokį jį mato kiti žmonės.

3. *Moratoriumas*. Šią būseną išgyvenantis vaikas rimtai tyrinėja profesijų pasaulį mėgindamas rinktis kurią nors profesiją. Vaikas bando atsakyti į daugybę klausimų, tačiau dar pats neranda tinkamų atsakymų.
4. *Pasiekto brandumo būseną*. Ji būdinga jaunuoliams, patyrusiems kritinį paieškų periodą ir po tam tikrų apmąstymų bei tyrinėjimų tvirtai apsisprendusiems. Jie žino, ko nori, ir pagal galimybes įgyvendina savo tikslą. Tokie jaunuoliai turi savo nuomonę ir yra mažiau priklausomi nuo tėvų ir kitų asmenų įtakos.

Be to R. Kriščiūnaitė ir A. Smailys (2011) remdamiesi moksliniais D. E. Super bei E. Erikson išskiria šiuos brandumą profesinei veiklai skatinančius veiksnius:

- „Aš vaizdo“ susiformavimas – tai kuomet vaikas gali apibūdinti save (pvz. man patinka biologija, aš esu per lėtas šiam pratimui, aš puikiai bendrauju su bendraamžiais ir pan.)
- Aukštas savivertės lygis – tai vyksta tuomet, kai vaikas pasitiki savimi, savo gebėjimais ir mano, kad turi pakankamai geras charakterio savybes, kurios sudaro pagrindą imtis kokios nors veiklos.
- Tapatumo pasiekimas – kai „aš vaizdas“ atitinka realias žmogaus savybes ir yra pakankamai platus, kad apimtų charakterio ypatumus, gebėjimus, interesus, vertybes, įsitikinimus, tarpasmeninius santykius, jausmų sferą ir pan. T.y. kad, vaiko mintys apie save atitiktų realybę.
- Geras profesijų pasaulio pažinimas – profesijų visumos matymas, darbo turinio supratimas ir žinojimas, kokių savybių jos reikalauja iš žmogaus.

Pasak R. Kriščiūnaitės ir A. Smailio (2011) brandumas profesinei veiklai pasirinkti yra pasiekiamas, tačiau norint tai padaryti reikia imtis iniciatyvos, kuri reikalinga patirčiai įgyti, atsiranda jau ikimokykliniame amžiuje. Ir, ar ji išliks, priklauso nuo tėvų elgesio tuomet, kai vaikai ko nos imasi: ar tėvai draudžia, menkina, ar leidžia veikti, pasirūpindami vaiko saugumu, ir pasiekti to, ko jis ėmėsi savo žaidimuose ar užsiėmimuose. Pvz.: nueiti ir savarankiškai nusipirkti riešutų. Jei užslopins iniciatyvą, vaikas vėliau vengs imtis naujų dalykų ir neišbandys savęs.

Be iniciatyvos toliau galime kalbėti apie gebėjimą išmokti. Vaikas siekia būti kompetetingu, nepaisant sunkumų yra bandoma tai įgyti. Ar vaikas bus kompetetingas ar nekompetetingas priklauso nuo savalaikės tėvų pagalbos. Jei tėvai nuolat padės vaikui ir neleis jam pačiam savarankiškai pabandyti tuomet gali išsivystyti nekompetentingumas.

Brandumui taip pat yra svarbus ir pasitikėjimo savimi ir savivertės formavimasis. Anot R. Kriščiūnaitės ir A. Smailio (2011) visa tai vyksta, kai vaikas pradeda save realiau vertinti ir suvokia, kad jo galimybės yra nedidelės palyginus su suaugusiųjų pasauliu. Šis savęs pasitikėjimo formavimasis vystosi maždaug 11-13 gyvenimo metais, tačiau užuomazgos jau pastebimos priešmokykliniame amžiuje. Svarbu, kad tėvai neslopintų vaikų norų turėti savo užsiėmimų, kurie jiems įdomūs ir gerai sekasi.

R. Kriščiūnaitė ir A. Smailys (2011) kalba apie tapatumo jausmą. Jis pasiekiamas gavus patirties, geresnių mąstymo gebėjimų ir savistabos. Savarankiškumas taip pat neatsiejamas nuo brandumo profesinei veiklai pasiekti. Savarankiškumas ugdomas po truputį nuo pat mažens, o jei po truputį neišugdomas, tuomet vidurinėje paauglystėje išgyvenama savarankiškumo krizė. Susidūrę su savarankiškų sprendimų pasekmėmis, vaikai išsiugdo atsakomybės jausmą. Ši krizė pakankamai skausminga abiem pusėm: tėvams ir vaikams.

Apibendrinant galime teigti kad, profesinės veiklos pasirinkumui svarbu sugebėti apibūdinti save, suvokti save teisingai ir pasitikėti savo galimybėmis ko nors siekiant.

Profesinės veiklos rinkimosi veiksniai daro didelę įtaką asmeniui renkantis profesiją. Darbo autorės manymu didžiausią įtaką vis dėlto daro šeima. Nes būtent šeimoje prasideda pirminis ugdymas profesinei veiklai. Čia vaikas praleidžia daugiausia laiko, todėl kalbant apie veiksnius, padedančius pasirinkti profesiją yra labai svarbu paminėti ir šeimos vaidmenį profesinės veiklos ugdyme.

1.3. Šeimos vaidmuo vaiko profesinės veiklos ugdyme

Tėvai savo vaikams linki pasirinkti tinkamą profesiją, susirasti mėgstamą darbą ir susikurti sėkmingą karjerą. Todėl labai svarbu suprasti, kaip atsiranda ir kinta vaikų supratimas apie šiuos gyvenimo reiškinius, kaip formuojasi vaiko savęs, kaip būsimo darbuotojo, suvokimas ir kokių tikslų, susijusių su šia sritimi, tėvai turėtų padėti siekti savo vaikams jau priešmokykliniame amžiuje.

Kuo daugiau randame sąvokos šeima aiškinimų, tuo sunkiau yra paprastai ir suprantamai šią sąvoką paaiškinti. Nejaugi taip sunku rasti paprastą ir vienintelį paaiškinimą kas yra šeima? Kaip ir pastebėsime tolesnėje literatūros analizėje šeimos samprata gali skirtis priklausomai nuo tradicijų, kultūrinių ir socialinių sąlygų bei laikmečio. Šeimą veikia daugybė visuomenės raidos sąlygų, kurios ir nulemia šeimos funkcijas, vaidmenis tarpusavio šeimos narių santykius.

L. Jovaiša (1993) sąvoką šeima aiškina konkrečiai – tai yra mažiausias visuomenės kolektyvas, kurį sieja ekonominės bei dvasinės veiklos bendrumas.

L. Jovaišą papildo Z. Bajoriūnas (1997) teigdamas, kad šeima – ne tik mažiausia, bet ir pirminė visuomenės dalis, viena iš pagrindinių jos struktūros elementų. Pirminė vadinama todėl, kad joje ugdomi vaikai, formuojamas charakteris bei idealai. Šeima yra tada kai vyras ir moteris pirmiausia įregistruoja savo santuoką, o tolesnis etapas yra vaikų radimasis. Labai svarbus yra šeimos narių bendrumas, tarpusavio moralinė atsakomybė ir savitarpio pagalba. Taipogi šeimos narių tarpusavio santykiai savaip atspindi visuomeninius santykius.

Anot E. Martišauskienės (2008) šeima yra seniausia, pirmoji ir galingiausia ugdymo institucija, įteisinta Dievo ir žmonių įstatymais. Nors šeimos funkcijos laikui bėgant keitėsi, tačiau šeima lieka svarbiausia valstybės atrama.

Laikui bėgant susikūrusi šeima, kuri susideda iš vyro ir moters susilaukia vaiko ir taip gausėjant šeimai keičiasi tarpusavio santykiai: vyras tampa tėvu, o žmona – mama. Pasak J. Uzdilos (1993) bendravimo formos keičia viena kitą ir laikui bėgant tampa tėvų – vaikų, brolių, seserų ryšiais.

Anot J. Pikūno ir A. Palujanskienės (2000) vaiko asmenybės vystymasis labai priklauso nuo tėvų, nes jie perduoda paveldėjimo galimybes bei sudaro pačią reikšmingiausią jo aplinkos dalį. Vienas iš svarbiausių reikalavimų tėvui ir motinai yra kuo didesnis fizinis bei psichinis jautrumas savo vaikui. Gera pradžia – sveiki genai ir stiprus ryšys su motina ar tėvu – turi labai didelę reikšmę visai vaiko ateičiai.

Šeimoje, kaip jau minėta, prasideda būsimos asmenybės socializacija. Anot V. Jakavičiaus (1998) šeimos gyvenimo ugdytojai ir organizatoriai yra tėvai. Vaikui reikia abiejų tėvų. Nuo tėvo ir motinos santykių darnos priklauso ar vaikas augantis šeimoje suartės su šeima ar atsiskirs nuo jos. Ugdymo šeimoje pagrindas – tėvų autoritetas. Autoritetas susiformuoja nejučiomis, todėl svarbu čia viskas: gebėjimas mylėti, mokėjimas darbą derinti su rūpinimusi namais ir vaikais, pačių tėvų išprusimas bei išsiauklėjimas ir pagaliau kitų žmonių atsiliepimai apie tėvus. Dažnai vaikai pasirenka tėvus autoritetais renkantis profesiją.

Tėvai turi ruošti vaikus profesinei veiklai. Anot V. Titarenkos (1980) labai svarbu, kad vaikai kuo anksčiau suvoktų darbo, profesinės veiklos būtinumą, kad jie pajustų, jog darbas visuomenėje – socialinė vertybė. Apie tėvų ir kitų asmenų profesijas vaikai turi sužinoti viską, kas jų amžiuje gali būti suprasta, teisingai išaiškinta. Negalima vaikų versti pasirinkti būtent tą ar kitą profesiją vien dėl to, kad ji madinga, pelninga ar garbinga. Svarbu, kad profesija atitiktų besirenkančiojo gabumus, polinkius ir būtų patraukli tam, kuris ją renkasi. Jeigu tėvų ir vaikų norai renkantis profesiją yra labai skirtingi, tuomet tėvai turėtų leisti vaikams realizuoti savuosius norus, juos padrąsinti.

Tėvų pagalba, vaikams renkantis profesiją yra labai svarbi, tačiau dažnai tėvai daro klaidas dalyvaudami vaiko profesinio pasirinkimo procese. R. Kriščiūnaitė ir A. Smailys (2011) išskiria tokias problemas:

- Nesidomėjimas, kaip vaikas renkasi profesiją, paliekama spręsti pačiam;
- Spaudimas, kad vaikas pasirinktų ką nors, tačiau nesidomėjimas, kaip ir ką pasirinks;
- Tiesioginis ir netiesioginis tėvų spaudimas pasirinkti tėvams priimtina profesiją;
- Neadekvati šeimos nuostata, kad profesija yra paveldima iš kartos į kartą, ši nuostata gali būti paremta tėvų noru perduoti savo patirtį, įsitikinimus.

Tačiau viso to galima išvengti jei, anot R. Kriščiūnaitės ir A. Smailio (2011), tėvai atsižvelgtų ir tinkamai reaguotų į vaikų lūkesčius. Vaikui skirtinguose amžiaus tarpsniuose iškyla atitinkami klausimai. Svarbiausia yra tėvams laiku šiuos klausimus išgirsti ir į juos atitinkamai sureaguoti.

Pasak V. Jakavičiaus (1998) šeimos ugdomasis poveikis yra skirstomas į formalų ir neformalų. Formalus poveikis yra tuomet kai tėvai savo veiksmais ir žodžiais sąmoningai bei kryptingai siekia paveikti vaiko mąstymą. Neformalus poveikis yra tuomet kai šeimos narių ekonominių, veikos statusų, tarpusavio santykių dėka susiformuoja atitinkamas šeimos psichologinis klimatas.

J. Černeckienės (2007) teigimu šeimai tenka vykdyti asmenines šeimos narių ir visuomenės socialines funkcijas. Šeimos narių santykiams labai didelę įtaką turi išoriniai, socialiniai, visuomeniniai veiksniai, tradicijos, religija, ekonominė, socialinė šeimos padėtis. Tačiau šeimos stabilumą garantuoja ir šeimos narių vidaus veiksniai: meilės jausmai, atsakomybė, supratimas vienas kito ir kt. Šeimoje vyksta svarbiausi asmeninio, privataus gyvenimo įvykiai, žmogų jungiantys su socialine grupe ir visuomene.

Anot J. Navaitienės (2004) vaikai matydami tėvus dirbančius nemėgstamą darbą už menką atlyginimą, vaikai supranta, kad jų profesinė raida turi būti kitokia, o matydami tėvus dirbančius mėgstamą darbą, vaikai nusprendžia rinktis tokią pat arba panašią profesiją. Kritiniai gyvenimo įvykiai taip pat vertinami kaip turintys lemiamą įtaką vaikų profesinės raidos atžvilgiu. Tėvų ligos, mirtys, bedarbystė, išėjimas į pensiją, patekimas į kalėjimą dramatiškai keičia vaikų profesinius planus.

Tėvai turi daugybę funkcijų savo vaikams. Pasak E. Martišauskienės (2008) viena iš jų – vadovaujamoji, skirta padėti vaikams susirasti savo gyvenimo tikslą. Šeima yra svarbiausias veiksnys, galintis padėti vaikui kurti savo gyvenimą. Pastebima, kad tėvų pagalba ir elgesys priklauso nuo to, ko patys tėvai tikisi iš savo vaikų profesinės veiklos. Yra išskiriami tokie dažniausiai pasitaikantys tėvų lūkesčiai:

- Vaikai profesiją pasirinks pats;
- Vaikai įgis prestižinę specialybę;
- Vaikai pasirinks profesiją patinkančią pačiam ir jis bus patenkintas;
- Vaikai pasirinks tėvų profesiją;
- Vaikai įgis pelningą profesiją;
- Vaikai įgis profesiją, kurios neįgijo tėvai.

Tėvai, kaip vienas iš svarbiausių vaiko atramų gyvenime, neturėtų priimti svarbiausių vaikų sprendimų, kurie susiję su profesija. Tėvai turėtų suteikti naudingos informacijos, arba ją padėti susirasti, tačiau nesiūlyti savo neįgyvendintų lūkesčių.

1.4. 5-6 metų amžiaus vaikų psichosocialinės raidos charakteristika

Ankstyvoji vaikystė, priešmokykliniai metai daugeliu atžvilgiu yra labai svarbus amžiaus tarpsnis, turintis didelės įtakos tolimesnei žmogaus raidai. Tai, kuo vaikai užsiima, kaip jie yra ugdomi šiuo laikotarpiu, lemia ir jų profesinės veiklos siekius bei karjeros kokybę tolimesniais raidos etapais.

Anot A. Gučo (1990) kiekvienas amžiaus tarpsnis turi išskirtinių ir tipinių bruožų, kurie laikui bėgant kinta, suteikdami elgesiui naują formą.

Pasak V. Buožienės (2003) svarbiausia žvelgti į vaiką ir jo asmenybės plėtrą kaip į visumą. Kiekvienas amžiaus tarpsnis turi svarbių problemų, tačiau bet kuris vaiko plėtros etapas apima visą jo asmenybę, lemia jos pokyčius, tobulėjimą, visų procesų ir funkcijų raidą.

Darželyje daug kalbama kuo vaikai taps užaugę. Jie žaidžia vaidmeninius žaidimus, kurių metu jau galime pastebėti užuomazgas būsimai vaiko profesijai. Tačiau ne vien vaikai ar pedagogas galvoja apie būsimą profesinę veiklą, karjerą. Tėvų lūkesčiai taip pat yra neatsiejami nuo vaiko svajonių, nors tiek 5-6 metų amžiaus vaikų norai apie būsimą profesiją gali kisti kiekvieną dieną.

D. Beresnevičienė (2003) pažymi, kad 5-6 metų amžius dar vadinamas vėlyvąja vaikyste ir šiais gyvenimo metais sprendžiamos tokios vystymosi užduotys:

- Lyties vaidmens indentifikavimas;
- Ankstyvasis moralinis vystymasis;
- Gebėjimo žaisti grupinius žaidimus formavimasis;
- Savigarbos vystymasis.

D. Bernatavičienės ir kt. (2003) teigimu augdamas vaikas pažįsta savo kūną, pradeda sąmoningai suvokti turįs savo dvasinį pasaulį, jautimus, jausmus, mąstymą, geba tinkamai elgtis

su artimaisiais jam įprastoje šeimos aplinkoje, jaučiasi jos dalimi. Parengiamoji grupė vaikui teikia daugiau galimybių – padeda atrasti ir plėsti ryšius su kitais žmonėmis už šeimos ribų, turtinti žinias apie žmogaus sukurtą daiktų pasaulį, kultūros vertybes. Vaikas pratinasi gyventi mažoje bendruomenėje įgydamas vis daugiau žinių ir patyrimo apie šeimas, draugus ir draugystę, kaimynus ir kaiminystę, bendrumenę, žmonių darbus ir kūrybą, profesijas, gimtinę. Gyvendamas šalia kitų, ieškodamas galimybės bendrauti, kartu žaisti ir dirbti, vaikas remiasi jam suvokiamomis demokratinėmis vertybėmis. Tinkama aplinka vilioja pažinti, tyrinėti, ji perduoda jam tradicinės kultūros dvasią, padeda perimti pasaulio pažinimo būdus ir lavina laisvą kūrejo vaizduotę.

5-6 metų amžiaus vaikai išgyvena gana sudėtingą raido laikotarpį, kuris lemia tolesnio ugdymo (si) sėkmę. Tiek vaiko tėvai, tiek pedagogai turi gerai žinoti psichologinius šio amžiaus vaikų vystymosi ypatumus bei emocinę, socialinę ir pažintinę raidą tam, kad galėtų kurti vaiko gyvenimui palankų mikroklimatą bei tenkintų jo poreikius (Monkevičiene, 2003). Taip pat labai svarbu nepamiršti, kad tai yra tik bendrosios raidos savybės, o kiekvienas vaikas – tai unikali asmenybė, turinti unikalias savybes, kurias veikia šeima, aplinka, kultūra bei sveikata. Bendrosios raidos savybės yra taikomos konkrečiam amžiaus tarpsniui. Šiuo atveju gilinsimės į 5-6 metų amžiaus vaikų psichosocialinius raidos ypatumus. Psichologinėje – pedagoginėje literatūroje aiškinama, kad vaikų pirmieji šeši gyvenimo metai yra patys svarbiausi jų asmenybės vystymuisi.

Emocinė raida. V. Jakavičius (1998) teigia, kad emocines būsenas kaip ir jausmus atspindi vertinimo stereotipų emocinis komponentas. Auklėjimas visada yra veiksmingesnis, jeigu veikimos žmogaus emocijos; siekint paveikti vertinimo stereotipo racionalųjį komponentą, nereikėtų pamiršti ir emocinio (pvz., ugdant prierašumą savo profesijai, kolektyvui).

Pasak J. Pikūno ir kt. (2000) jausmų ir emocijų ugdymas prasideda jau nuo pirmųjų gyvenimo metų. Emocinę sklaidą galiem skirstyti į teigiamų ir neigiamų jausmų derinius. Neigiamų jausmų plėtotė paprastai nereikalauja tėvų pastangų. Didžioji dalis neigiamų emocijų priklauso nuo aplinkos. O tuo tarpu teigiamus jausmus turi tiesiogiai skatinti tėvai ir kiti vaiko aplinkos žmonės.

O. Monkevičienės (2003) manymu, 5-6 gyvenimo metais toliau formuojasi vaiko emocinė kompetencija – gebėjimas susivokti savo emocijų pasaulyje ir kontroliuoti jų išraišką, adekvačiai reaguoti į kito emocijas. Tinkamai ugdomi priešmokyklinio amžiaus vaikai gali pasiekti aukšto lygio emocinės kompetencijos gebėjimus. O. Monkevičienės teigimu, atlikti tyrimai rodo, kad nedidelė dalis vaikų gali gerai suvokti savo jausmus, gebėti juos įvardyti ir apie juos kalbėti.

Anot O. Monkevičienės (2003) emocinis suaugusiųjų raštingumas yra menkas, todėl jie dažnai mano, kad vaikai dar per maži išgyventi įvairius (ypač sunkius) jausmus, vengia apie tai kalbėti. Tyrimai parodė, kad suaugusieji taiko keletą taisyklių, kuriomis bando reguliuoti vaikų emocijų raišką:

- *Minimizavimo taisyklė*: siekia, kad vaiko emocijų išraiška būtų kur kas silpnesnė nei vidinis išgyvenimas. Pvz., jei vaikas supyko ir audringai šį jausmą reiškia, jis verčiamas elgtis santūriau.
- *Maksimizavimo taisyklė*: siekia, kad vaiko emocijų išraiška būtų gerokai stipresnė nei vidinis išgyvenimas. Pvz., jei vaikas gavo dovaną ir nelabai ja džiaugiasi, jis raginamas intensyviai rodyti didelį džiaugsmą.
- *Maskavimo taisyklė*: siekia neutralios veido išraiškos, neutralaus elgesio, nepaisant to, ką mažasis jaučia. Pvz., kai suaugęs moko vaiką slėpti savo jausmus.
- *Pakeitimo taisyklė*: siekia, kad vaikas, jaučiantis vienus jausmus, rodytų kitus, netgi priešingus. Pvz., vaikas nenori dalytis žaislu su kitu, dėl to pyksta, o verčiamas tą žaislą duoti ir dar šypsotis.

Socialinė raida. A. Adleris (1978) pastebėjo, kad kiekvienas žmogus tampa individu tik socialiniame kontekste. Pirmoji vaiko socializacijos aplinka – šeima. Vaikas iš šeimos perima labai daug patirties. Taip pat ir karjeros bei profesijos rinkimosi patirtį. Vaikai neretai nori būti tuo, kuo yra tėvai.

Mokslininko mintis pagilina A. Juodaitytė (2002) teigdama, jog siekiant, kad jau vaikystėje vaikai taptų visaverčiais visuomenės nariais reikia ieškoti sisteminių – struktūrinių ugdymo sąsajų su socializacijos procesais vaikystėje. Taigi iš to galime padaryti išvadą, jog, priešmokyklinio amžiaus vaikas galvodamas apie savo karjerą ateityje pirmiausia turi rasti savo vietą visuomenėje ir tėvų lūkesčiai ugdant vaikus karjerai turėtų būti realūs ir atitinkantys vaikų galimybes.

Pasak M. Pileckaitės-Markovienės ir kt. (2004) 5-6 metų amžiuje labai svarbus uždavinys yra dorovės arba moralės, kaip elgesio taisyklių visumos ugdymas. Jis atsiranda kaip būtina socializacijos sąlyga ir pasėkmė, t.y. kai aplinkiniai nustato taisykles, kurių vaikas turi laikytis kitų žmonių atžvilgiu.

Pažintinė raida. Pažinimo gebėjimus mini O. Monkevičienė (2003) teigdama, kad pažinimo gebėjimai yra saviti ir kintantys. 5-6 metų amžiaus vaikams yra būdingas simbolinis mąstymas. Tai reiškia, kad jis susidaro simbolinius elgesio modelius ir geba juos išlaikyti atmintyje, t.y. geba stebėti suaugusiųjų elgesį ir jį megdžioti, modeliuoti po tam tikro laiko. Tokiu būdu jis mokosi savarankiškumo, naujų įgūdžių. Priešmokyklinio amžiaus vaikai žaidžia

sudėtingus simbolinius žaidimus. Tokių žaidimų dėka vaikas laisvai modeliuoja pasaulį taip, kaip jį supranta, suvokia.

R. Žukauskienės (2007) teigimu 5-6 metų vaikai jau geba popieriaus lape pavaizduoti kelią, kuriuo eina į darželį. Tai patvirtina ir J. Piaget savo mintimis apie pažintinę raidą teigdamas, kad vaiko mąstymas, kai jis naudoja simbolius, pasidaro sudėtingesnis ir tai leidžia efektyviau sąveikauti su aplinka. Simbolinio mąstymo metu vaikas naudoja žodžius bei vaizdus objektų, kurių tuo metu nėra vaiko akirtyje.

Anot O. Monkevičienės (2003) priešmokyklinio amžiaus vaikų mąstymas vis dar pasižymi centrizmu. Vaikas pastebi ir įsimena atskiras daiktų savybes, jos tarsi užvaldo jo dėmesį bei mąstymą. Tokio amžiaus vaikai geba pastebėtą savybę pateikti kaip atskirą faktą, atskirą informacijos vienetą. Geba taip pat ir pateikti keletą faktų ar apibūdinimų, bet pasako juos kaip atskirus informacijos vienetus. Vaiko mintis šokinėja nuo vieno fakto ar reiškinių prie kito.

O. Monkevičienė (2003) pastebėjo, kad 5-6 metų amžiaus vaikų mąstymas egocentriškas – jei vaikas stebi aplinką, gamtą, daiktus, o kitas asmuo yra šalia, vaikas įsivaizduoja, jog kitas pamatė ir suvokė tą patį, tarsi žiūrėtų vaiko akimis, turėtų jo patirtį, tačiau atlikus tyrimus nustatyta, kad vaiko mąstymas nėra visiškai egocentriškas. Yra skiriami du vaiko egocentriško mąstymo etapai: 1) vaikas tiesiog žino, jog kito nuotaika, matymas, mąstymas yra ne toks kaip jo, tačiau dar negali suvokti koks; 2) vaikas bando atrasti dėsnius, kurie jam padėtų atpažinti kito jausmus, įsivaizduoti kito mąstymą, nuspėti mąstymo logiką.

Pastebima tendencija, kad 5-6 metų vaiko mąstymas yra magiškas. O. Monkevičienė (2003) teigia, kad vaikas „sugyvena“ daiktus, t.y. suteikia jiems žmogiškųjų savybių. Vaikas pats sau atrodo esąs centrinė figūra, kuri savo galia lemia įvykius. Tokio amžiaus vaikai sunkiai skiria realybę nuo fantazijos, tačiau jau atsiranda mąstymas, grindžiamas logikos dėsniais. Nuo penkerių metų vaikai jau geba mąstyti logiškai, bet tik viena kryptimi – mat nesugeba mintyse atlikti atvirkštinių veiksnių, operacijų, o jau pradinėje mokykloje vaikai pasiekia loginio mąstymo etapą.

Pasak R. Žukauskienės (2007) IQ tyrė McCallo, Appelbaumo bei Hogarty ir nustatė, kad žmogaus IQ visą gyvenimą yra kintantis, o vaikų nuo 6 metų yra ypač nestabilus, tai vadinasi, kad 5-6 metų vaikų IQ vis dar yra stabilus, ir mažai kintantis.

Psichologinė raida. Anot psichologo A. Gučo (1990) vaiko psichika vystosi tik tada jei jis bendrauja su savo amžiaus vaikais ir su suaugusiaisiais, perima visuomenės patirtį bei ją plečia. Savo penktaisiais – šeštaisiais gyvenimo metais vaiko pagrindinė veikla yra žaidimas, tačiau jau atsiranda noras eiti į mokyklą.

Kaip teigia D. Beresnevičienė (2003) egzistuoja du požiūriai į asmenybės raidą – J. Piaget, S. Freud, E. Erikson skiria atskiras vystymosi fazes, o humanistinės, egzistencinės metodologijos šalininkai teigia, kad žmogus vystosi subtiliai ir nuolat auga.

Vaiko raidą galima nagrinėti ir kitais aspektais. R. Žukauskienės (2007) teigimu, vienas iš žymiausių XX a. šveicarų psichologas J. Piaget vaiko raidą suskirstė į kognityvinės raidos *stadijas*, ir vaiko 5-6 gyvenimo metus pavadino priešoperacine stadija. Šioje stadijoje vaikas pasaulio pažinimui naudoja simbolinį mąstymą, taip pat ir kalbą. Nors dar mąstymas yra egocentriškas, tačiau jis mažėja ir vaikas jau pradeda suprasti kitų požiūrį. Kalbant apie vaizduotę – ji yra labai išlavėjusi.

Anot R. Žukauskienės (2007), dar vienas garsus XX a. psichologas E. Eriksonas, psichologo Freudo mokinys, aprašė raidos stadijas ir jas pavadino žmogaus raidos psichoanalitine teorija. Šią teoriją aprašė remdamasis Freudo raidos stadijomis, tačiau jos visos turi vieną bendrą skirtumą, t.y. E. Eriksonas raidą skirstė ne pagal kūno dalis ir su jomis susijusį jausmą, o pagal kiekvieno asmens ryšį su socialine aplinka. Ir galime pamėginti sulygtinti šių dviejų psichologų raidos stadijas psichoanalitinėje teorijoje 5-6 metų vaikams (žr. 3 lentelę).

3 lentelė

5-6 metų vaikų raidos stadijos (sudaryta autorės pagal R. Žukauskienę; 2007)

Freudo teorija	Eriksono teorija
<i>Falinė stadija</i> Svarbiausia kūno dalis yra varpa. Berniukai didžiuojasi ja, o mergaitės jos pavydi jiems. Vaikas jaučia kaltę dėl seksualinių fantazijų.	<i>Iniciatyvumas – kaltė</i> Vaikas nori atlikti daugelį veiksmų, ką moka ir atlieka suaugusieji, todėl jis kartais peržengia tėvų nustatytas ribas ir dėl to jaučiasi kaltas.

Pasak M. Pileckaitės – Markovienės ir kt. (2004) 5-6 metų amžiaus tapsnio metu vaikai aiškiai suvokia save kaip berniuką ar mergaitę. Todėl galime manyti, kad vaikai gali puikiai atskirti vyriškas ir moteriškas specialybes. Dėl tos priežasties dažniausiai berniukai nori būti pvz.: policininkais, vairuotojais ir kt., o mergaitės kirpėjomis, pardavėjomis ir kt. Tačiau reikia neapsiriboti šiuo kriterijumi, nes tobulėjant visuomenei vyriškas specialybes dažniau įgyja moterys ir atvirkščiai – moteriškas specialybes įgyja vyrai. Tradiciškai lyties tapatumo eigą aiškina trys požiūriai: psichodinaminis, socialinio mokymosi ir kognityvinis.

Anot M. Pileckaitės – Markovienės ir kt. (2004) pirmajame požiūryje berniukų ir mergaičių lyties tapatumas klostosi skirtingai. Berniukai savo lyties tapatumą pasiekia psichologiškai atsiskyre nuo mamos ir prisirišę prie tėvo, o mergaičių identifikacijos objektas buvo ir išlieka mama, todėl manoma, kad mergaičių psichologine sandara yra mažiau

išsivysčiusi. Socialinio mokymosi požiūris teigia, kad savo lyčiai priklausantį elgesį vaikai išmoksta stebėjimo ir pastiprinimo būdu. Kognityvinis lyties tapatumo vystymosi požiūris nurodo, kad vaikai pažįsta savo ir kitų žmonių lytį ir vėliau jie išmoksta savo lyčiai tinkantį elgesį. Tokį elgesį dar kitaip galime pavadinti savisocializacija.

R. Žukauskienė (2007) teigia, kad S. Freudas savo psichologinės raidos stadijas dar vadina psichoseksualinėmis raidos stadijomis. Iš šios teorijos kyla dvi pagrindinės idėjos, su kuriomis psichologai sutinka dar ir šiandien. Pirmoji idėja teigia, jog geriau yra atpažinti, įsisąmoninti savo norus, mintis, baimes, negu jas neigti, o antroji pabrėžia, jog tėvų įtaka yra lemiamas veiksnys formuojantis sveikai asmenybei. S. Freudas manė, kad tėvas ir motina daro didelę įtaką vaikui mokantis reguliuoti trijų asmenybės teorinių komponentų Id, Ego ir Superego tarpusavio sąveiką. Analizuojamo 5-6 metų amžiaus vaikui prasideda Superego raida, nes jis pradeda save tapatinti su tėvų moraliniais standartais. Priešmokykliniame amžiuje berniukai nori būti panašūs į tėvus, o mergaitės į motinas. Šiuo amžiaus periodu vaikai perima tos pačios lyties tėvų elgesį ir moralines vertybes.

Galime teigti, kad 5-6 metų vaikai stebėdami savo tėvų profesiją bei karjerą, taip pat nori įgyti tokias pačias specialybes. Todėl šiam teiginiui galime priskirti Freudo Superego raidą, kai vaikas save tapatina su tėvais. Kad vaikas jau priešmokykliniame amžiuje pradėtų galvoti apie būsimą karjerą, labai svarbu stebėti vaiko psichosocialinę raidą, nes vaikystė yra labai svarbus laikas, kuomet vystosi asmenybė.

1.4.1. Asmenybės profesinės veiklos raida 5-6 metų amžiuje

Mus dominantis 5-6 metų vaikų amžius pakliūna į augimo profesinės veiklos raidos etapą, kuris prasideda nuo 4 metų ir tęsiasi iki 13 metų. Šiuo laikotarpiu kaip tik ir pradeda formotis profesinis „aš“ vaizdas.

Asmenybės profesinės veiklos raidas tyrėja L. S. Gottfredson (2002) ir pasiūlė teorinį modelį, paaiškinantį savęs suvokimo ypatumus, atsižvelgiant į visuomenės ir individo (vertybių, jausmų bei interesų) kontekstą. Pagal tai, kaip asmuo suvokia save ir kaip mato aplinkinį pasaulį, jis suformuoja mintinį profesijų žemėlapi. Kad šį žemėlapi galėtų integruoti į savo savimone, jis turi nuspręsti, kurios profesijos yra suderinamos su jo įsivaizdavimu apie save, o kurios – ne. Profesija turi ne tik derėti su požiūriu į save, bet ir turi būti realiai pasiekama (Pilkauskaitė – Valickienė (2010)).

L. S. Gottfredson (2005) išskiria keturias profesinės veiklos raidos stadijas: orientacija į dydį ir jėgą, orientacija į lyčių vaidmenis, orientacija į socialinę vertę, orientacija į vidinę

unikalią savastį. Plačiau aptarkime karjeros raidos stadijas, siejamas su priešmokykliniais metais (Pilkauskaitė – Valickienė (2010):

- 1 stadija: orientacija į dydį ir jėgą (3-5 m.). Ikimokyklinio amžiaus vaikų mąstymas dar labai konkretus. Jie grupuoja aplinkinius objektus (taip pat ir žmones) pagal labai paprastus, lengvai apčiuopiamus požymius, pavyzdžiui: didelis – mažas, galingas – silpnas ir pan. Šio amžiaus vaikai pradeda suvokti, kad profesija yra tam tikras suaugusiojo žmogaus vaidmuo, todėl vaiko paklausus, kuo norėtų būti užaugęs, jis jau nebesako, kad bus triušukas, „supermenas“ ar princesė. Jis pradeda suvokti, kad egzistuoja suaugusiųjų pasaulis, kuriame vieną iš svarbiausių vaidmenų užima darbas. Vaikai pradeda įsisąmoninti, kad ir jie kažkada taps suaugę ir turės dirbti.
- 2 stadija: orientacija į lyčių vaidmenis (6–8 m.). Prieš pat padėdami lankyti mokyklą ir jau pradėję eiti į pradinę mokyklą vaikai pamažu sužino apie vis įvairesnes profesijas. Pirmiausia tas, kurios geriausiai „matomos“ – arba dėl dažno kontakto su šių profesijų atstovais (auklėtoja, mokytoja, gydytoja, troleibuso vairuotojas), arba dėl labai išskirtinių šios profesijos žmonių požymių – tam tikros uniformos, darbe naudojamų priemonių, įrankių (policininko uniforma, baltas gydytojos chalatas ar švirkštas).

Kiti asmenybės profesinės veiklos raidą nagrinėję mokslininkai D. Superis ir M. Savickas (1996) teigia, kad supratimas apie darbą, profesijas ir karjerą yra susijęs su tuo, kaip vaikas suvokia save, tai yra vaiko „aš“ vaizdo formavimusi ir raida. „Aš“ vaizdas – tai asmenybės suvokinių, požiūrių ir paaiškinimų sistema apie patį save. Mes pažįstame įvairiausias išorinio pasaulio objektus – daiktus ir žmones. Tačiau be jų šiame pasaulyje išskiriame vieną ypatingą objektą – save. Mes matome save veidrodyje, girdime savo balsą, liečiame savo kūną, jaučiame malonumą ar skausmą. Mūsų pažįstamą pasaulį visų pirma sudaro „aš“ ir „ne-aš“ (Pilkauskaitė – Valickienė, 2010).

Anot D. Superio (1996) 5-6 metų vaikų „aš“ vaizdas yra labai trapus. Vaikai, išmokę išvardinti savo kūno dalis, kol kas sunkiai gali apibūdinti save kaip asmenybę. Tačiau, stebėdami suaugusiųjų pasaulį ir skatinami smalsumo, jie bando ieškoti savyje požymių, išskiriančių juos iš aplinkinių. Suaugusiems šioje situacijoje reikia būti itin atidiems – bet koks pasisakymas apie vaiko gebėjimus, interesus ar kitas asmenybės charakteristikas gali turėti labai didelį poveikį. Šio amžiaus vaikai, neturėdami aiškaus ir pagrįsto savęs suvokimo, yra linkę tikėti informacija, kurią gauna iš išorės. Profesinės veiklos raidos procesas iš esmės yra profesinio „aš“ vaizdo konstravimas ir įgyvendinimas, renkantis bei atliekant darbinius vaidmenis. Profesinis „aš“ vystosi, kuomet sąveikauja įgimti individo psichologiniai gebėjimai, fizinės galimybės, sugebėjimai stebėti ir bandyti atlikti įvairius vaidmenis ir vertinimai, gaunami iš aplinkinių apie

tai, kaip vaikui pavyksta tai padaryti. Profesinis „aš“ vaizdas formuojasi stebint bei atliekant vaidmenis labai įvairiose situacijose: fantazuojant, žaidžiant, realiame gyvenime atliekant mėgstamas veiklas, klausantis pasakojimų apie įvairių profesijų atstovų veiklą (Pilkauskaitė – Valickienė, 2010).

M. Savickas (2002) pažymi, kad nebaigtos spręsti problemos viename profesinės veiklos raidos etape paprastai turi neigiamą poveikį kitose po jų sekančiuose stadijose. Taigi, 5-6 metų amžiuje vaiko pastangas galima skatinti padedant jam aiškiau suvokti visuomenės lūkesčius bei geriau įsisąmoninti savo profesinio „aš“ poreikius ir galimybes, tačiau neversti vaiko daryti tai ko nori patys tėvai (Pilkauskaitė – Valickienė, 2010).

Taigi, mūsų aptarti mokslininkai, nagrinėję profesinės veiklos raidą 5-6 metų amžiuje, akcentuoja skirtingus, tačiau labai svarbius aspektus. Tačiau tėvams pats svarbiausias klausimas yra, kokių kompetencijų šiame amžiuje turėtų įgyti vaikas, kad tolimesniuose savo profesinės veiklos raidos etapuose galėtų pasiekti jį tenkinančią profesinę veiklą?

Pasak Richard (2005) į šį klausimą atsako JAV mokslininkų grupė, sudaryta iš įvairių sričių specialistų, po keletą metų trukusios diskusijos ir tyrimų, pasiūlusi ugdyti keletą svarbiausių kompetencijų, kurias galima sujungti į tris pagrindines sritis: savęs pažinimo, mokymosi ir karjeros galimybių pažinimo bei karjeros planavimo (Pilkauskaitė – Valickienė, 2010). Kiekvienai amžiaus grupei karjeros raidos požiūriu yra aktualios skirtingos kompetencijos. Taigi, 5-6 metų amžiuje ir vėlesniame amžiuje ypač svarbu siekti, kad vaikas:

- išmoktų įvardinti savo bruožus ar kitas asmenybės charakteristikas;
- gebėtų atrasti savyje tokių dalykų, už kuriuos galėtų save teigiamai vertinti;
- atpažintų savo stipriąsias ir silpnąsias puses;
- įvardyti, kas jam įdomu ir ką jis geba atlikti gerai;
- įgytų efektyvaus bendravimo su kitais žmonėmis gebėjimų;
- mokytųsi tinkamo bendravimo vaikų grupėje įgūdžių;
- mokytųsi atsilaikyti prieš bendraamžių spaudimą, kai jis neatitinka paties vaiko interesų;
- mokytųsi konstruktyviai spręsti konfliktus su suaugusiais ir vaikais;
- gebėtų įvardyti ir tinkamai reikšti savo jausmus;
- gebėtų kontroliuoti savo jausmus ir pasirinkti tinkamą elgesio būdą sudėtingose ir emociškai įtemptose situacijose;
- suprastų, kad mokymosi pasiekimai gali būti naudingi;
- demonstruotų teigiamą požiūrį į mokymosi ir darbinės veiklas;
- gebėtų apibūdinti šeimos narių ir kitų vaiko aplinkos suaugusiųjų atliekamus darbus;

- mokėtų daryti pasirinkimus ir juos paaiškinti;
- gebėtų suprasti, kad iš klaidų galima pasimokyti;
- suprastų, kodėl žmonės mokosi ir dirba;
- suprastų, kad mokymasis ir darbas reikalauja pastangų;
- suprastų, kad, dedant pastangas, galima pasiekti geresnių mokymosi ir darbo rezultatų.

Atlikus literatūros analizę, apibendrinant skyrių apie tėvų, auginančių 5-6 metų vaikus, lūkesčius ugdant juos profesinei veiklai, galima teigti, kad tėvai yra vienas iš pagrindinių veiksnių lemiančių šio amžiaus vaikų profesinės veiklos pasirinkimą, nes tokio amžiaus vaikų autoritetai yra tėvai. 5-6 gyvenimo metuose reikėtų vengti prognozių apie tai, kuo vaikas bus suaugęs. Daug prasmingiau – sudaryti vaikui sąlygas pažinti save, kaip galimą įvairių profesinių vaidmenų atlikėją, leisti jam laisvai žaisti ir eksperimentuoti, atliekant skirtingus profesinius vaidmenis. Problemų gali iškilti tada, kai suaugusieji neatsižvelgia į tikruosius vaiko pomėgius, siūlydami tik „berniukiškus“ ar tik „mergaitiškus“ užsiėmimus (vaikas gali domėtis veikla, kuri nebūtinai „atitinka“ jo lytį), ir tarsi perduoda jam nesąmoningą nuostatą, kad vieni darbai labiau tinkami moterims, kiti – vyrams. Kad taip nenutiktų būtina vaikui leisti save realizuoti laisvai, be jokių suvaržymų. Svarbiausia, kad vaikas būtų patenkintas. Yra teigiama, jog sėkmingą profesinės veiklos pasirinkimą lemia vaiko psychosocialinė raida, vidiniai bei išoriniai veiksniai, motyvacija, pašaukimas bei brandumas. Visa tai ugdydami tėvai gali realizuoti savo lūkesčius, nes kaip tikėtina, tėvai iš vaikų tikisi daug daugiau nei patys pasiekė profesinės veiklos srityje. Tačiau taip yra ne visuomet: vieni tėvai siekia padėti savo vaikams, ugdydami juos profesinei veiklai, o kiti leidžia laisvai patiems vaikams rinktis be jų pagalbos.

Analizuojant literatūrą iškilo probleminis klausimas kaip tėvai, auginantys 5-6 metų vaikus, ugdo juos profesinei veiklai, todėl nuspręsta atlikti empirinį tyrimą, kuris padės atsakyti į iškilusį probleminį klausimą.

2. TĖVŲ, AUGINANČIŲ 5-6 METŲ VAIKUS, LŪKESČIAI UGDANT JUOS PROFESINEI VEIKLAI TYRIMAS

2.1. Tyrimo metodika ir organizavimas

Tyrimo objektas – tėvų, auginančių 5-6 metų vaikus, lūkesčiai ugdant juos profesinei veiklai.

Tyrimo tikslas: ištirti tėvų, auginančių 5-6 metų vaikus, lūkesčius ugdant juos profesinei veiklai.

Tyrimo laikotarpis – 2013 metų lapkričio mėnuo.

Tyrimo imtis. Tyrime dalyvavo Šiaulių ir Mažeikių rajonų ikimokykinės ugdymo įstaigos ir pradinių, pagrindinių ugdymo įstaigų, kuriuose yra priešmokyklinio amžiaus vaikų grupės, 5-6 metų vaikų tėvai. Respondentų imtis – atsitiktinė.

Siekinat, kad tyrimas būtų patikimas naudojant <http://www.raosoft.com/samplesize.html> puslapyje esančią skaičiuoklę buvo nustatyta, kad tiriamųjų imtis, norint tyrimą atlikti 95% patikimumu, turi būti ne mažesnė nei N (imtys dydis) = 201, nes n (populiacijos dydis) = 418.

Detalus tyrimo instrumento pristatymas. Duomenų surinkimo metodas – anoniminė anketinė apklausa, kuri buvo vykdoma raštu užpildant respondentams (žr. 1 priedas). Priešmokyklinio amžiaus vaikų tėvams buvo išdalintos 250 anketų, iš kurių 140 Šiaulių rajone ir 110 – Mažeikių rajone. Šias anketas išdalino grupių auklėtojos. Remiantis literatūros analize tyrimo instrumentas buvo sudarytas darbo autorės. Anketose yra atvirų ir uždarų klausimų. Šis tyrimo metodas buvo pasirinktas, nes labiausiai tiko atskleisti tyrimo pradžioje išsikeltą tyrimo tikslą.

Anketą, skirtą tėvams, sudaro 30 klausimų. Iš išdalintų 250 anketų grįžo 223, iš kurių tinkamos analizei atrinkta 210 anketų.

Anketa sudaryta iš 5 blokų:

1. Informacija apie jus.
2. Jūsų nuomonė apie kajerą (1-4 klausimo).
3. Vaiko pažinimas (5-11 klausimo).
4. Jūsų veikla ugnat vaikus karjerai (12-25 klausimo).
5. Jūsų nuomonė apie vaikų ankstyvąjį rengimą karjerai mokykloje (25-30 klausimo).

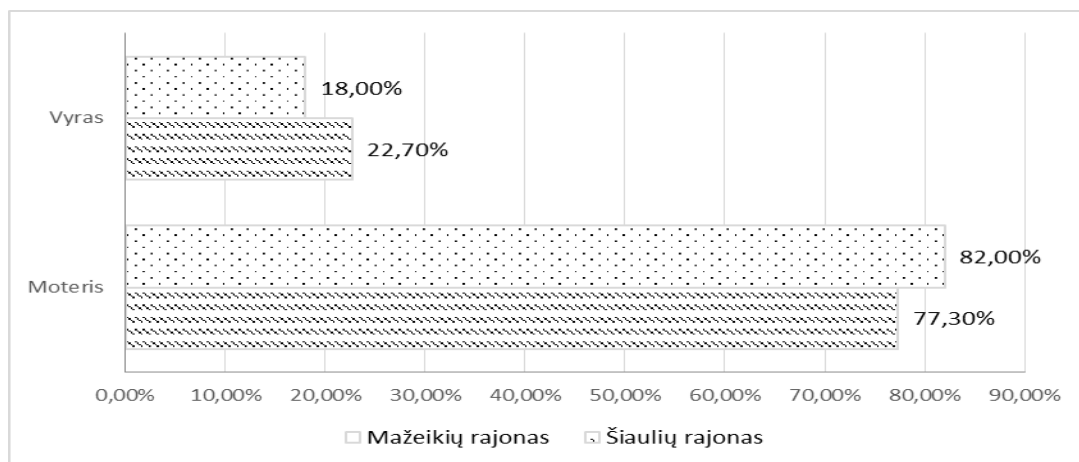
Surinktų duomenų analizė. Surinkti statistiniai duomenys apdoroti SPSS 17.0 bei Microsoft Office Excel programomis.

2.2. Tyrimo duomenų analizė

2.2.1. Respondentų demografinių duomenų apžvalga

Tyrimė dalyvavo 210 respondentų (iš jų Šiaulių rajone 110, o Mažeikių rajone 100). Respondentų demografiniai duomenys bus apžvelgiami 1 – 9 paveiksluose.

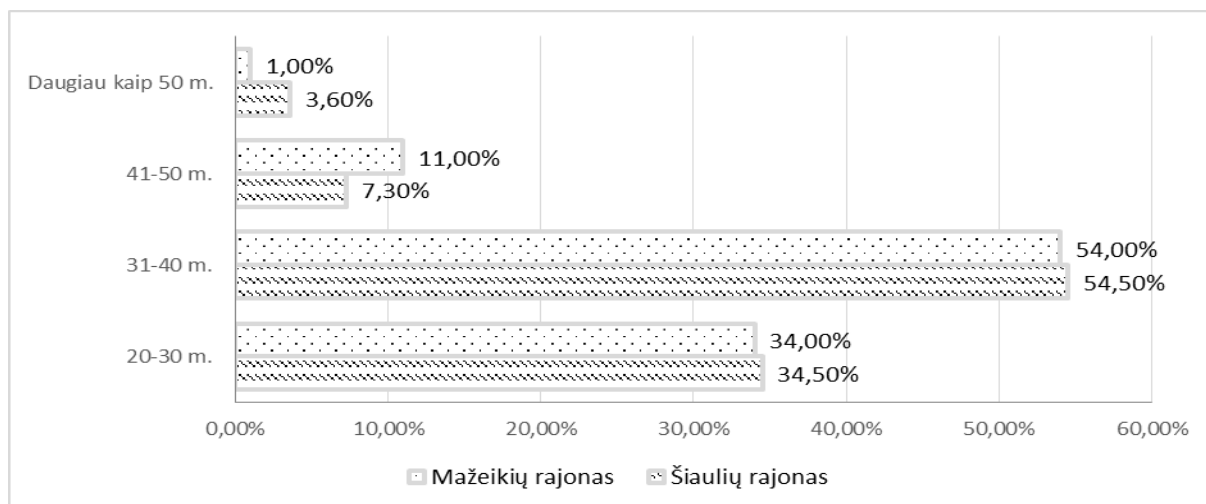
Pirmiausia aptarsime respondentų pasiskirtymą pagal lytį (žr. 2 pav.).

2 pav. Šiaulių ir Mažeikių rajonų respondentų pasiskirstymas pagal lytį (N=210)

Šiaulių rajone anketas pildė 85 moterys (77,3 proc.) ir 25 vyrai (22,7 proc.), o Mažeikių rajone 82 moterys (82 proc.) ir 18 vyrų (18 proc.). Lyginant dviejų rajonų gautus duomenis galime teigti, kad anketų daugiau pildė mamos Mažeikių rajone negu Šiaulių rajone, o tėvai buvo aktyvesni labiau Šiaulių rajone negu Mažeikių rajone.

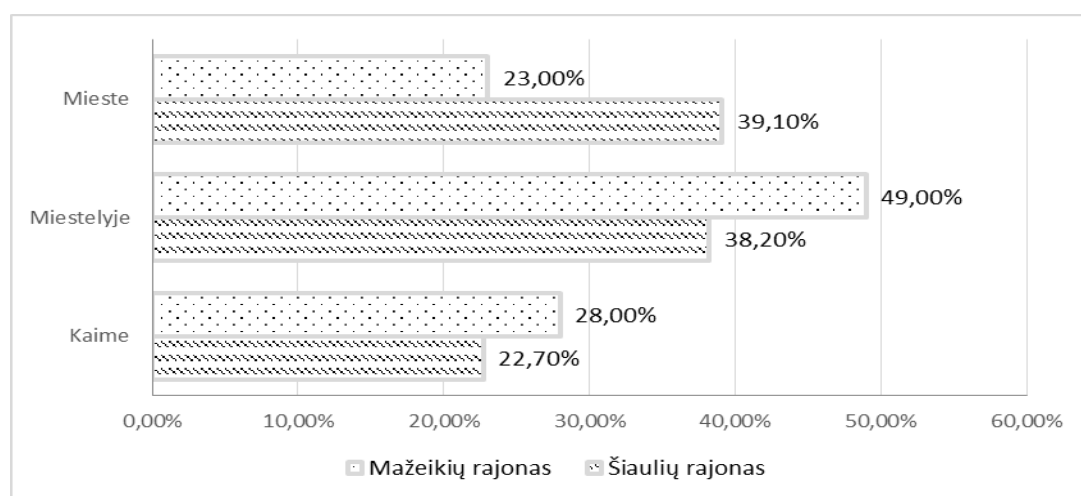
Toliau siekta išsiaiškinti tėvų pasiskirstymą pagal amžių (žr. 3 pav.).

3 pav. Šiaulių ir Mažeikių rajonų respondentų pasiskirstymas pagal amžių (N=210)

Tyrimo rezultatų duomenimis Šiaulių rajone daugiausia respondentų yra 31-40 metų amžiaus (54,5 proc.). Mažeikių rajone taip pat pasiskirstė respondentai 31-40 metų amžiaus yra daugiausia (54 proc.). Mažiau Šiaulių rajone yra 20-30 metų amžiaus respondentų (34,5), Mažeikių rajone šio amžiaus respondentai pasiskirstė taip pat (34 proc.). Dar mažiau Šiaulių rajone yra 41-50 metų amžiaus respondentų (7,3 proc.), tačiau Mažeikių rajone šio amžiaus respondentų yra šiek tiek daugiau (11 proc.) Mažiausiai, kaip ir buvo galima tikėtis, Šiaulių rajone yra 50 metų ir vyresnių respondentų (3,6 proc.), o Mažeikių rajone šio amžiaus respondentų yra dar mažiau (1 proc.).

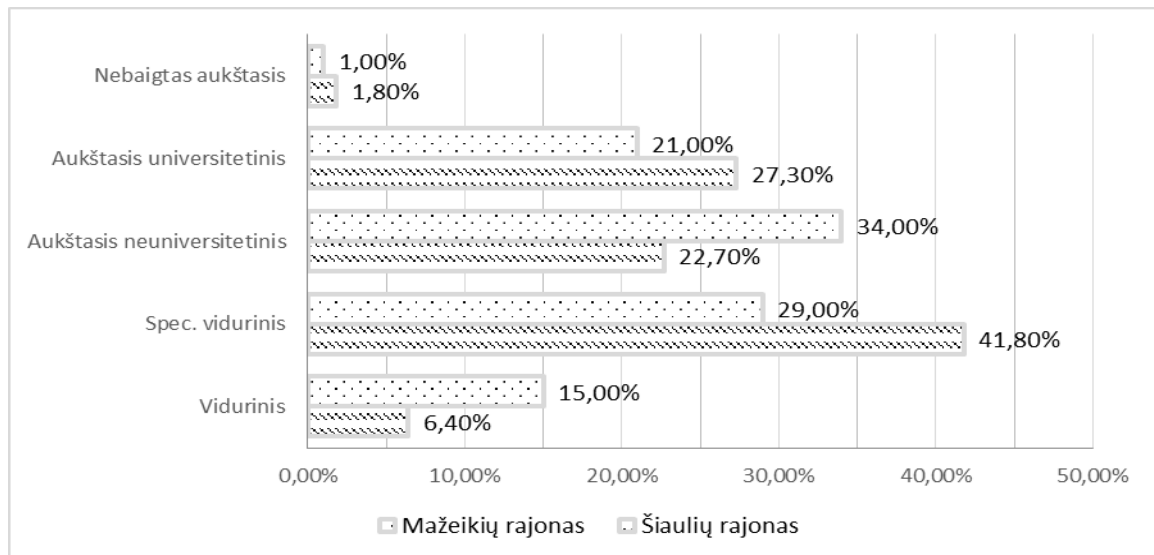
Aptarus respondentų duomenis apie amžių, toliau galime kalbėti apie vietovę, kur gyvena respondentai (žr. 4 pav.).

4 pav. Šiaulių ir Mažeikių rajonų respondent pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą (N=210)

Toliau kalbant apie tiriamųjų pasiskirtymą pagal gyvenamąją vietą galime teigti, kad Šiaulių rajone daugiausia respondentų (39,1 proc.) gyvena mieste. Tuo tarpu Mažeikių rajone mieste gyvena šiek tiek mažiau respondentų (23 proc.). Šiaulių rajone šiek tiek mažiau respondentų yra gyvenančių miestelyje (38,2 proc.), o tai lyginant su Mažeikių rajonu yra mažiau, nes šiame rajone respondentų gyvenančių miestelyje yra daugiau (49 proc.). Šiaulių rajono respondentai gyvenantys kaime užima mažiau (22,7 proc.) nei Mažeikių rajono respondentai gyvenantys kaime (28 proc.).

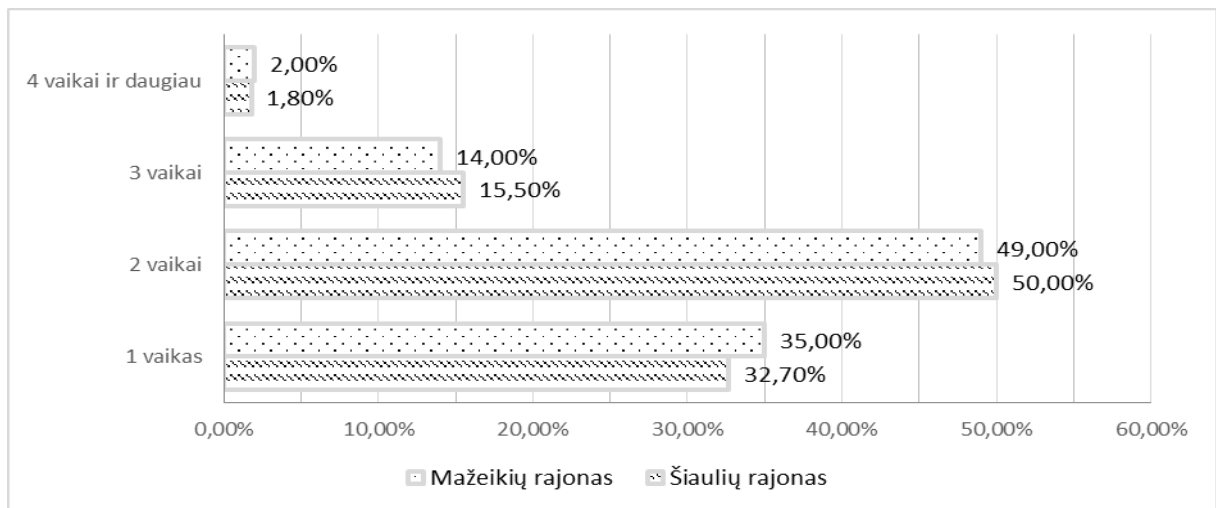
Aptarus respondentų pasiskirstymą pagal gyvenamąją vietą, toliau galime analizuoti respondentų pasiskirstymą pagal išsilavinimą (žr. 5 pav.).

5 pav. Šiaulių ir Mažeikių rajonų respondentų pasiskirstymas pagal išsilavinimą (N=210)

Kaip jau pastebime Šiaulių rajono respondentai, kurie yra nebaigę aukštojo mokslo užima labai mažą dalį (1,8 proc.), tačiau mažiausiai užima Mažeikių rajono respondentai, kurie yra nebaigę aukštojo mokslo (1 proc.). Šiaulių rajone įgiję aukštąjį universitetinį išsilavinimą yra kone ketvirtadalis visų apklaustųjų šiame rajone (27,3 proc.), o Mažeikių rajone yra penktadalis apklaustųjų su aukštuoju universitetiniu išsilavinimu (21 proc.). Šiaulių rajone tėvų su aukštuoju neuniversitetiniu išsilavinimu yra šiek tiek daugiau nei penktadalis visų apklaustųjų šiame rajone (22,7 proc.). Asmenys baigę aukštąjį neuniversitetinį išsilavinimą Mažeikių rajone užima didžiausią dalį šiame rajone (34 proc.). Šiaulių rajone su spec. viduriniu išsilavinimu tėvų yra daugiausia šiame rajone (41,8 proc.), o Mažeikių rajone kur kas mažiau (29 proc.). Pats žemiausias išsilavinimas – vidurinis išsilavinimas. Šiaulių rajone jis nėra toks žymus (6,4 proc.) kaip Mažeikių rajone (15 proc.) ir tai rodo, kad Mažeikių rajone daugiau tėvų be įgytos specialybės ir galbūt nėra padaryta karjera.

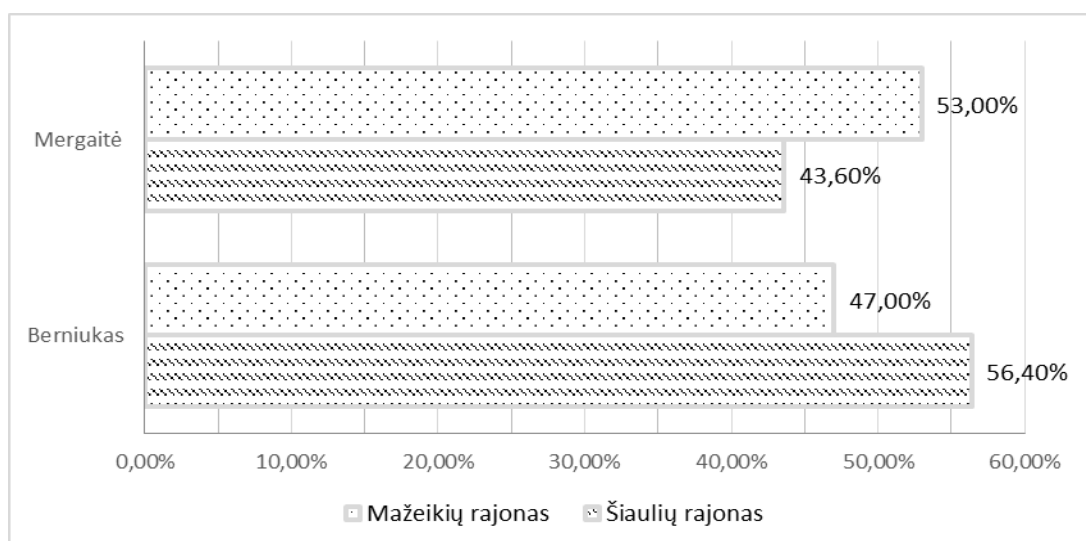
Išanalizavus respondentų išsilavinimą, toliau galime kalbėti apie tai, kiek respondentų šeimoje yra vaikų (žr. 6 pav.).

6 pav. Šiaulių ir Mažeikių rajonų respondentų pasiskirstymas pagal vaikų skaičių jų šeimoje (N=210)

Kaip ir buvo galima tikėtis, didžiąsą dalį užima respondentų atsakymai, kad šeimoje yra 2 vaikai. Šiaulių rajone tai užima pusę respondentų atsakymų (50 proc.), Mažeikių rajone tai sudaro taip pat beveik pusę apklaustųjų (49 proc.). Mažiau šeimų yra, kuriuose auga tik vienas vaikas. Kaip matome Šiaulių rajone taip atsakė trečdalis visų apklaustųjų šiame rajone (32,7 proc.). Taip pat panašūs duomenys yra ir Mažeikių rajone (35 proc.). Daug mažiau šeimų yra, kuriuose auga 3 vaikai. Šiaulių rajone tai sudaro nedidelę dalį (15,5 proc.) ir Mažeikių rajone taip pat panaši dalis (14 proc.). Kaip buvo galima tikėtis mažiausias dalis abiejuose tirtuose rajonuose užima šeimos, kuriuose yra 4 vaikai ir daugiau. Šiauliuose tai yra pati mažiausia dalis (1,8 proc.), o Mažeikių rajone taip pat mažiausia dalis (2 proc.).

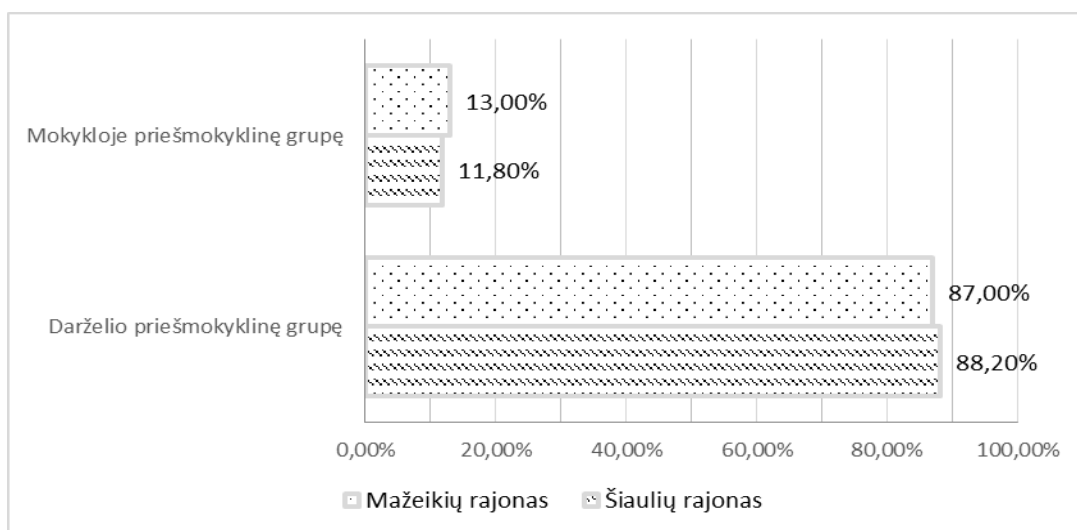
Toliau aptarsime tiriamųjų vaikų pasiskirtymą pagal lytį (žr. 7 pav.).

7 pav. Šiaulių ir Mažeikių rajonų tiriamojo vaiko lytis (N=210)

Iš pateiktų rezultatų pastebime, kad tirtuose rajonuose mergaičių ir berniukų skaičius panašus. Šiaulių rajone mergaitės užima kiek mažiau nei pusę visų tiriamųjų šiame rajone (43,6 proc.), o Mažeikių rajone mergaitės užima didesnę dalį (53 proc.). Berniukų Šiaulių rajone yra šiek tiek daugiau nei pusė visų tiriamųjų šiame rajone (56,4 proc.), o Mažeikių rajone berniukų mažiau nei Šiaulių rajone (47 proc.).

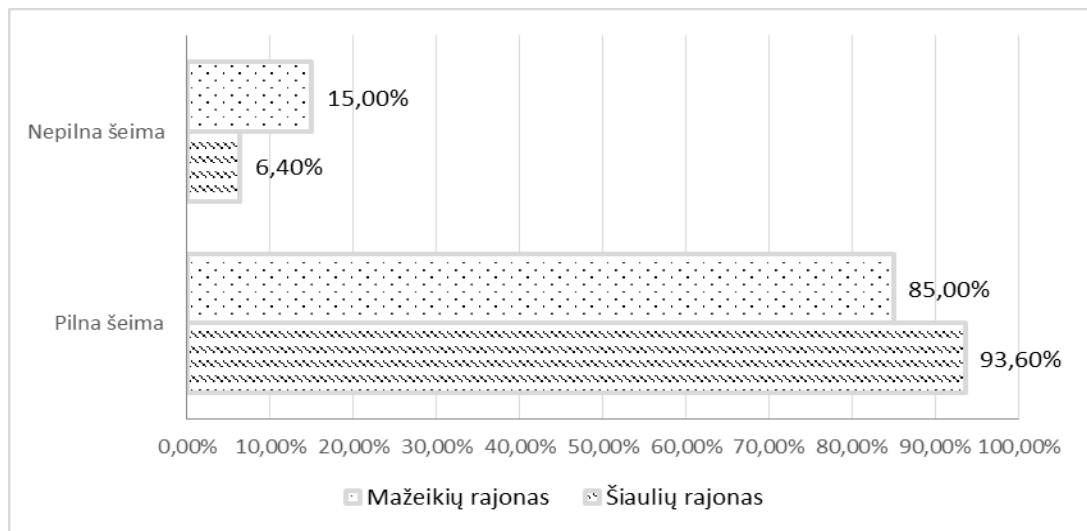
Išsiaiškinus tiriamųjų vaikų pasiskirtymą pagal lytį, toliau analizuosime vaikų pasiskirstymą pagal priešmokyklinės grupės lankymo vietą (žr. 8 pav.).

8 pav. Šiaulių ir Mažeikių rajonų vaikų pasiskirtymas pagal priešmokyklinių grupių lankymą (N=210)

Kaip ir buvo tikėtasi tyrimo pradžioje daugiausia vaikų lanko priešmokyklinę grupę darželiuose. Šiaulių rajone darželio priešmokyklinę grupę lanko daugiau vaikų (88,2 proc.) negu Mažeikių rajone labai nedideliu skirtumu (87 proc.). Šiaulių rajone mokykloje priešmokyklinę grupę lanko mažiau (11,8 proc.) nei Mažeikių rajone (13 proc.).

Dar vienas analizuojamas demografinis veiksnys – šeimos sudėtis. Aptarsime kokiose šeimose gyvena tiriamieji vaikai (žr. 9 pav.).

9 pav. Šiaulių ir Mažeikių rajonų respondentų nuomonė apie jų šeimos sudėtį (N=210)

Visiškai tikėtina, kad pateikti respondentų atsakymai yra tikri, nes tyrimo pradžioje darytos prielaidos pasitvirtino, kad šiuose rajonuose daugiau pilnų šeimų. Tai rodo ir tyrimo rezultatai. Šiaulių rajone pilnos šeimos sudaro didžiausią dalį (93,6 proc.), tuo tarpu Mažeikių rajone pilnų šeimų yra kiek mažiau (85 proc.). Nepilnos šeimos Šiaulių rajone sudaro visai nedidelę dalį (6,4 proc.), o Mažeikių rajone šios šeimos sudaro kiek didesnę dalį (15 proc.).

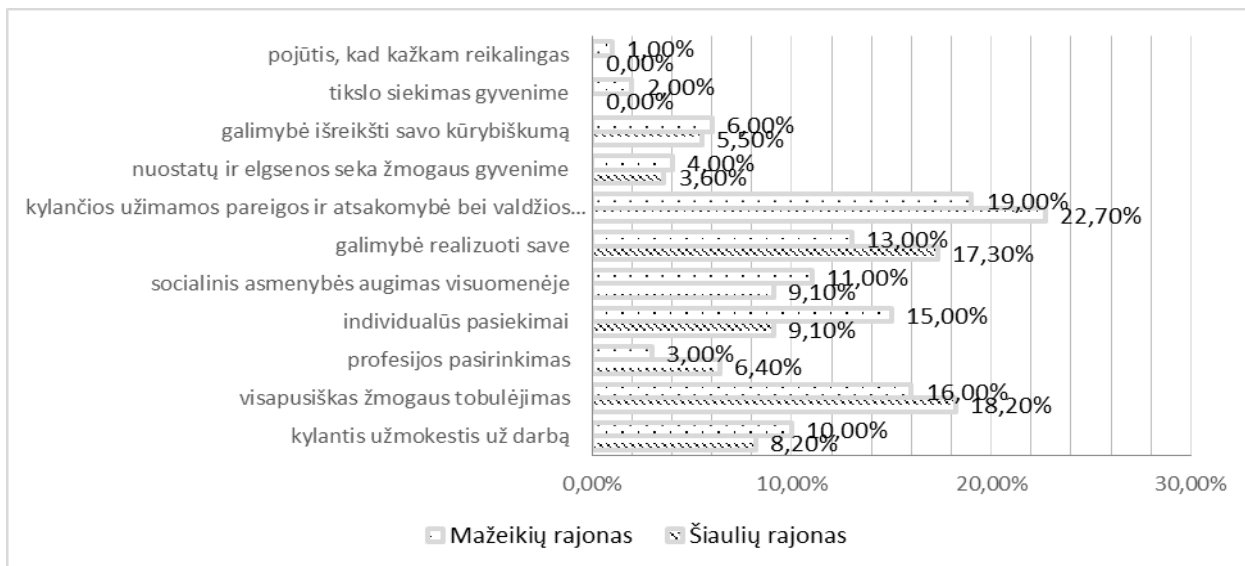
Aptarę šeimos sudėtį toliau galime analizuoti kokias profesijas yra įgiję respondentai (žr. 2 priedas).

Profesijų profilis labia platus. Populiariausia profesija tiek Šiaulių rajone (18,2 proc.) tiek Mažeikių rajone (16 proc.) yra pardavėjo profesija. Antra pagal paplitimo dažnį yra pardavėjo profesija. Šiaulių rajone pedagogų yra beveik tiek pat (13,6 proc.) kaip ir Mažeikių rajone (13 proc.). Mažeikių rajone yra trys profesijos, kurių Šiaulių rajone nė vienas respondentas neturi, t.y. šaltkalvio (2 proc.), radiologo (1 proc.) ir odontologo (2 proc.) profesijos. Šiaulių rajone yra viena profesija – draudėjas (0,9 proc.), kurios nėra tarp Mažeikių rajono. Šiaulių rajone nelabai paplitusi ir vadybininko profesija (2,7 proc.) taip pat kaip ir Mažeikių rajone (2 proc.). Statybininko profesija taip pat nėra labai paplitusi tiek Šiaulių rajone (6,4 proc.) tiek Mažeikių rajone (4 proc.). Panašų procentą profesijų dalies užima ir prekybos komersantai. Šiaulių rajone jų minimaliai mažiau (4,5 proc.) nei Mažeikių rajone (5 proc.). Viena iš prestižinių profesijų – vadovo profesija taip pat nėra labai paplitusi. Šiaulių rajone jų nežymiai daugiau (5,5 proc.) nei Mažeikių rajone (3 proc.). Siuvėjo profesija pasiskirstė pagal rajonus taip pat panašiai. Šiaulių rajone siuvėjų mažiau (2,7 proc.) nei Mažeikių rajone (4 proc.). Administratoriaus profesija beveik dvigubai labiau paplitusi Šiaulių rajone (7,3 proc.) negu Mažeikių rajone (4 proc.). Panašai paplitusi ir kirpėjo profesija. Šiaulių rajone jų šiek tiek mažiau (3,6 proc.) negu Mažeikių

rajone (5 proc.). Dar viena iš prestižinių profesijų – medicinos darbuotojas. Jų paplitimas taip pat nėra labai didelis. Šiaulių rajone (0,9 proc.), o Mažeikiuose šiek tiek daugiau (4 proc.). Vairuotojų Šiaulių rajone yra daugiau tik minimaliai (0,9 proc.) negu Mažeikių rajone (2 proc.). Ūkininkai yra kone vienodai pasiskirstę Šiaulių rajone (0,9 proc.) ir Mažeikių rajone (1 proc.). Buhalterio profesijos atstovų Šiaulių rajone yra dvigubai mažiau (3,6 proc.) nei Mažeikių rajone (7 proc.). Inžinierio profesija Šiaulių rajone yra šiek tiek populesnė (6,4 proc.) negu Mažeikių rajone (4 proc.). Virėjų Šiaulių rajone dvigubai daugiau (9,1 proc.) nei Mažeikių rajone (4 proc.). Finansininko profesija tiek Šiaulių rajone (4,5 proc.) tiek Mažeikių rajone (5 proc.) paplitusi vienodai, taip pat kaip ir automechaniko. Šiaulių rajone jų minimaliai daugiau (2,7 proc.) negu Mažeikių rajone (2 proc.). Pagal išsilavinimą galima daryti išvadas ir tai kiek procentų respondentų neturi profesijos. Šiaulių rajone profesijos neturi labai nedaug respondentų (1,8 proc.), o Mažeikių rajone kiek daugiau (8 proc.). Galime daryti prielaidas, kad asmenys nors įgiję tik vidurinį išsilavinimą vėliau galbūt kursų metu įgijo kokią tai profesiją.

2.2.2. Respondentų nuomonė apie karjerą

Išanalizavus respondentų demografinius duomenis šiame poskyryje aiškinsimės, kokia respondentų nuomonė apie karjerą ir jų nuomone, kas yra karjera (žr. 10 pav.).

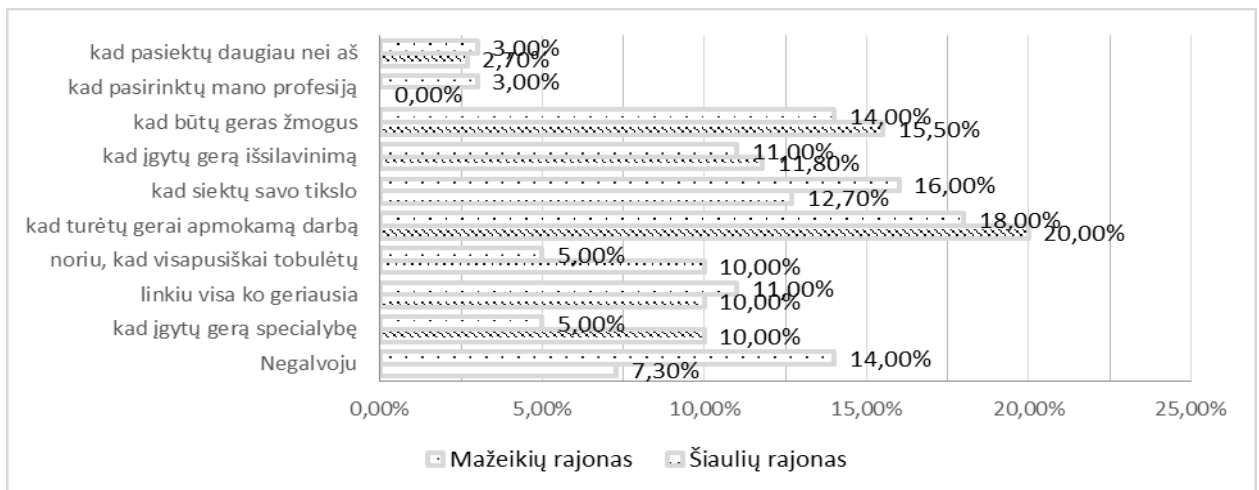
10 pav. Šiaulių ir Mažeikių rajonų tėvų nuomone, karjera – tai... (N=210)

Anketoje respondentų buvo teiraujama, kuris iš pateiktų teiginių apie karjerą jiems yra priimtinausias ir patikimiausias. Šiaulių rajono respondentai (22,7 proc.) bei Mažeikių rajono respondentai (19 proc.) pasirinko šį teiginį „karjera – tai kylančios užimamos pareigos ir

atsakomybė bei valdžios augimas“. Teiginį „karjera – tai visapusiškas žmogaus tobulėjimas“ pasirinko kiek mažiau respondentų. Šiaulių rajone tėvai mano, kad tai tinkamiausias karjeros apibūdinimas (18,2 proc.), o Mažeikių rajone tokią nuomonę išreiškė kiek mažiau (16 proc.). Teiginys „karjera – tai galimybė realizuoti save“ yra trečias pagal populiarumą šiuose rajonuose. Šiaulių rajone jį pasirinko (17,3 proc.), Mažeikiuose šiek tiek mažiau (13 proc.). Respondentų nuomone teiginys „karjera – tai individualūs pasiekimai“ taip pat yra pakankamai populiarus tarp pasirinktųjų. Šiaulių rajone tai ne itin dažnas pasirinkimas (9,1 proc.), tačiau Mažeikių rajone tai pakankamai didelis pasirinkimas (15 proc.). Kitas teiginys apie karjerą, kad „karjera – tai socialinis asmenybės augimas visuomenėje“ pasirenkamas taip pat panašiai. Šiaulių rajone respondantai kiek mažiau rinkosi šį teiginį (9,1 proc.), nei Mažeikių rajone (11 proc.). Teiginį, kad „karjera – tai kylantis užmokestis už darbą“ respondantai rinkosi mažiau. Šiaulių rajone respondantai šito labai nesureikšmino ir pasirinko mažiau (8,2 proc.) negu Mažeikių rajone (10 proc.). Tėvai Šiaulių rajone teiginį „karjera – tai profesijos pasirinkimas“ rinkosi empatiškai (6,4 proc.), Mažeikių rajone dar mažiau (3 proc.). Teiginį „karjera – tai galimybė išreikšti savo kūrybiškumą“ abiejuose rajonuose rinkosi beveik taip pat. Šiaulių rajone šiek tiek mažiau (5,5 proc.) negu Mažeikių rajone (6 proc.). Vienas iš mažiausiai pasirinkimų surinko „karjera – tai nuostatų ir elgsenos seka žmogaus gyvenime“ teiginys. Šiaulių rajone tai užima labai nedidelę procentinę dalį (3,6 proc.) ir tai yra minimaliai mažiau negu Mažeikių rajone (4 proc.). Yra du teiginiai apie karjerą, kurių nepasirinko nė vienas asmuo Šiaulių rajone. Mažeikių rajone teiginį „karjera – tai tikslo siekimas gyvenime“ pasirinko tik keli respondantai (2 proc.), o teiginį „karjera – tai pojūtis, kad esi kažkam reikalingas“ pasirinko minimaliausias procentas respondentų (1 proc.).

Kaip pastebime analizėje daugiausia tėvai rinkosi tris pagrindinius teiginius apie karjerą, o visa tai suponuoja apibrėžimą, kurį pateikė A. Gumuliauskienė ir kt. (2002) teigdami, kad karjera – tai individualus tobulėjimas sėkmingai pasirinktos veiklos kryptimi ir pozityvus jos vertinimas tiek asmeniniu, tiek visuomenės požiūriu.

Išsiaiškinus tėvų nuomonę apie karjeros sampratą aiškinsimės, kokie jų lūkesčiai galvojant apie vaikų ateitį (žr. 11 pav.).

11 pav. Šiaulių ir Mažeikių rajonų tėvų lūkesčiai galvojant apie vaikų ateitį (N=210)

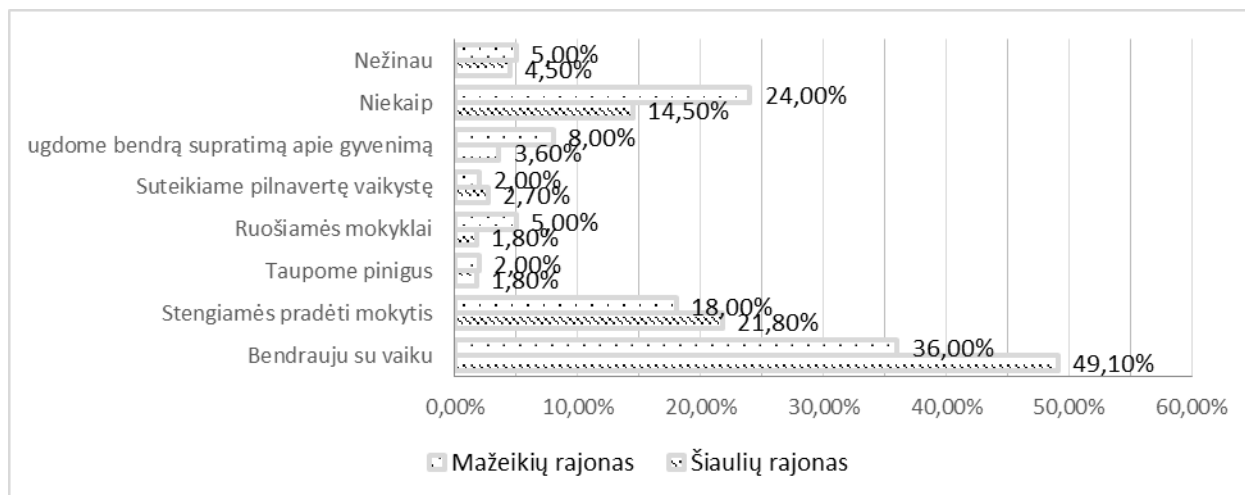
Didžioji dalis respondentų mano, kad svarbiausias ir didžiausias jų lūkestis galvojant apie vaikų ateitį yra tai, kad „turėtų gerai apmokamą darbą“. Šiaulių rajone taip mano penktadalis apklaustųjų (20 proc.) ir kiek mažiau Mažeikių rajone (18 proc.). Taip pat nemažai respondentų norėtų, kad jų vaikas „būtų geras žmogus“. Atsakymų procentas labo panašus. Šiaulių rajone tai kiek daugiau (15,5 proc.) nei Mažeikių rajone (14 proc.). Didelė dalis tėvų norėtų, kad jų vaikai „siektų savo tikslo“. Šiaulių rajone taip mano kiek mažiau (12,7 proc.) nei Mažeikių rajone (16 proc.). tėvai, kaip viena iš savo lūkesčių paminėjo, kad „vaikas įgytų gerą išsilavinimą“. Šiaulių rajone taip mano beveik toks pat procentas apklaustųjų (11,8 proc.) kaip ir Mažeikių rajone (11 proc.). Tėvai savo vaikams „linki visa ko geriausia“. Šiaulių rajone taip mano kiek mažiau (10 proc.) nei Mažeikių rajone (11 proc.). Šiaulių rajone net dvigubai daugiau respondentų (10 proc.) norėtų, kad jų vaikas „įgytų gerą specialybę“ nei Mažeikių rajone (5 proc.). Tokiu pat procentu pasiskirstė ir tėvų lūkestis, kad vaikas „visapusiškai tobulėtų“. Šiaulių rajone dvigubai daugiau (10 proc.) nei Mažeikių rajone (5 proc.). Panašiai pasiskirsto respondentų nuomonė dėl to, kad vaikas „pasiektų daugiau nei aš“. Šiaulių rajone taip mano kiek mažiau (2,7 proc.) nei Mažeikių rajone (3 proc.). Mažeikių rajone vienas iš pateiktų lūkesčių buvo „kad vaikas pasirinktų mano profesiją“ (3 proc.), kurio Šiaulių rajone nebuvo nė vieno tokio lūkesčio. Ir gana didelė dalis respondentų teigia, kad apie vaikų ateitį „negalvoja“. Šiaulių rajone taip teigia per pus mažiau (7,3 proc.) nei Mažeikių rajone (14 proc.).

Kaip teigia R. Pilkauskaitė – Valickienė (2011) 5-6 metų amžiaus vaikams reikėtų vengti prognozių apie tai, kuo jie bus suaugęs. Daug prasmingiau – sudaryti vaikui sąlygas pažinti save, kaip galimą įvairių profesinių vaidmenų atlikėją, leisti jam laisvai žaisti ir eksperimentuoti, atliekant skirtingus profesinius vaidmenis. Problemų gali iškilti tada, kai suaugusieji neatsižvelgia į tikruosius vaiko pomėgius, siūlydami tik „berniukiškus“ ar tik „mergaitiškus“

užsiėmimus (vaikas gali domėtis veikla, kuri nebūtinai „atitinka“ jo lytį), ir tarsi perduoda jam nesąmoningą nuostatą, kad vieni darbai labiau tinkami moterims, kiti – vyrams. Kad taip nenutiktų būtina vaikui leisti save realizuoti laisvai, be jokių suvaržymų.

Todėl daroma išvada, kad tėvai savo lūkesčius neturėtų reikšti ankčiau nei patys vaikai, tačiau padėti vaikams susivokti savo lūkesčiuose būtų tikslinga.

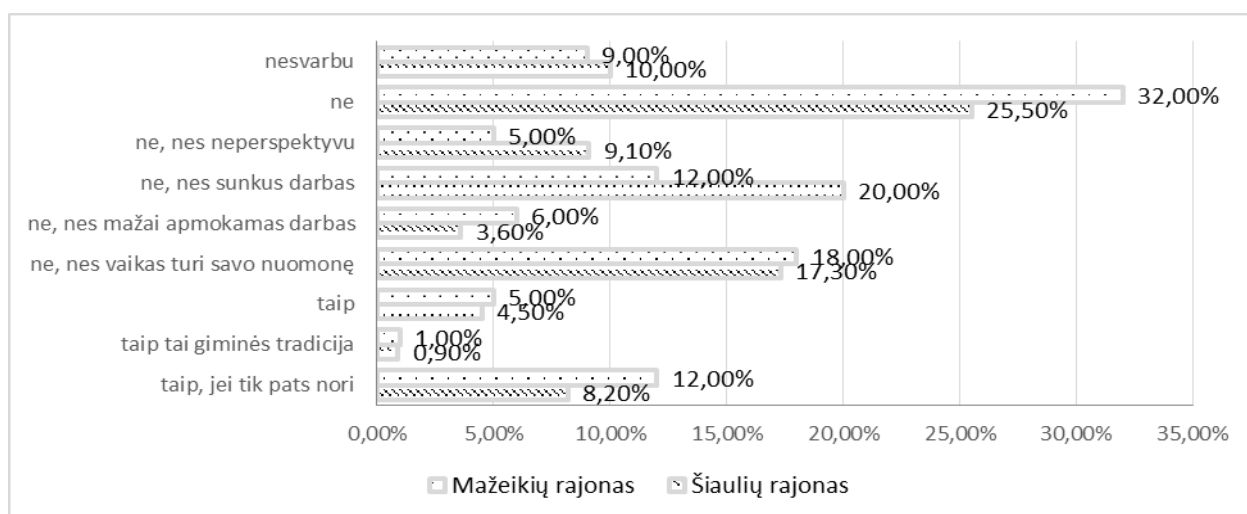
Toliau buvo analizuojama kaip tėvai savo keliamus lūkesčius siekia realizuoti (žr. 12 pav.).

12 pav. **Kaip Šiaulių ir Mažeikių rajonų tėvai siekia realizuoti savo lūkesčius (N=210)**

Išanalizavus anketinius duomenis matyti, kad tėvai, norėdami realizuoti savo lūkesčius daugiausia bendrauja su vaikais. Šiaulių rajone taip daro beveik pusė apklaustųjų šiame rajone (49,1 proc.) ir kiek mažiau Mažeikių rajone (36 proc.). Kad savo lūkesčius įgyvendintų kiti tėvai su vaikais „stengiasi pradėti mokytis“. Tokią nuomonę pareiškė daugiau respondentų Šiaulių rajone (21,8 proc.) nei Mažeikių rajone (18 proc.). Nedidelė dalis respondentų mano, kad savo lūkesčius įgyvendins jei „taupys pinigus“. Taip mano tiek Šiaulių rajone (1,8 proc.) tiek Mažeikių rajone (2 proc.) panašus procentas apklaustųjų. Buvo pateikta atsakymų, kad jau dabar „ruošiasi mokyklai“. Taip teigia Šiaulių rajone nedidelė apklaustųjų dalis (1,8 proc.) ir kiek daugiau Mažeikių rajone (5 proc.). Respondentai teigė, kad nori „vaikams suteikti pilnavertę vaikystę“, nes tik taip gali išsipildyti jų lūkesčiai. Šiaulių rajone taip mano kiek daugiau (2,7 proc.) nei Mažeikių rajone (2 proc.). Tėvai taip pat mėgina „ugdydami bendrą supratimą apie gyvenimą“. Šiaulių rajone taip teigia beveik per pus mažiau (3,6 proc.) nei Mažeikių rajone (8 proc.). Kaip ir buvo galima tikėtis, respondentai pateikė ir tokių atsakymų kaip „niekaip“ ar „nežinau“. Pirmąjį minėtą atvejį respondentai pateikė gana dažnai. Šiaulių rajone, kad „niekaip“ nesiekia realizuoti savo lūkesčių tėvai pasisakė mažiau (14,5 proc.) nei Mažeikių rajone (24 proc.). Atsakymą „nežinau“ pateikė beveik toks pat procentas tėvų. Šiaulių rajone taip buvo minimaliai mažiau (4,5 proc.) nei Mažeikių rajone (5 proc.).

Siekiant išsiaiškinti, ar tėvai norėtų, kad vaikas pasirinktų jų profesiją, anketoje užduodamas klausimas, padėjęs tai sužinoti (žr. 13 pav.).

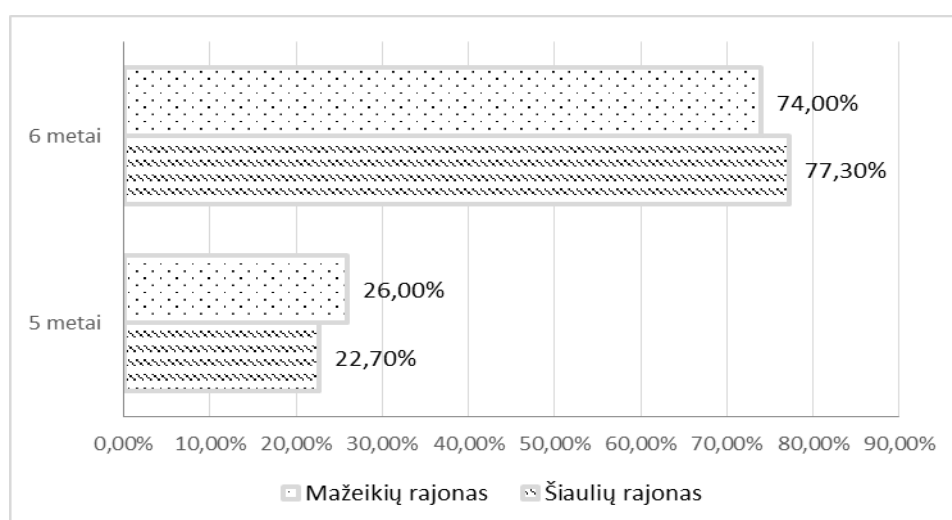
13 pav. Šiaulių ir Mažeikių rajonų tėvų nuomonė ar jie norėtų, kad vaikas pasirinktų jų profesiją (N=210)

Apžvelgus rezultatus matyti, kad tėvų nuomonės pasiskirstymas labai įvairus, tačiau didesnę dalis nenorėtų, kad vaikai pasirinktų jų profesiją. Teginį, kad nenori, jog vaikas pasirinktų tėvų profesiją, nes „vaikas turi savo nuomonę“ Šiaulių rajone pasirinko panašiau (17,3 proc.) kaip ir Mažeikių rajone (18 proc.). Dalis pažymėjo, kad nenori, nes „mažai apmokamas darbas“. Šiaulių rajone taip teigia kiek mažiau (3,6 proc.) nei Mažeikių rajone (6 proc.). Taip pat tėvai nenori, kad jų vaikas pasirinktų jų profesiją, nes „sunkus darbas“. Šiaulių rajone taip mano penktadalis visų apklaustųjų šiame rajone (20 proc.) ir tai yra daugiau nei Mažeikių rajone (12 proc.). Kad „neperspektyvus darbas“ ir nenorėtų, kad jų specialybę rinktųjų jų vaikas teigia ne itin didelis procentas respondentų. Šiaulių rajone taip mano kiek daugiau (9,1 proc.) nei Mažeikių rajone (5 proc.). Yra respondentų, kurie be pagrindimo teigia, kad nenorėtų, jog vaikai rinktųsi jų profesiją. Šiaulių rajone taip manančių yra kiek mažiau (25,5 proc.) nei Mažeikių rajone (32 proc.). Tačiau yra respondentų, kurie norėtų, kad vaikas pasirinktų jų profesiją. Tai parodo teigdami „taip, jei tik pats nori“. Šiaulių rajone taip teigia, kiek mažiau (8,2 proc.) nei Mažeikių rajone (12 proc.). Dar vienas teiginys „tai giminės tradicija“, dėl ko norėtų tėvai, kad vaikai įgytų jų profesiją. Šiaulių rajone tai pareiškė minimalus procentas (0,9 proc.) taip pat kaip ir Mažeikių rajone (1 proc.). Buvo respondentų, kurie pateikė atsakymą „taip“ be pagrindimo. Šiaulių rajone taip teigia kiek mažiau (4,5 proc.) nei Mažeikių rajone (5 proc.). buvo pareikšta nuomonė, kad tėvams „nesvarbu“ ar vaikai pasirinktų jų profesiją. Šiaulių rajone taip mano kiek daugiau (10 proc.) nei Mažeikių rajone (9 proc.).

Anot J. Navaitienės (2004) vaikai matydami tėvus dirbančius nemėgstamą darbą už menką atlyginimą, vaikai supranta, kad jų profesinė raida turi būti kitokia, o matydami tėvus dirbančius mėgstamą darbą, vaikai nusprendžia rinktis tokią pat arba panašią profesiją, todėl daroma išvada, kad vaikai patys susidaro įspūdį, kurio dėka nusprendžia ar reikia rinktis tėvų profesiją, ar ne.

2.2.3. Respondentų nuomonė apie vaikų pažinimą

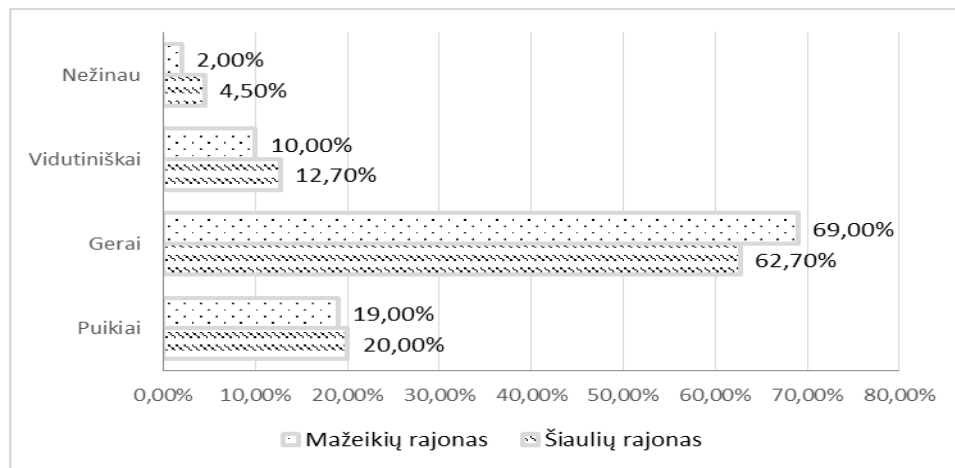
Šiuo tyrimo bloku buvo siekta išsiaiškinti, ar tėvai pakankamai bendrauja su savo vaikais apie karjerą, ir ar tėvai pakankamai pažįsta savo vaikus ir žino jų norus bei troškimus susijusius su karjera. Aptarę tėvų nuomonę apie karjerą, toliau analizuosime kaip tėvai pažįsta savo vaikus (žr. 14 pav.).

14 pav. Šiaulių ir Mažeikių rajonuose tiriamų vaikų amžius (N=210)

Anketoje respondentų buvo prašoma nurodyti savo vaiko, kuris lanko priešmokyklinę grupę, amžių. Kaip pastebime iš pateiktos diagramos daugiausia priešmokyklines grupes lanko 6 metų vaikai. Šiaulių rajone šio amžiaus vaikų šiek tiek daugiau (77,3 proc.) nei Mažeikių rajone (74 proc.). 5 metų vaikų lankančių priešmokyklinę grupę yra mažiau. Šiaulių rajone jų mažiau (22,7 proc.) nei Mažeikių rajone (26 proc.).

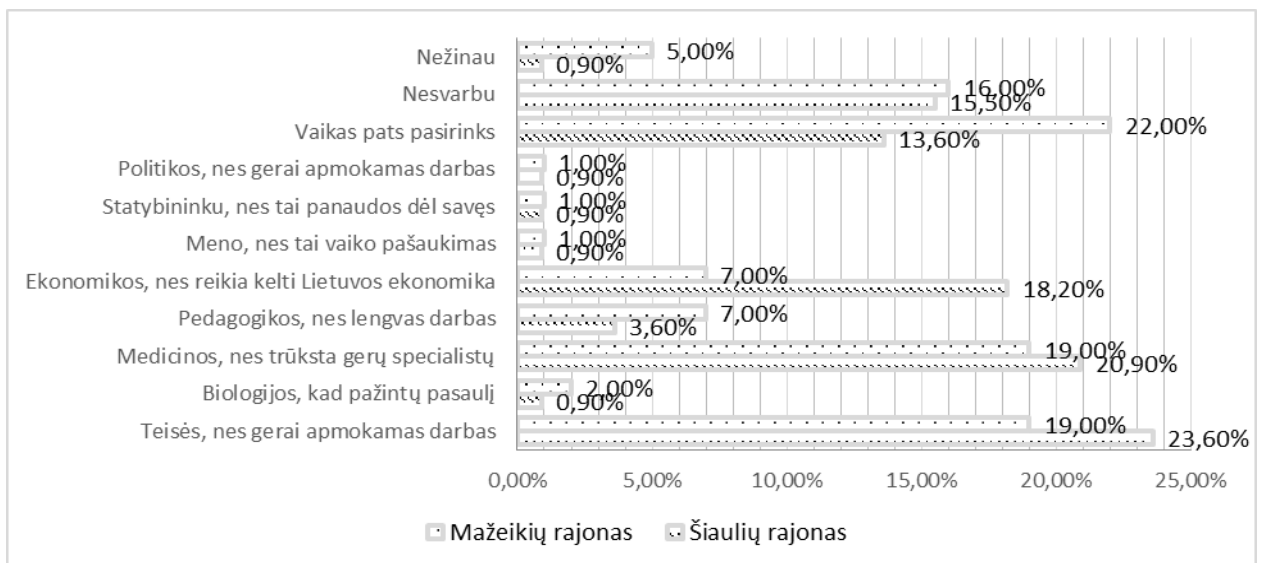
Išsiaiškinus vaikų amžių toliau analizuosime tėvų nuomonę, kaip priešmokyklinėje grupėje sekasi jų vaikams (žr. 15 pav.).

15 pav. Šiaulių ir Mažeikių rajonų tėvų nuomone, kaip darželyje/mokykloje sekasi jų vaikams (N=210)

Dažniausiai respondentų pasikartojantis atsakymas tiek Šiaulių rajone, tiek Mažeikių rajone į klausimą kaip sekasi jų vaikams buvo „gerai“. Šiaulių rajone jų buvo nežymiai mažiau (62,7 proc.) nei Mažeikių rajone (69 proc.). „Puikiai“ atsakė daug mažiau respondentų. Šiaulių rajone šių teiginių buvo kone tiek pat (20 proc.) kaip ir Mažeikių rajone (19 proc.). Nežymiai mažiau respondentų atsakė, kad jų vaikams sekasi „vidutiniškai“. Šiaulių rajone jų šiek tiek daugiau (12,7 proc.) nei Mažeikių rajone (10 proc.). Atsakymas „nežinau“ šiek tiek nustebino, nes tai rodo, kad tėvai nesidomi vaiko pasiekimai ir veikla priešmokyklinėje grupėje. Šiaulių rajone jų nežymiai daugiau (4,5 proc.) nei Mažeikių rajone (2 proc.).

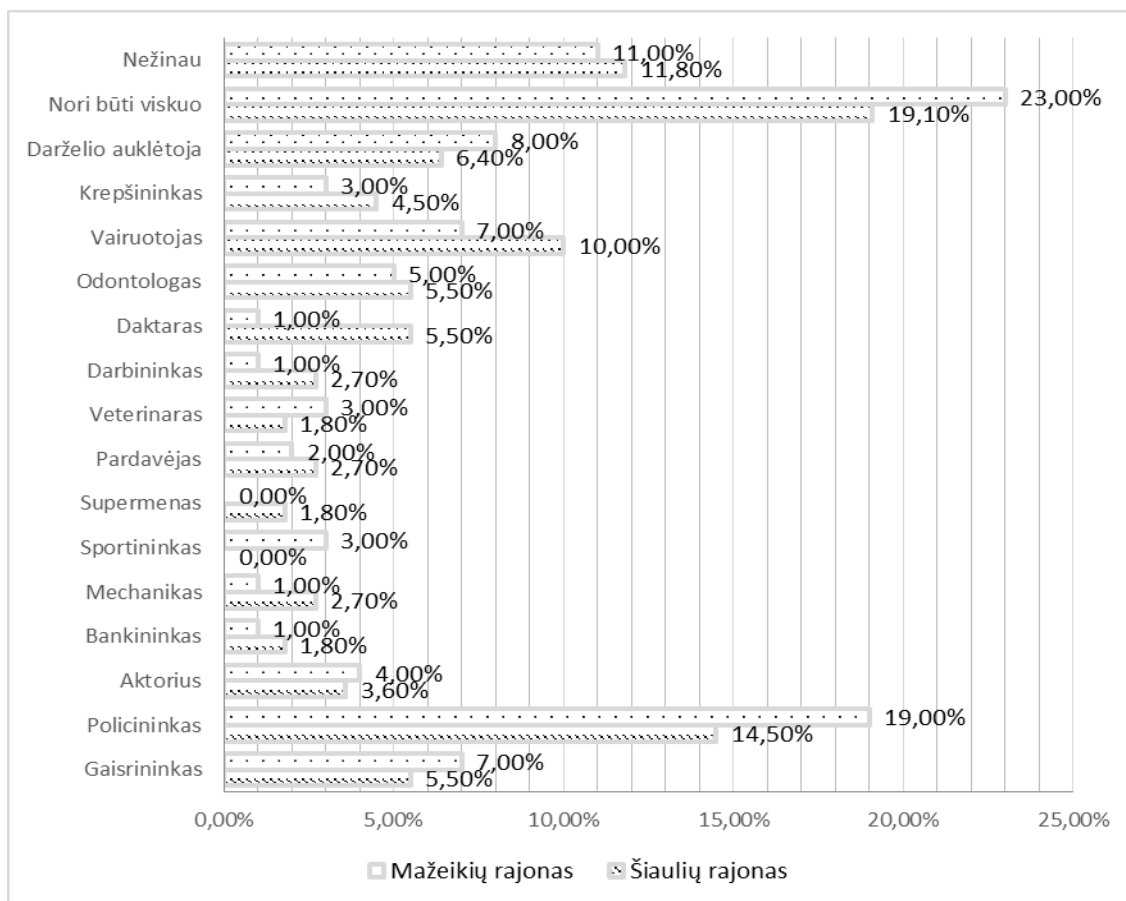
16 paveiksle apžvelgsime teiginius parodančius tėvų nuomone, koku specialistu norėtų, kad taptų jų vaikas.

16 pav. Šiaulių ir Mažeikių rajonų tėvų nuomonė, koku specialistu norėtų, kad taptų jų vaikai (N=210)

Daugumos respondentų atsakymai, jog norėtų, kad jų vaikai būtų teisės specialistais, nes „gerai apmokamas darbas“. Šiaulių rajone šios nuomonės atstovų daugiau (23,6 proc.) nei Mažeikių rajone (19 proc.). Kiek mažiau tikimasi, kad vaikai bus medicinos specialistai, nes „trūksta gerų specialistų“. Šiaulių rajone taip mano minimaliai daugiau (20,9 proc.) nei Mažeikių rajone (19 proc.). Respondentų nuomone ar norėtų, kad jų vaikai taptų ekonomikos specialistu, nes „reikia kelti Lietuvos ekonomiką“ pasiskirstė taip, kad Šiaulių rajone jų žymiai daugiau (18,2 proc.) nei Mažeikių rajone (7 proc.). Pedagogikos sritis tėvų nuomone nėra tiek populiari kaip kitos prieš tai įvardytos, tačiau yra tokių nuomonių, kad tėvai norėtų, jog vaikai pasirinktų šią sritį, nes tai „lengvas darbas“. Šiaulių rajone taip mano per pus mažiau respondentų (3,6 proc.) nei Mažeikių rajone (7 proc.). Dar viena sritis, apie kurią galvoja tėvai yra biologija, nes nori, kad vaikai „pažintų pasaulį“. Taip mano nedidelė respondentų dalis. Šiaulių rajone tai sudaro labai mažą dalį (0,9 proc.), Mažeikių rajone tokios nuomonės respondentų yra šiek tiek daugiau (2 proc.). Didelė dalis respondentų mano, kad vaikas turi pats apsispręsti ir jie apie tai negalvoja. Šiaulių rajone tokią nuomonę išreiškė, kur kas mažiau tėvų (13,6 proc.) nei Mažeikių rajone (22 proc.). Yra trys sritys, kuriose respondentų nuomonė pasireiškė vienodai: tiek Šiaulių rajone, tiek Mažeikių rajone. Tai yra politikos, nes „gerai apmokamas darbas“, statybos, nes „tai ką moka gali panaudoti dėl savęs ir meno, nes „tai yra vaiko pašaukimas“. Šiaulių rajone, kad šių trijų sričių specialistais taptų jų vaikai nori labai mažas procentas (0,9 proc. kiekvienai sričiai), Mažeikių rajone taip pat labai mažas procentas (1 proc. kiekvienai sričiai). Didelė dalis apklaustųjų teigia, kad jiems nesvarbu kuo taps jų vaikai. Šiaulių rajone minimaliai mažiau (15,3 proc.) nei Mažeikių rajone (16 proc.). Nors ir nedidelė dalis tačiau yra tokių respondentų, kurie atsakė, kad nežino, kurios srities specialistu galėtų būti jų vaikas. Šiaulių rajone mano labai maža dalis (0,9 proc.), tačiau Mažeikių rajone tai yra šiek tiek daugiau (5 proc.).

Aptarę tėvų nuomonę, kurios srities specialistų norėtų, kad taptų jų vaikas, toliau analizuosime kuo nori būti patys vaikai (žr. 17 pav.).

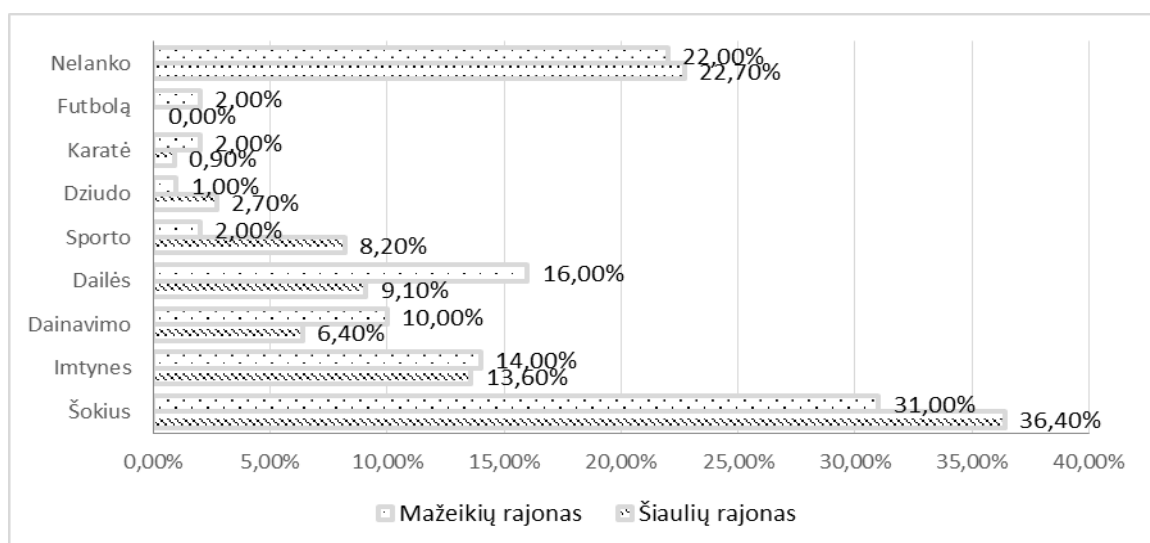
17 pav. Šiaulių ir Mažeikių rajonų tėvų nuomone, kuo nori būti jų vaikas (N=210)

Kaip pastebime iš pateikto paveikslo, kad vaikų norai labai skirtingi ir individualūs. Daugiausia tiek Šiaulių rajone (19,1 proc.), tiek Mažeikių rajone (23 proc.) vaikai nori būti viskuo. Vadinasi jų norai keičiasi labai dažnai ir vaikai dar neturi konkretaus tikslo. Viena iš populiariausių profesijų yra policininkas. Šiaulių rajone juo nori būti kiek mažiau vaikų (14,5 proc.) nei Mažeikių rajone (19 proc.). Daugiau visų likusių profesijų atstovais vaikais norėtų būti panašiu procentu. Gaisrininku Šiaulių rajone norėtų būti mažiau (5,5 proc.) nei Mažeikių rajone (7 proc.). Aktoriumi nori būti beveik panašus procentas abiejuose rajonuose. Šiaulių rajone tai kiek mažiau (3,6 proc.) nei Mažeikių rajone (4 proc.). Bankininku nori būti taip pat panašus procentas vaikų. Šiaulių rajone tai kiek daugiau (1,8 proc.) nei Mažeikių rajone (1 proc.). Mechaniku nori būti taip pat nedidelis procentas vaikų. Šiaulių rajone tai kone tris kartus daugiau (2,7 proc.) nei Mažeikių rajone (1 proc.). Sportininku nori būti tik Mažeikių rajone. Tai nurodė nedidelis procentas vaikų (3 proc.). Viena iš įdomesnių ir keistesnių profesijų, kurias nurodė tėvai kuo norėtų būti jų vaikai yra supermenas. Taip nurodė maža dalis Šiaulių rajone (1,8 proc.), o Mažeikių rajone tokio varianto nebuvo. Padavėja profesija vaikus taip pat nežavi. Šiaulių rajone nebuvo nė vieno šio varianto, o Mažeikių rajone tai minimas pasirinkimas (1

proc.). Pardavėjo profesija kiek populesnė už prieš tai buvusią. Šiaulių rajone pardavėjų norėtų tapti kiek daugiau (2,7 proc.) nei Mažeikių rajone (2 proc.). Veterinaru svajoja būti taip pat panašus procentas vaikų. Šiaulių rajone tokią nuomonę pateikė mažiau vaikų (1,8 proc.) nei Mažeikių rajone (3 proc.). Tiesiog darbininku Šiaulių rajone norėtų būti daugiau vaikų (2,7 proc.) nei mažeikių rajone (1 proc.). Dakrato profesiją Šiaulių rajone rinkęsi kiek daugiau (5,5 proc.) nei Mažeikių rajone (1 proc.). Odontologu Šiaulių rajone norėtų būti beveik tiek pat (5,5 proc.) kaip ir Mažeikių rajone (5 proc.). O vairuotojo profesija vaikams yra mieslesnė abiejuose tiriamuosiuose rajonuose. Šiaulių rajone vairuotoju norėtų būti daugiau (10 proc.) nei Mažeikių rajone (7 proc.). Krepšininku Šiaulių rajone norėtų tapti kiek daugiau (4,5 proc.) nei Mažeikių rajone (3 proc.). Darželio auklėtoja nėra labai populiari profesija, nors vaikai su jomis susiduria kiekvieną dieną. Šiaulių rajone ja norėtų būti mažiau (6,4 proc.) nei Mažeikių rajone (8 proc.). Nors ir yra keista, tačiau yra tėvų, kurie nežino kuo norėtų tapti jų vaikai. Šiaulių rajone tai yra kiek daugiau (11,8 proc.) nei Mažeikių rajone (11 proc.).

O. Monkevičienė (2003) teigia, kad 5-6 metų vaikams yra būdingas simbolinis mąstymas. Tai reiškia, kad jis susidaro simbolinius elgesio modelius ir geba juos išlaikyti atmintyje, t.y. geba stebėti suaugusiųjų elgesį ir jį mėgdžioti, modeliuoti po tam tikro laiko. Tokiu būdu jis mokosi savarankiškumo, naujų įgūdžių. 5-6 metų vaikai žaidžia sudėtingus simbolinius žaidimus. Tokių žaidimų dėka vaikas laisvai modeliuoja pasaulį taip, kaip jį supranta, suvokia. Todėl daroma išvada, kad 5-6 metų vaikai pastebėję žmones su įvairiomis profesijomis juos mėgdžioja ir nori būti kaip jie.

Aptarę tai, kuo, anot tėvų, norėtų būti jų vaikai toliau analizuosime, kokias papildomas veiklas lanko respondentų vaikai (žr. 18 pav.).

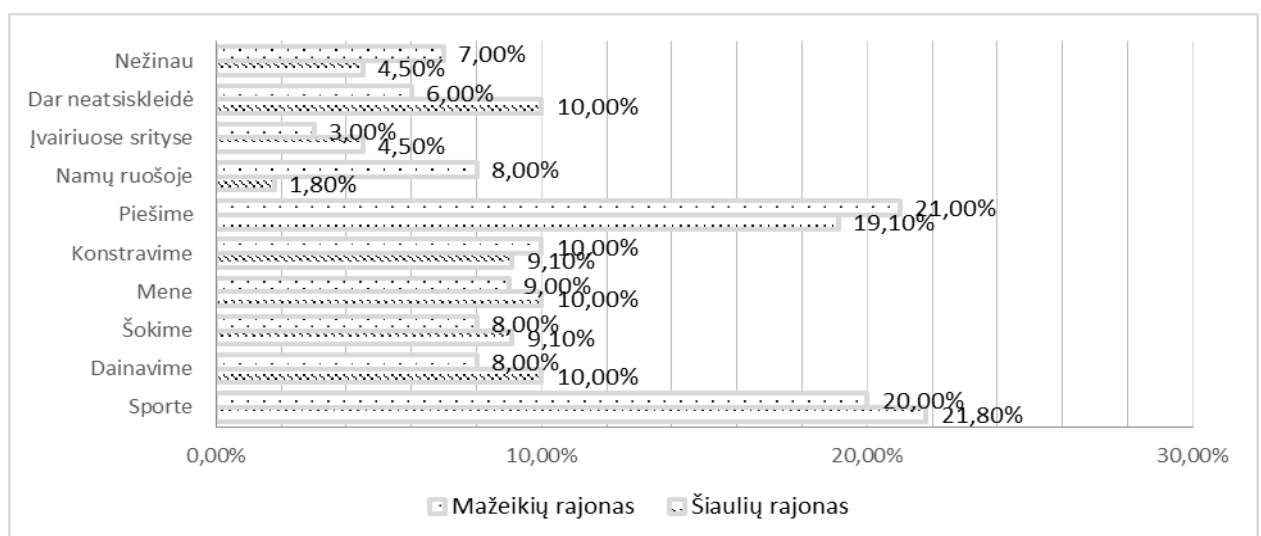

18 pav. Šiaulių ir Mažeikių rajonų vaikų lankoma papildoma veikla (N=210)

Kaip pastebime daugiausia vaikai lanko šokių būrelį. Šiaulių rajone šį būrelį lanko trečdalis visų apklaustųjų šiame rajone (36,4 proc.), kiek mažiau Mažeikių rajone (31 proc.). Imtynių užsiėmimus lanko gana panašus procentas vaikų tarp abiejų rajonų. Šiaulių rajone tai šiek tiek mažiau (13,6 proc.) nei Mažeikių rajone (14 proc.). Dainavimo būrelius lanko beveik perpus mažiau Šiaulių rajone (6,4 proc.) nei Mažeikių rajone (10 proc.). Dailės būrelis yra šiek tiek populiarsnis nei anksčiau aptartas. Šiaulių rajone jis lankomas ne taip aktyviai (9,1 proc.) kaip Mažeikių rajone (16 proc.). Sporto papildomi užsiėmimai yra populiarsni Šiaulių rajone (8,2 proc.) nei Mažeikių rajone (2 proc.). Vienas iš įdomesnių ir naujesnių papildomų užsiėmimų priešmokyklinio amžiaus vaikams yra dziudo. Šiaulių rajone jis šiek tiek daugiau lankomas (2,7 proc.) nei Mažeikių rajone (1 proc.). Dar vienas iš įdomesnių užsiėmimų yra karatė. Šiaulių rajone tai labai mažai lankomas užsiėmimas (0,9 proc.), tačiau Mažeikių rajone jis šiek tiek labiau lankomas (2 proc.). Futbolo būrelį Šiaulių rajone nelanko nė vienas vaikas, o Mažeikių rajone nors ir minimaliai, tačiau šį būrelį yra lankančių vaikų (2 proc.). Kaip bebūtų keista, tačiau yra labai didelis procentas vaikų, kurie nelanko visiškai nė vieno būrelio. Šiaulių rajone tai užima nemažą procentą vaikų (22,7 proc.), taip pat kaip ir Mažeikių rajone (22 proc.).

Pasak J. Vaitkevičiaus (1982) neformalus vaikų ugdymas yra organizuota ir kryptinga veikla, kuri nukreipta į pozityvią veiklą, turiningą laisvalaikio praleidimą. Jis yra skirtas prigimtinių galių ir įvairių gebėjimų bei polinkių atskleidimui, bei vaikų intelektualiniams, meniniams, socialiniams ir kt. gebėjimams ugdyti. Todėl galima teigti, kad vaikai užsiimdami neformaliuoju ugdymu yra lavinami įgyti įvairiapusiškus gebėjimus.

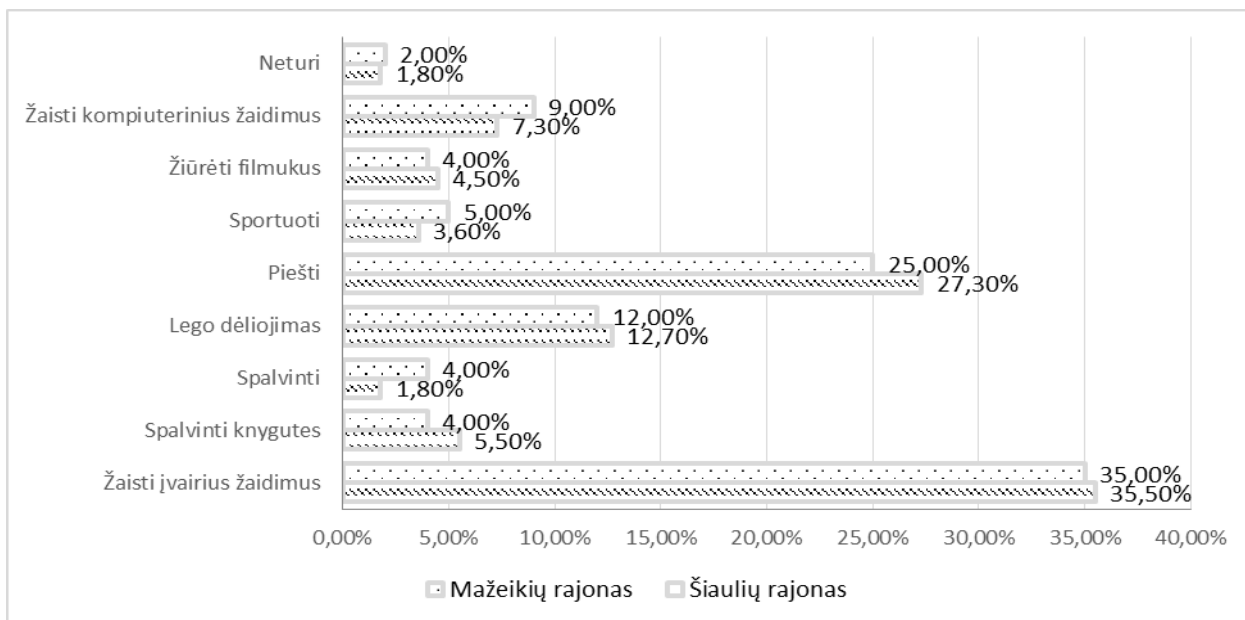
Aptarę, kokius būrelius lanko vaikai, tokiau galime kalbėti apie tai, kurioje srityje labiausiai atsiskleidžia vaikų gebėjimai (žr. 19 pav.).

19 pav. Šiaulių ir Mažeikių rajonų tėvų nuomone, kurioje srityje atsiskleidžia vaiko gebėjimai (N=210)

Respondentų nuomone labiausiai vaiko gebėjimai atsiskleidžia sporte. Šiaulių rajone tai yra kiek daugiau (21,8 proc.), nei Mažeikių rajone (20 proc.). Panašus procentų pasiskirstymas yra ir piešimo srityje. Šiaulių rajone tokių vaikų yra kiek mažiau (19,1 proc.) nei Mažeikių rajone (21 proc.). Daugiau visos sritys yra pasiskirsčiusios panačiais procentais. Dainavimas Šiaulių rajone kiek daugiau užima (10 proc.) nei Mažeikių rajone (8 proc.). Šokime daugiau vaiko gebėjimai atsiskleidžia Šiaulių rajone (9,1 proc.) nei Mažeikių rajone (8 proc.). Meno srityje taip pat panašiai atsiskleidžia vaikų gebėjimai. Šiaulių rajone tai minimaliai daugiau (10 proc.) nei Mažeikių rajone (9 proc.). Lego konstravime panašiai atskleidžia vaiko gebėjimai. Šiaulių rajone tai šiek tiek mažiau (9,1 proc.) nei Mažeikių rajone (10 proc.). Respondentai išskyrė ir dar vieną įdomią sritį, kurioje atsiskleidžia jų vaiko gebėjimai. Tai yra namų ruošė. Šiaulių rajone mažiau (1,8 proc.) nei Mažeikių rajone (8 proc.). Buvo pateikta ir nelabai konkreti veikla, kuri įvardyta „įvairiuose srityse“. Skirtumas tarp dviejų rajonų nėra ryškus. Šiaulių rajone taip atsakė šiek tiek daugiau respondentų (4,5 proc.) nei Mažeikių rajone (3 proc.). Buvo pateikta „dar neatsiskleidė“ atsakymų. Šiaulių rajone tai kone dvigubai daugiau (10 proc.), nei Mažeikių rajone (6 proc.). Taip pat buvo dar vienas atsakymas „nežinau“, kuris gali sukelti daugybę diskusijų, nes galima teigti, kad tokiu atsakymu respondentai parodo tai, jog nesidomi vaiko veikla. Šiaulių rajone tai buvo kiek mažiau (4,5 proc.) nei Mažeikių rajone (7 proc.).

Išanalizavę sritis, kuriose, anot respondentų, labiausiai atsiskleidžia vaiko gebėjimai, toliau kalbėsime apie tai, kokie vaiko užsiėmimai, anot tėvų, yra mėgstamiausi (žr. 20 pav.).

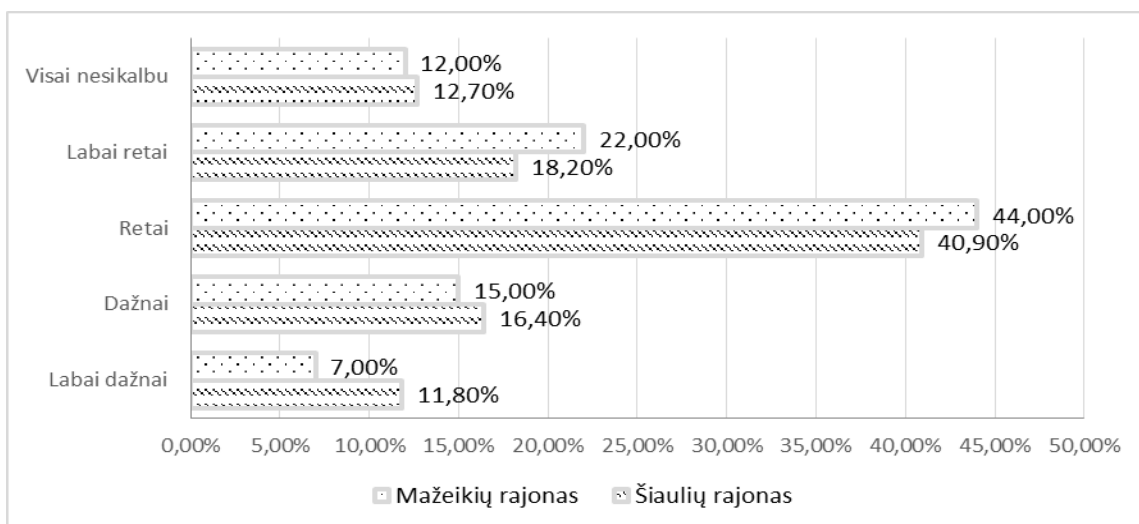

20 pav. Šiaulių ir Mažeikių tėvų nuomone, koks vaiko užsiėmimas yra mėgstamiausias (N=210)

Apžvelgus šio klausimo rezultatus matyti, kad vaikų mėgstamiausias užsiėmimas yra žaisti įvairius žaidimus. Pasiskirstymas beveik toks pat tiek Šiaulių rajone (35,5 proc.) tiek Mažeikių rajone (35 proc.). Antras pagal populiarumą užsiėmimas yra piešti. Kaip pastebime pasiskirstymas taip pat panašus tiek Šiaulių rajone (27,3 proc.) tiek Mažeikių rajone (25 proc.). Kiti užsiėmimai pasiskirstė panašiais procentais. Spalvinti mėgsta nelabai didelė dalis vaikų. Šiaulių rajone beveik perpus mažiau (1,8 proc.) nei Mažeikių rajone (4 proc.). Lego dėliojimu užsiima Šiaulių rajone kiek daugiau (12,7 proc.) nei Mažeikių rajone (12 proc.). Sportas, kaip mėgstamiausias užsiėmimas yra labai nedidelė dalis. Šiaulių rajone tai kiek mažiau (3,6 proc.) nei Mažeikių rajone (5 proc.). Filmukų žiūrėjimas vaikams yra ne toks mėgstamas užsiėmimas. Tarp Šiaulių rajono (4,5 proc.) bei Mažeikių rajono (4 proc.) skirtumas yra minimalus. Tačiau mėgstamesnis užsiėmimas yra žaisti kompiuterinius žaidimus. Šiaulių rajone šis užsiėmimas yra mažiau mėgiamas (7,3 proc.) nei Mažeikių rajone (9 proc.). Respondentai pateikė ir „neturi“ atsakymą. Pasiskirstymas panašus. Šiaulių rajone minimaliai mažiau (1,8 proc.) nei Mažeikių rajone (2 proc.).

2.2.4. Respondentų nuomonė apie jų veiklą ugdant vaikus karjerai

Toliau tyrimo metu buvo siekta išsiaiškinti, kokia respondentų nuomonė apie jų veiklą ugdant vaikus karjerai. Buvo teiraujama, kaip dažnai tėvai bendrauja su vaikais apie busimą karjerą (žr. 21 pav.).

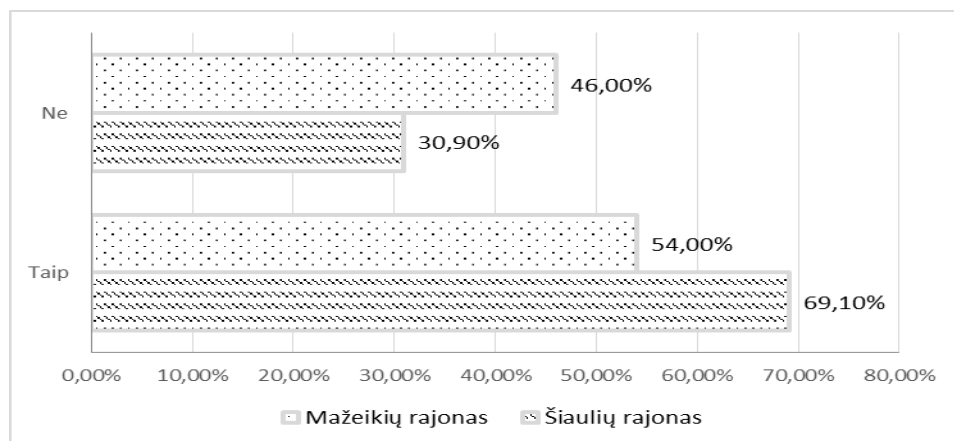

21 pav. Šiaulių ir Mažeikių rajonų tėvų nuomone, kaip dažnai jie bendrauja su vaikais apie tai, kuo vaikai nori būti užaugę (N=210)

Kaip pastebime analizuojamoje diagramoje beveik puse tiek Šiaulių rajono (40,9 proc.) tiek Mažeikių rajono (44 proc.) apklaustieji tėvai retai bendrauja su savo vaikais apie būsimą jų karjerą. Labai retai bendrauja taip pat nemaža respondentų dalis. Šiaulių rajone tai yra kiek mažiau (18,2 proc.) nei Mažeikių rajone (22 proc.). Ir kaip pastebime anketos duomenų analizėje visai nesikalba taip pat nemaža dalis apklaustųjų. Šiaulių rajone nebendrauja su vaikais apie jų būsimą karjerą šiek tiek daugiau (12,7 proc.) nei Mažeikių rajone (12 proc.). Dažnai kalbasi ne tokia didelė dalis kaip norėtųsi. Šiaulių rajone tai daro kiek daugiau (16,4 proc.) nei Mažeikių rajone (15 proc.). Šiaulių rajone labai dažnai tėvai apie būsimą karjerą bendrauja su vaikais kiek daugiau (11,8 proc.) nei Mažeikių rajone (7 proc.).

Anot V. Titarenkos (1980) labai svarbu, kad vaikai kuo anksčiau suvoktų darbo, profesinės veiklos būtinumą, kad jie pajustų, jog darbas visuomenėje – socialinė vertybė. Apie tėvų ir kitų asmenų profesijas vaikai turi sužinoti viską, kas jų amžiuje gali būti supраста, teisingai išaiškinta. Iš patektų rezultatų daroma išvada, kad tėvai neskiria pakankamai laiko vaikų profesinės veiklos ugdymui.

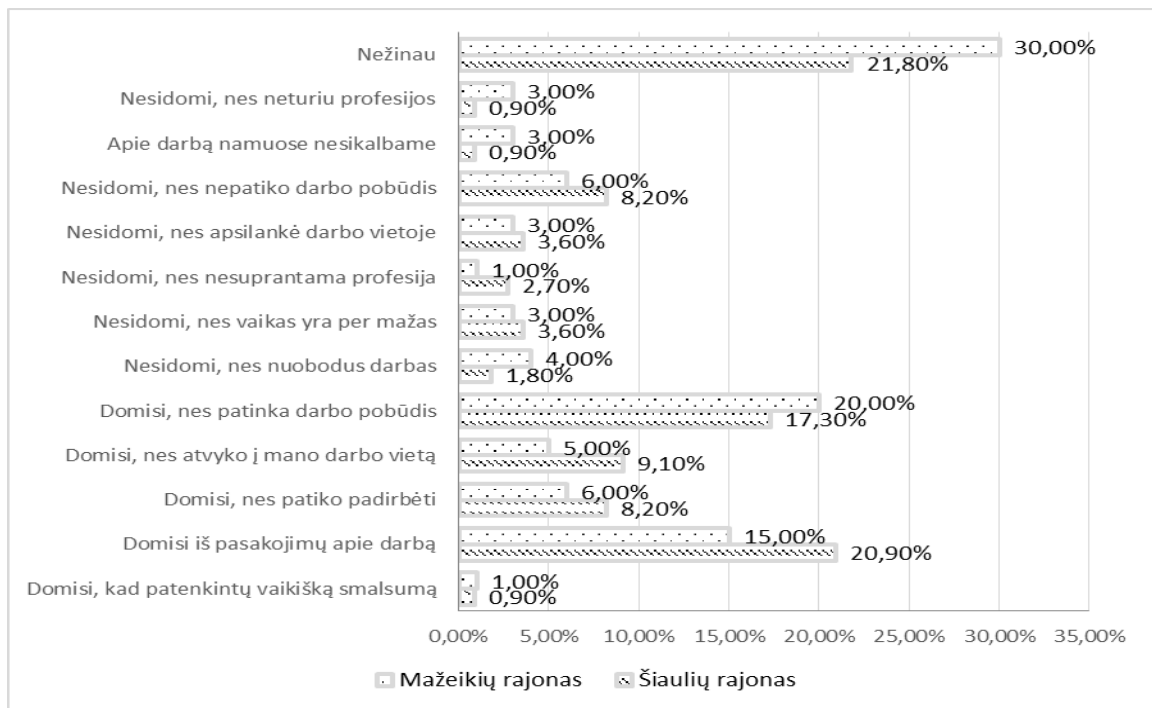
Toliau aptarsime, tėvų nuomone, ar vaikai domisi jų profesija (žr. 22 pav.).

22 pav. Šiaulių ir Mažeikių rajonų tėvų nuomone, ar vaikas domisi jų profesija (N=210)

Apibendrinant anketos gautus rezultatus galime teigti, kad Šiaulių rajone vaikai tėvų profesija domisi labiau (69,1 proc.) negu Mažeikių rajone (54 proc.). Taigi analogiškas atsakymas yra, kad mažesnis procentas vaikų Šiaulių rajone nesidomi savo tėvų profesija (30,9 proc.), ir kaip matome daugiau vaikų nesidomi savo tėvų profesija Mažeikių rajone (46 proc.).

Priežastys, kodėl vaikai domisi ar nesidomi savo tėvų profesija yra analizuojamos sekančiame paveiksle (žr. 23 pav.).

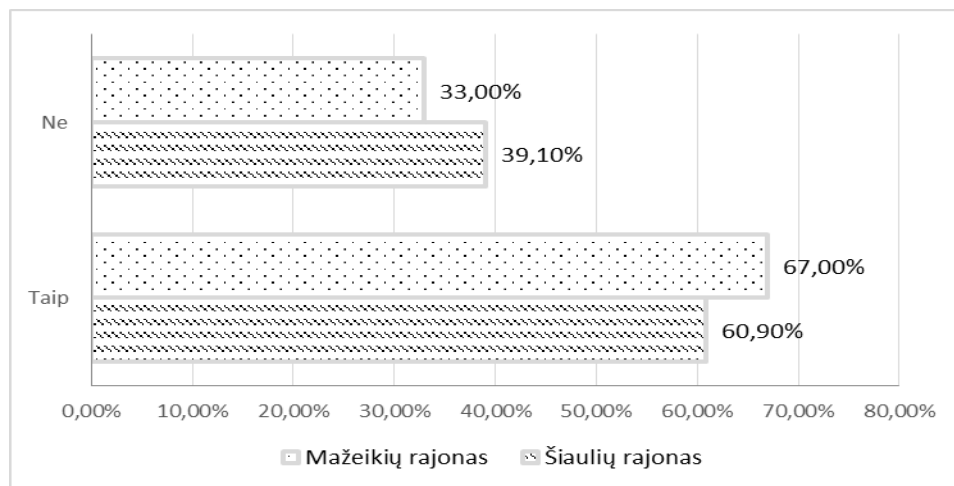
23 pav. Šiaulių ir Mažeikių rajonų tėvų nuomone, kas vaiką skatina domėtis/nesidomėti tėvų profesija (N=210)

Pirmiausia aptarsime, kodėl vaikai domisi savo tėvų profesijomis. Daugiausia domisi, nes „patinka darbo pobūdis“. Šiaulių rajone tai kiek mažiau (17,3 proc.) nei Mažeikių rajone (20 proc.). Domisi, nes „patinka pasakojimai apie darbą“. Šiaulių rajone respondantai taip teigė dažniau (20,9 proc.) nei Mažeikių rajone (15 proc.). Dar domisi, nes „patiko padirbėti“. Tėvai Šiaulių rajone daugiau (8,2 proc.) leido vaikams pamėginti padirbti pagal savo specialybę negu Mažeikių rajone (6 proc.). Šiaulių rajone labiau vaikų domėjimąsi paskatino jų apsilankymas darbo vietoje (9,1 proc.) nei Mažeikių rajone (5 proc.). Panašiu procentu respondantai atsakė, kad vaikai domisi tėvų profesija tam, kad „patenkintų vaikišką smalsumą“. Tiek Šiaulių rajone (0,9 proc.) tiek Mažeikių rajone (1 proc.) pasiskirstymas yra beveik toks pat.

Toliau kalbėsime apie tai, kodėl vaikai nesidomi savo tėvų profesijomis. Pasiskirstymas procentais yra labai panašus tarp visų teiginių. Tėvai teigia, kad vaikai nesidomi, nes „nepatiko darbo pobūdis“. Šiaulių rajone taip teigia kiek daugiau (8,2 proc.) nei Mažeikių rajone (6 proc.). Taip pat nesidomi, nes „apsilankė darbo vietoje“. Šiaulių rajone (3,6 proc.) ir Mažeikių rajone (3 proc.) pasiskirstymas beveik toks pat. Toliau tėvai teigia, kad vaikai nesidomi jų profesija, nes „nesuprantama profesija“. Šiaulių rajone taip teigia kiek daugiau (2,7 proc.) nei Mažeikių rajone (1 proc.). Vaikai, tėvų nuomone, nesidomi jų profesija, nes „vaikas yra per mažas“. Šiaulių rajone taip teigia vos daugiau (3,6 proc.) nei Mažeikių rajone (3 proc.). Dar vienas teiginys, kodėl vaikai nesidomi tėvų profesija yra „nes nuobodus darbas. Šiaulių rajone tokiu variantu

dvigubai mažiau (1,8 proc.) nei Mažeikių rajone (4 proc.). Yra teiginių, kad „apie darbą namuose nesikalbame“. Šiaulių rajone tai nurodė minimalus skaičius (0,9 proc.) kiek daugiau Mažeikių rajone (3 proc.). Tokiu pat procentu pasiskirstė ir tėvų nuomonė, kad nesidomi, nes „neturiu profesijos“. Šiaulių rajone tai taip pat minimalus skaičius (0,9 proc.), o Mažeikių rajone kiek daugiau (3 proc.). Didžiausias pasisakymas „nežinau“. Šiaulių rajone taip teigia kiek mažiau (21,8 proc.) nei Mažeikių rajone (30 proc.). Todėl galime daryti prielaidą, kad tėvai mažai bendrauja su savo vaikais apie savo profesijas.

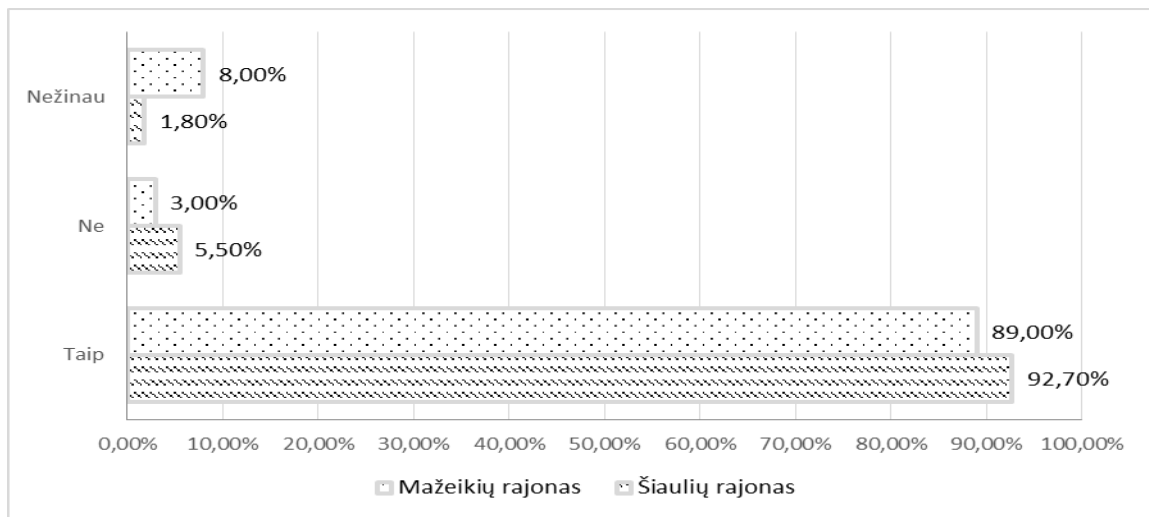
Toliau tėvų klausta, ar jie vedasi vaikus į savo darbą (žr. 24 pav.).

24 pav. Šiaulių ir Mažeikių rajonų tėvai vedantys vaikus į savo darbus (N=210)

Kaip pastebime paveiksle dauguma tėvų vedasi vaikus į savo darbus. Šiaulių rajone tai sudaro nemažą procentą visų apklaustųjų šiame rajone (60,9 proc.), tačiau tai mažiau nei Mažeikių rajone (67 proc.). Ir yra dalis tėvų, kurie vaikų nesiveda į savo darbus. Šiaulių rajone tai yra kiek daugiau nei trečdalis visų apklaustųjų šiame rajone (39,1 proc.). Mažeikių rajone mažesnė dalis tėvų vaikų nesiveda į savo darbus (33 proc.).

Išsiaiškinę kiek tėvų vedasi vaikus į savo darbą, toliau galime apžvelgti ar pašaukimas svarbus karjerai (žr. 25 pav.).

25 pav. Šiaulių ir Mažeikių rajonų tėvų nuomone ar pašaukimas svarbus karjerai (N=210)

Tyrimo metu siekta išsiaiškinti ar pašaukimas yra svarbus karjerai. Kaip buvo galima tikėtis, tiek Šiaulių rajone (92,7 proc.) tiek Mažeikių rajone (89 proc.) beveik visi respondentai mano, kad pašaukimas yra svarbus karjerai. Tačiau yra ir tokia nuomonė, kad pašaukimas yra nesvarbus karjerai. Šiaulių rajone tokią nuomonę pareiškė kiek daugiau (5,5 proc.) nei Mažeikių rajone (3 proc.). Kaip bebūtų keista, tačiau į šitą pateiktą klausimą Šiaulių rajone (1,8 proc.) tiek Mažeikių rajone (8 proc.) respondentai atsakė, kad nežino ar pašaukimas yra svarbus karjerai. Apibendrinant galime teigti, kad tėvų nuomone pašaukimas karjerai yra labai svarbus.

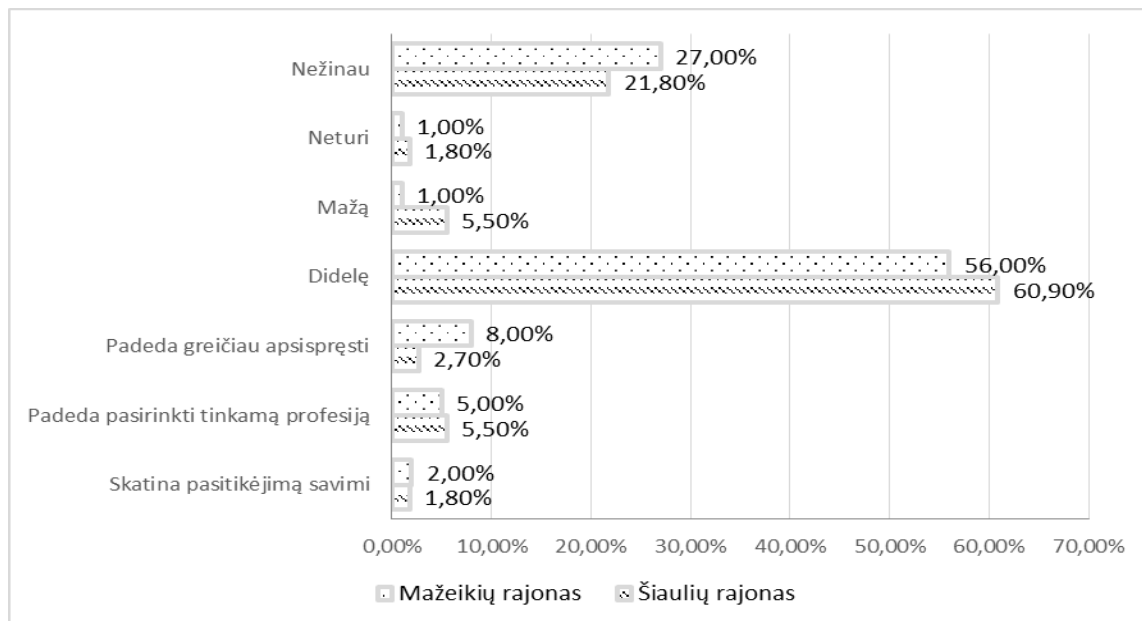
Kaip teigia K. Pukelis (1998), pašaukimas yra vienas iš svarbiausių kriterijų, kurių pagrindu turi būti rengiamas karjeros planas, todėl daroma išvada, kad tėvai žino, kad pašaukimo vaidmuo profesinėje veikloje yra labai svarbus.

Toliau analizuosime, kokią įtaką turi socialinis – ekonominis, ugdymo, psichologinis bei sveikatos veiksniai (žr. 3 priedas).

Analizei naudotas χ^2 kriterijus. Lyginant Šiaulių ir Mažeikių rajonų tėvų nuomonę dėl socialinio – ekonominio, ugdymo, psichologinio bei sveikatos veiksnių įtakos vaiko profesinės veiklos pasirinkimui manoma, kad gauti rezultatai yra panašūs. T.y. 5 % reikšmingumo lygmeniu galime teigti, kad lyginamųjų rajonų skirtumai statistiškai yra reikšmingi, skirtumų nėra. Socialinio – ekonominio veiksnio įtaka statistiškai reikšminga, nes $\chi^2 = 4,283$, kai $df = 3$, tai $p > 0,05$. Ugdymo veiksnys taip pat yra statistiškai reikšmingas ir tarp lyginamųjų rajonų skirtumų nėra, nes $\chi^2 = 1,804$, kai $df = 3$, tai $p > 0,05$. Psichologinis veiksnys taipogi yra statistiškai reikšmingas ir skirtumų tarp Šiaulių ir Mažeikių rajonų nėra, nes $\chi^2 = 3,411$, kai $df = 3$, tai $p > 0,05$. Sveikatos veiksnys yra statistiškai reikšmingas ir skirtumų nėra tarp lyginamųjų

rajonų, nes $\text{Chi}^2 = 1,885$, kai $\text{df} = 3$, tai $p > 0,05$. Respondentai daugiausia teigia, kad visi išvardyti veiksniai turi labai didelę arba didelę įtaką pašaukimui susiformuoti.

Išsiaiškinę, kokią įtaką pašaukimo susiformavimui turi socialinis – ekonominis, ugdymo, psichologinis bei sveikatos veiksniai toliau galime kalbėti apie motyvacijos įtaką profesinės veiklos ugdyme (žr. 26 pav.).

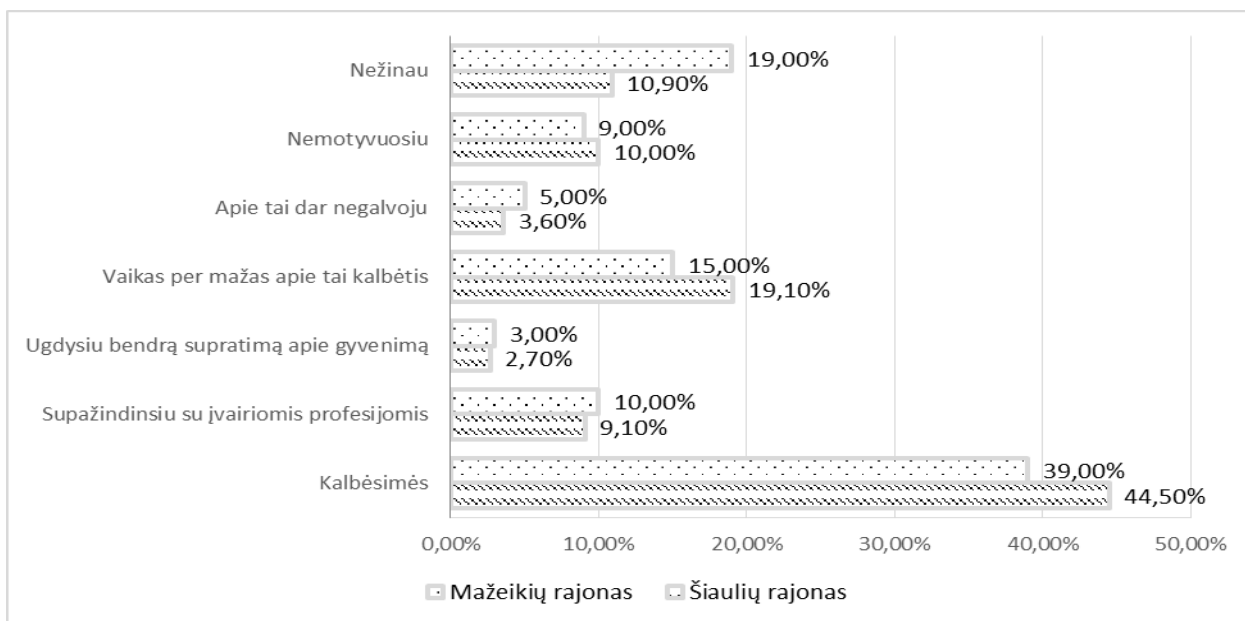

26 pav. Šiaulių ir Mažeikių rajonų tėvų nuomonė apie motyvacijos įtaką profesinės veiklos ugdyme (N=210)

Rezultatai rodo, kad motyvacija turi didelę reikšmę karjeros ugdyme. Šiaulių rajone taip mano kiek daugiau (60,9 proc.) nei Mažeikių rajone (56 proc.). Vieni respondentai išreiškė savo nuomonę teigdami, kad motyvacija „padedą greičiau apsispręsti“. Šiaulių rajone taip manančių yra kiek mažiau (2,7 proc.) nei Mažeikių rajone (8 proc.). Dalis apklaustųjų mano, kad motyvacija „padedą pasirinkti tinkamą profesiją“. Šiaulių rajone taip mano minimaliai daugiau (5,5 proc.) nei Mažeikių rajone (5 proc.). Respondentai mano, kad motyvacija taip pat „skatina pasitikėjimą savimi“. Šiaulių rajone taip mano panašus procentas apklaustųjų (1,8 proc.) kaip ir Mažeikių rajone (2 proc.). Mažiau respondentų mano, kad motyvacija turi mažą įtaką karjeros ugdyme. Šiaulių rajone taip mano kiek daugiau (5,5 proc.) nei Mažeikių rajone (1 proc.). Kitas atsakymas, kad motyvacija įtakos „neturi“ pasiskirstė panašiai. Šiaulių rajone taip mano kiek daugiau (1,8 proc.) nei Mažeikių rajone (1 proc.). Apklausos rezultatai rodo, kad tėvai neturi nuomonės šio klausimo atžvilgiu ir teigia, kad „nežino“ ar motyvacija turi kokios įtakos karjeros ugdyme. Šiaulių rajone taip mano penktadalis visų apklaustųjų šiame rajone (21,8 proc.) ir tai yra mažiau nei Mažeikių rajone (27 proc.).

E. Laumenskaitė ir kt. (2004) teigia, kad asmenys turintys didelę motyvaciją, sugeba tikslingiau pasirinkti profesinę veiklą. Asmuo turi norėti (save motyvuoti) aktyviai firmuoti savo karjerą bei atsakingiau pasirinkti profesinę veiklą. Motyvacija, kuri paremta noru siekti ir plėtoti asmeninę karjerą bei profesinę veiklą, išskyla kaip esminė vidinė jėga, todėl daroma išvada, kad tėvai adekvačiai įvertino motyvacijos reikšmę profesinės veiklos ugdyme.

Aptarę motyvacijos įtaką vaikų profesinės veiklos ugdyme, toliau analizuosime, kaip reikia vaiką motyvuoti jau dabar pradėti galvoti apie profesinę veiklą (žr. 27 pav.).

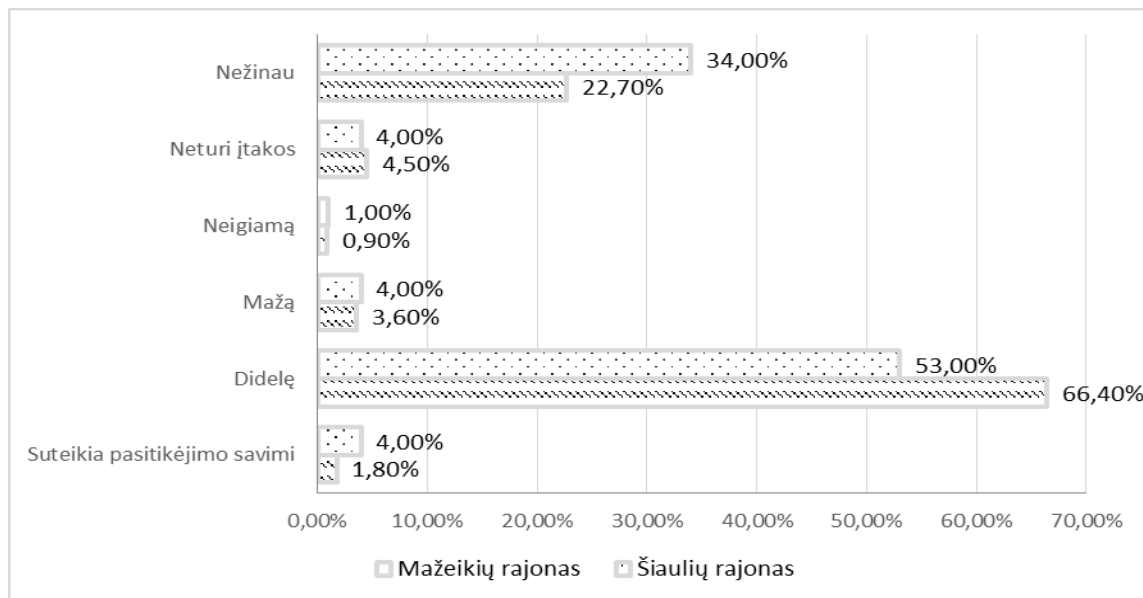

27 pav. Šiaulių ir Mažeikių rajonų tėvų nuomonė, kaip reikia vaiką motyvuoti jau dabar pradėti galvoti apie profesinę veiklą (N=210)

Rezultatai rodo, kad didžioji dalis tėvų norėdami motyvuoti vaiką jau dabar pradėti galvoti apie karjerą kalbės su jais. Šiaulių rajone taip teigia beveik pusė visų apklaustųjų šiame rajone (44,5 proc.) ir tai yra daugiau nei Mažeikių rajone (39 proc.). Visi kiti likę atsakymai pasisikirsto panašiais procentais. Šiaulių rajone kiek mažiau teigiama (9,1 proc.), kad „supažindinsiu su įvairiomis profesijomis“ nei Mažeikių rajone (10 proc.). Taip pat yra teigiama, kad „ugdysiu bendrą supratimą apie gyvenimą“. Šiaulių rajone taip teigia beveik tiek pat (2,7 proc.) kaip Mažeikių rajone (3 proc.). Respondentai mano, kad „vaikas per mažas apie tai kalbėtis“. Šiaulių rajone taip mano beveik penktadalis visų apklaustųjų šiame rajone (19,1 proc.) ir tai yra kiek mažiau nei Mažeikių rajone (15 proc.). Nemažas procentas respondentų teigia, kad „apie tai dar negalvoja“. Šiaulių rajone tokią nuomonę išreiškė kiek mažiau (3,6 proc.) nei Mažeikių rajone (5 proc.). Respondentai taip pat teigė, kad „nemotyvuos“. Šiaulių rajone taip manančių yra panašus procentas (10 proc.) kaip ir Mažeikių rajone (9 proc.). Atsakymas „nežinau“ taip pat buvo

pakankamai populiarius. Šiaulių rajone jį pateikė kone per pus mažiau respondentų (10,9 proc.) negu Mažeikių rajone (19 proc.).

Išanalizavę, kaip tėvai motyvuos vaiką jau dabar pradėti galvoti apie karjerą, toliau analizuosime, kokia tėvų nuomonė apie profesinio brandumo įtaką profesinei karjerai (žr. 28 pav.).

28 pav. Šiaulių ir Mažeikių rajonų tėvų nuomonė apie profesinio brandumo įtaką profesinei veiklai (N=210)

Daugumos tėvų nuomone, kokią įtaką turi profesinis brandumas profesinei veiklai, yra teigiama, kad „didelę“, tačiau nenurodomas konkretus atsakymas. Šiaulių rajone taip mano daugiau negu pusė visų apklaustųjų šiame rajone (66,4 proc.), ir tai yra kiek daugiau nei Mažeikių rajone (53 proc.). Kiti, beveik visi likusieji atsakymai, pasiskirstė panašiais procentais. Respondentai mano, kad profesinis brandumas „suteikia pasitikėjimo savimi“ profesinėje karjeroje. Šiaulių rajone taip mano vos keli respondentai (1,8 proc.), o Mažeikių rajone jų yra kiek daugiau (4 proc.). Yra nuomonė, kad profesinis brandumas turi „mažą“ įtaką profesinei karjerai. Šiaulių rajone taip teigia panašiai (3,6 proc.) kaip ir Mažeikių rajone (4 proc.). Pateikta nuomonė, kad daroma įtaka yra „neigiama“. Taip mano tiek Šiaulių rajone (0,9 proc.) tiek Mažeikių rajone (1 proc.) minimalus procentas respondentų. Manoma, kad įtakos „neturi jokios“. Šiaulių rajone taip mano panašiais (4,5 proc.) kaip ir Mažeikių rajone (4 proc.). Gana nemažas procentas tėvų pasirinko nuomonę „nežinau“ į pateiktą klausimą, kokią įtaką turi profesinis brandumas profesinei karjerai. Šiaulių rajone taip mano daug mažiau (22,7 proc.) nei Mažeikių rajone (34 proc.).

Išanalizavę tėvų nuomonę apie profesinio brandumo įtaką profesinei karjerai, toliau kalbėsime kokiais profesinio brandumo stadijais tėvai priskiria savo vaikus (žr. 4 priedą).

Atliekant analizę buvo naudojamas χ^2 kriterijus. Lyginant Šiaulių ir Mažeikių rajonų respondentų pateiktą nuomonę, kokiais profesinio brandumo stadijais jie priskiria savo vaikus galime teigti, kad 5% reikšmingumo lygmeniu lyginamųjų rajonų skirtumai statistiškai yra reikšmingi, skirtumų nėra. Difuzijos stadija yra statistiškai reikšminga, nes $\chi^2 = 1,435$, kai $df = 2$, tai $p > 0,05$. Tiek Šiaulių rajone, tiek Mažeikių rajone daugiausia respondentai mano, kad jų vaikus būtų galima priskirti difuzijos stadijai. Išankstinio sprendimo stadija yra statistiškai reikšminga, nes $\chi^2 = 1,299$, kai $df = 2$, tai $p > 0,05$. Abiejuose analizuojamuose rajonuose t.y. Šiaulių rajone ir Mažeikių rajone mažiau rinkosi išankstinio sprendimo stadiją. Moratoriumo stadija yra taip pat reikšminga, nes $\chi^2 = 0,650$, kai $df = 2$, tai $p > 0,05$. Šią stadiją tiek Šiaulių rajone, tiek Mažeikių rajone respondentai rinkosi mažiausiai. Todėl galime daryti preliminarią išvadą, kad didžioji dalis tėvų mano, kad jų priešmokyklinio amžiaus vaikas yra profesinio brandumo difuzijos stadijoje.

Aptarę tėvų nuomonę apie tai, kokiais profesinio brandumo stadijais priskiriamas jų vaikas toliau sieksime išsiaiškinti, kokios yra tėvų galimybės rengti vaikus profesinei veiklai (žr. 5 priedas).

Naudojant χ^2 kriterijų gauta išvada, kad 5 % reikšmingumo lygmeniu lyginamųjų rajonų skirtumai yra statistiškai reikšmingi, skirtumų nėra. Pirmoji iš pateiktų galimybių „studijuojame literatūrą“ yra statistiškai reikšminga, nes $\chi^2 = 0,064$, kai $df = 1$, tai $p > 0,05$. „Žiūrime filmukus“ tėvų galimybė yra taip pat statistiškai reikšminga, nes $\chi^2 = 1,150$, kai $df = 1$, tai $p > 0,05$. Kita iš pateiktų tėvų galimybių „einame į įvairias įstaigas“ taip pat yra statistiškai reikšminga, nes $\chi^2 = 1,387$, kai $df = 1$, tai $p > 0,05$. Tėvai vaikus rengia profesinei veiklai vaikus „žaidimų metu“. Ši galimybė yra statistiškai reikšminga, nes $\chi^2 = 0,041$, kai $df = 1$, tai $p > 0,05$. „Internetu naudojasi“ taip pat panašus skaičius respondentų abiejuose lyginamuosiuose rajonuose. Taip galime teigti, kad ši galimybė yra statistiškai reikšminga, nes $\chi^2 = 1,871$, kai $df = 1$, tai $p > 0,05$. Teiginys „šeimos nariai, giminaičiai pasakoja apie savo profesijas“ taip pat yra statistiškai reikšmingas, nes $\chi^2 = 0,314$, kai $df = 1$, tai $p > 0,05$. Panašiai pasiskirstė ir teiginys „lankomės karjeros mugėse“. Šis teiginys yra statistiškai reikšmingas ir skirtumų tarp tiriamųjų Šiaulių bei Mažeikių rajonų nėra, nes $\chi^2 = 0,039$, kai $df = 1$, tai $p > 0,05$. Galimybė vaikus rengti profesinei veiklai naudojant „pokalbius bei pasakojimus“ yra statistiškai reikšminga ir skirtumų tarp Šiaulių ir Mažeikių rajonų beveik nėra, nes $\chi^2 = 0,000$, kai $df = 1$, tai $p > 0,05$.

Kaip matome iš pateiktų rezultatų tiek Šiaulių rajone, tiek Mažeikių rajone respondentai rinkdamiesi galimybes rengti vaikus profesinei veiklai pasiskirstė panašiu procentu. Daugiausia

tėvai vaikus rengia profesinei veiklai naudodami žaidimus. Kiek mažiau žiūri filmukus ir šeimos nariai, giminaičiai pasakoja apie savo profesijas. Dar mažiau tėvai rinkosi, kad naudoja internetą, pokalbių, pasakojimų metu, studijuoja literatūrą bei eina į įvairias įstaigas. Mažiausiai tėvai su vaikais lankosi karjeros mugėse.

Kaip pastebime tėvai labiau linkę rinktis paprastesnius būdus pradėti vaikus rengti profesinei veiklai. Naudoja tradicinius būdus taip daro kone pusė visi apklaustieji (N = 210).

Toliau tėvų buvo teirujamasi kaip jie vertina savo vaikus pagal pateiktus kriterijus (žr. 5 priedas).

Respondentai turėjo įvertinti savo vaikus pagal pateiktus kriterijus 5 balų sistemoje, kai 5 balai – aukščiausias įvertinimas, 1 – žemiausias įvertinimas. Naudojant χ^2 kriterijų gauta išvada, kad 5 % reikšmingumo lygmeniu lyginamųjų rajonų skirtumai yra statistiškai reikšmingi, skirtumų nėra. Pirmasis kriterijus „žaidimų metu vaidina įvairių profesijų atstovus“ yra statistiškai reikšmingas, nes $\chi^2 = 6,005$, kai $df = 4$, tai $p > 0,05$. Toliau „mėgdžioja šeimos narius“ taip pat yra statistiškai reikšmingas, nes $\chi^2 = 1,017$, kai $df = 4$, tai $p > 0,05$. Kitas kriterijus „atlieka įvairius buitines darbus“ taip pat yra statistiškai reikšmingas 5 % reikšmingumo lygmeniu, nes $\chi^2 = 1,344$, kai $df = 4$, tai $p > 0,05$. Toliau „piešia vaizdus susijusius su profesijomis“ kriterijus yra statistiškai reikšmingas, nes $\chi^2 = 2,207$, kai $df = 4$, tai $p > 0,05$. Dar vienas kriterijus „bendrauja su įvairių profesijų atstovais“, kuris taip pat yra statistiškai reikšmingas, nes $\chi^2 = 3,697$, kai $df = 4$, tai $p > 0,05$. „Savo kalboje vartoja sąvokas susijusias su karjera“ kriterijus taip pat yra statistiškai reikšmingas 5 % reikšmingumo lygmeniu, nes $\chi^2 = 1,067$, kai $df = 4$, tai $p > 0,05$. Kad vaikai „domisi įvairiomis profesijomis“ taip pat pažymėjo panašus procentas respondentų abiejuose tiriamuosiuose rajonuose, nes $\chi^2 = 3,731$, kai $df = 4$, tai $p > 0,05$. Kitas kriterijus „žino ką daro įvairių profesijų atstovai“ taip pat yra statistiškai reikšmingas, nes $\chi^2 = 3,503$, kai $df = 4$, tai $p > 0,05$. Dar vienas pateiktas kriterijus, kad vaikai „suvokia, kad visi žmonės turi profsijas taip pat yra statistiškai reikšmingas, nes $\chi^2 = 2,961$, kai $df = 4$ tai $p > 0,05$. „Sveikatos kriterijumi vaikas tinka visoms profesijoms“ taipogi yra statistiškai reikšmingas, nes $\chi^2 = 5,017$, kai $df = 4$, tai $p > 0,05$.

Apibendrinant galime teigti, kad anot tėvų, labai dažnai vaikai žaidimų metu vaidina įvairių profesijų atstovus. Kiek mažiau mėgdžioja šeimos narius, suvokia, kad visi žmonės turi profesijas bei sveikatos kriterijumi vaikas tinka visoms profesijoms. Dar mažiau atlieka įvairius buitines darbus ir žino, ką daro įvairių profesijų atstovai. Kiek mažiau piešia vaizdus susijusius su profesijomis, bendrauja su įvairių profesijų atstovais bei domisi įvairiomis profesijomis, ir mažiausiai savo kalboje vartoja sąvokas, kurios yra susijusios su karjera bei profesine veikla.

Toliau siekta išsiaiškinti, kokią įtaką daro vaikui renkantis profesiją išvardyti asmenys (žr. 7 priedas).

Gautais χ^2 kriterijaus rezultatais daroma išvada, kad 5 % reikšmingumo lygmeniu lyginamųjų rajonų skirtumai yra statistiškai reikšmingi, skirtumų tarp šių dviejų rajonų nėra. Tėvai, kaip asmenys darantys įtaką vaikam renkantis profesiją yra statistiškai reikšmingi, nes $\chi^2 = 5,354$, kai $df = 2$, tai $p > 0,05$. Kiti asmenys t.y. broliai/seserys taip pat yra statistiškai reikšmingi, nes $\chi^2 = 1,531$, kai $df = 2$, tai $p > 0,05$. Močiutės/seneliai taip pat statistiškai yra reikšmingi, nes $\chi^2 = 1,000$, kai $df = 2$, tai $p > 0,05$. Draugai, kaip asmenys darantys įtaką renkantis profesiją, taip pat yra statistiškai reikšmingi, nes $\chi^2 = 0,478$, kai $df = 2$, tai $p > 0,05$. Kiti asmenys t.y. grupės auklėtojos taip pat daro įtaką vaikam renkantis profesiją ir yra statistiškai reikšmingi, nes $\chi^2 = 0,095$, kai $df = 2$, tai $p > 0,05$. Socialinis darbuotojas taip pat yra statistiškai reikšmingas abiejuose tiriamuosiuose rajonuose, nes $\chi^2 = 1,346$, kai $df = 2$, tai $p > 0,05$. Ir paskutiniai asmenys t.y. kiekvieną dieną sutinkami asmenys (pvz. pardavėja, autobuso vairuotojas ir t.t.) taipogi yra statistiškai reikšmingi, nes $\chi^2 = 3,705$, kai $df = 2$, tai $p > 0,05$.

Atlikus tyrimą paaiškėjo, kad didžiausią įtaką vaikui renkantis profesiją turi tėvai. Kiek mažesnę įtaką daro brolis ar sesuo. Mažesnę įtaką už pastarųjų asmenų daro močiutė arba senelis. Duomenys rodo, kad dar mažesnę įtaką turi grupės auklėtojos, kiekvieną dieną sutinkami asmenys (pvz. pardavėja, autobuso vairuotojas ir t.t.) bei draugai. O mažiausią įtaką vaikui renkantis profesiją, kaip pastebime ir atlikto tyrimo daro socialinis darbuotojas. Todėl daroma preliminari išvada, kad tėvai turi daug įtakos vaiko sprendimo priėmimui dėl profesinės veiklos.

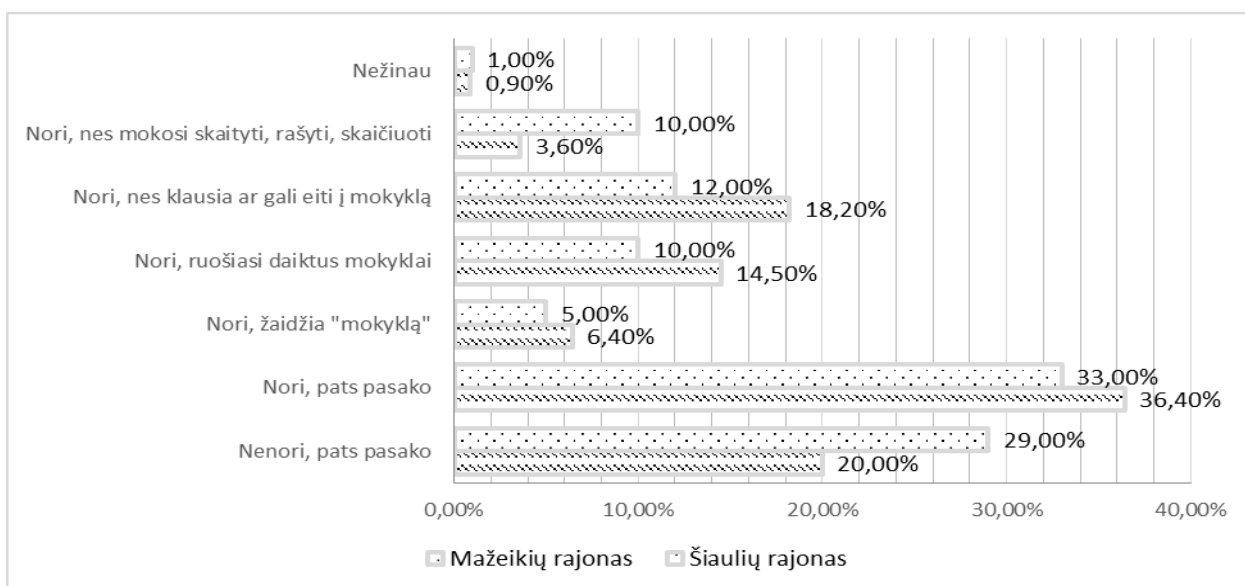
Išsiaiškinus, kokią įtaką vaiko sprendimui, dėl profesijos pasirinkimo, turi tam tikri asmenys, toliau siekta išsiaiškinti kaip tėvai mano, kas yra atsakingi už pagalbą vaikui renkantis būsimą profesiją (žr. 8 priedas).

Naudojant χ^2 kriterijų gauta išvada, kad 5 % reikšmingumo lygmeniu lyginamųjų rajonų skirtumai yra statistiškai reikšmingi, skirtumų tarp šių dviejų rajonų nėra. Taigi tėvų, kaip asmenų pagalba vaikui renkantis būsimą profesiją yra statistiškai reikšminga, nes $\chi^2 = 7,671$, kai $df = 2$, tai $p > 0,05$. Darželio pedagogų pagalba taip pat yra statistiškai reikšminga, nes $\chi^2 = 2,181$, kai $df = 2$, tai $p > 0,05$. Mokyklos pedagogai taipogi yra atsakingi už pagalbą vaikui renkantis būsimą profesiją. Ir tarp Šiaulių bei Mažeikių rajonų skirtumai yra statistiškai reikšmingi, vadinasi skirtumų nėra, nes $\chi^2 = 6,590$, kai $df = 2$, tai $p > 0,05$. Udgyimo įstaigų ir tėvų bendradarbiavimo pagalba yra statistiškai reikšminga, nes $\chi^2 = 0,138$, kai $df = 2$, tai $p > 0,05$. Didelė dalis respondentų mano, kad vaikas turi pats apsispręsti dėl būsimos savo profesijos. Tarp Šiaulių ir Mažeikių rajonų respondentų nuomonių skirtumai yra statistiškai reikšmingi, vadinasi skirtumų nėra, nes $\chi^2 = 1,716$, kai $df = 2$, tai $p > 0,05$.

Apibendrinant galime teigti, kad labiausiai atsakingi už pagalbą vaikui renkantis būsimą profesiją, anot respondentų, yra tėvai. Kiek mažesnė dalis mano, vaikas pats turi apsispręsti. Dar mažesnis procentas mano, kad už pagalbą vaikui renkantis profesiją yra atsakingi mokykos pedagogai. Mažiausią procentą užima darželio pedagogai bei ugdymo įstaigos ir tėvų bendradarbiavimas. Taip mano trečdalis visų apklaustųjų (N = 210).

2.2.5. Respondentų nuomonė apie vaikų ankstyvąjį rengimą profesinei veiklai mokykloje

Toliau analizuosime tėvų nuomone, ar jų vaikai nori eiti į mokyklą (žr. 29 pav.).

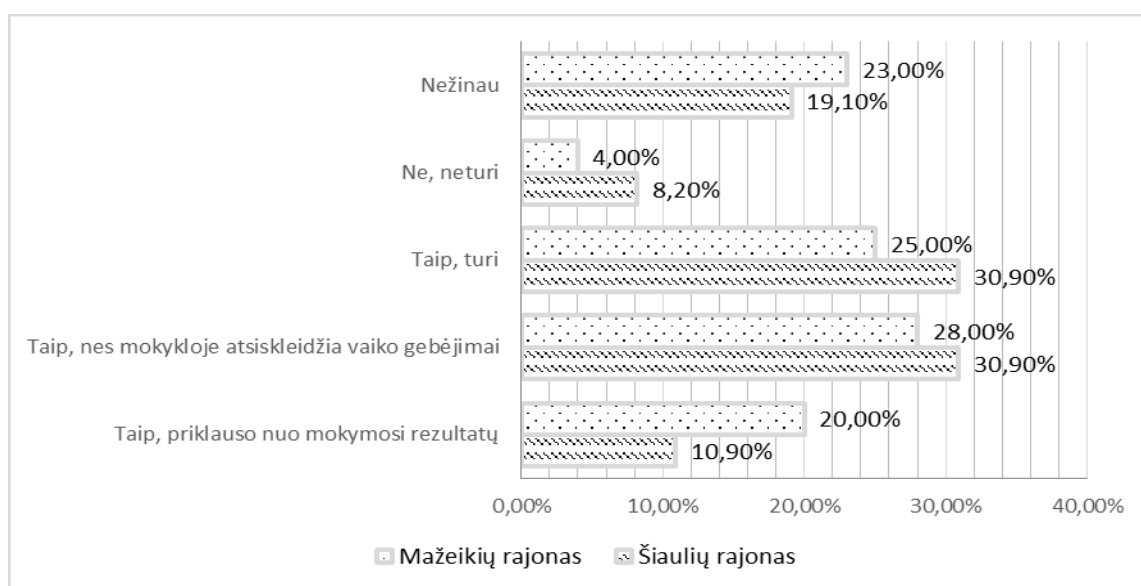
29 pav. Šiaulių ir Mažeikių rajonų tėvų nuomone, ar jų vaikas nori eiti į mokyklą (N=210)

Išanalizavus duomenis matyti, kad vaikai nori eiti į mokyklą ir tai parodo įvairiais būdais. „Nori, pats tai pasako“ Šiaulių rajone taip teigia trečdalis visų apklaustųjų šiame rajone (36,4 proc.) kiek mažiau taip mano Mažeikių rajone (33 proc.). Kiti išreikšti būdai pasiskirstė panašiai. „Nori, žaidžia „mokyklą““ Šiaulių rajone taip teigia kiek daugiau (6,4 proc.) nei Mažeikių rajone (5 proc.). Pateiktas atsakymas, kad vaikai „nori, nes ruošiasi daiktus mokyklai“. Šiaulių rajone taip teigia daugiau (14,5 proc.) nei Mažeikių rajone (10 proc.). Respondentai teigia, kad vaikai „nori, nes klausia ar gali eiti į mokyklą“. Šiaulių rajone tokių atsakymų pateikta daugiau (18,2 proc.) nei Mažeikių rajone (12 proc.). Dar vienas iš keleto variantų, kaip vaikai parodo, akd nori eiti į mokyklą yra „mokosi skaityti, rašyti, skaičiuoti“. Šiaulių rajone taip teigia mažiau (3,6 proc.) nei Mažeikių rajone (10 proc.). Nemažas procentas respondentų pateikė variantą, kad vaikai nenoti eiti į mokyklą ir parodo pasakydami. Šiaulių rajone tai yra penktadalis visų

apklaustųjų šiame rajone (20 proc.) ir tai kiek mažiau nei Mažeikių rajone (29 proc.). Taip pat yra maža dalis, kurie teigia, kad „nežino“ ar jų vaikas nori eiti į mokyklą. Šiaulių rajone taip teigia minimalus procentas (0,9 proc.) kaip ir Mažeikių rajone (1 proc.).

Pateiktą duomenų analizę suponuoja ir O. Monkevičienė (2003) teigdama, kad šešiais gyvenimo metais vaikai džiaugiasi vaikyste, nori žaisti, tačiau atsiranda ir didžiulis poreikis eiti į mokyklą. O Monkevičienė išskiria keletą motyvų, kurie skatina vaikus domėtis mokykla: 1. Vaikas nori kito socialinio statuso – būti mokiniu. 2. Atsiranda socialiniai bendravimo motyvai – mano, kad mokykloje turės daug draugų. 3. Emociniai motyvai – mokykla nauja vieta, graži, o darželis jau nusibodo. 4. Pažintiniai motyvai – vaikas nori išmokti skaityti, rašyti, daug sužinoti.

Toliau galime analizuoti tėvų nuomonę, ar turi įtakos ankstyvajam karjeros ugdymui vaiko pasiekimai mokykloje (žr. 30 pav.).

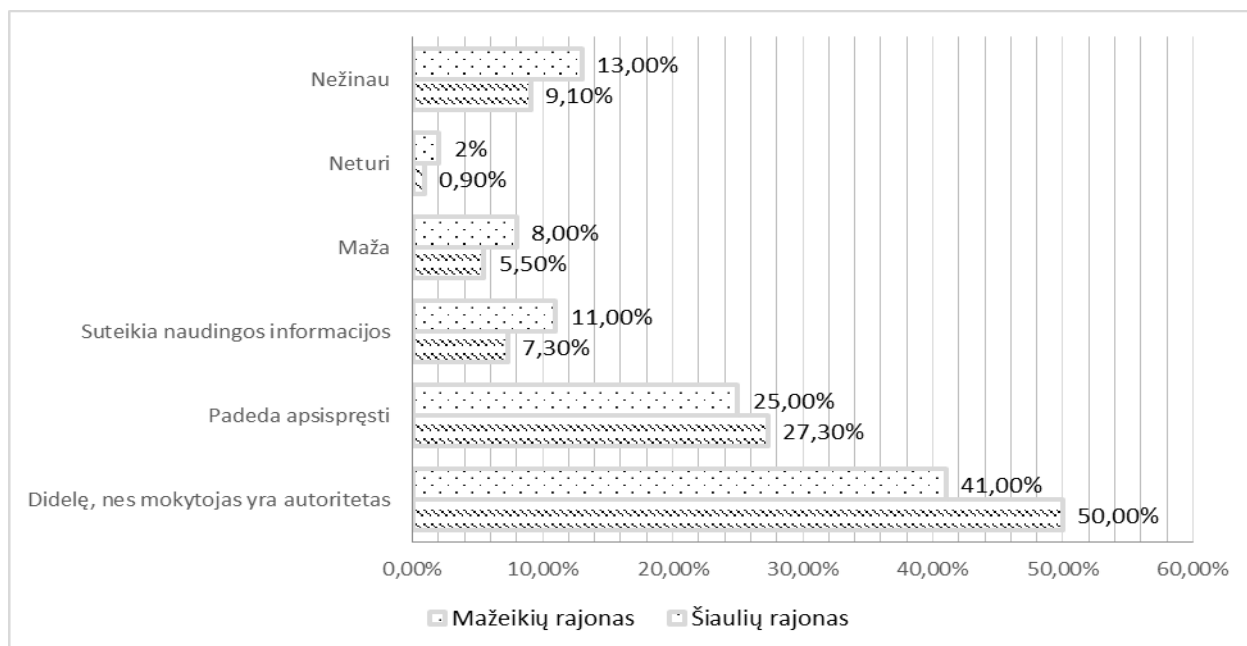

30 pav. Šiaulių ir Mažeikių rajonų tėvų nuomonė, ar turi įtakos ankstyvajam karjeros ugdymui vaiko pasiekimai mokykloje (N=210)

Apžvelgus šio klausimo rezultatus matyti, kad beveik visi pateikti atsakymai pasiskirsto panašia procentų dalimi. Teiginį „taip, priklauso nuo mokymosi rezultatų“ respondentai pateikė gana dažnai. Šiaulių rajone tai sudaro per pus mažiau (10,9 proc.) nei Mažeikių rajone (20 proc.). Šiaulių rajone respondentai (30,9 proc.) teigia, kad pasiekimai mokykloje galima parodyti vaiko gebėjimus. Tai kiek daugiau nei Mažeikių rajone (28 proc.). Kiti pateikti variantai nėra argumentuoti, tačiau tėvai teigia, kad ankstyvajam karjeros ugdymui vaiko pasiekimai mokykloje turi įtakos. Taip mano beveik trečdalis apklaustųjų Šiaulių rajone (30,9 proc.) ir kiek mažiau Mažeikių rajone (25 proc.). Kad įtakos neturi taip pat buvo išreikšta nuomonė. Šiaulių rajone taip mano per pus daugiau (8,2 proc.) nei Mažeikių rajone (4 proc.). Atsakymas „nežinau“

taip pat pateikiamas pakankamai dažnai. Šiaulių rajone taip teigia kiek mažiau (19,1 proc.) nei Mažeikių rajone (23 proc.).

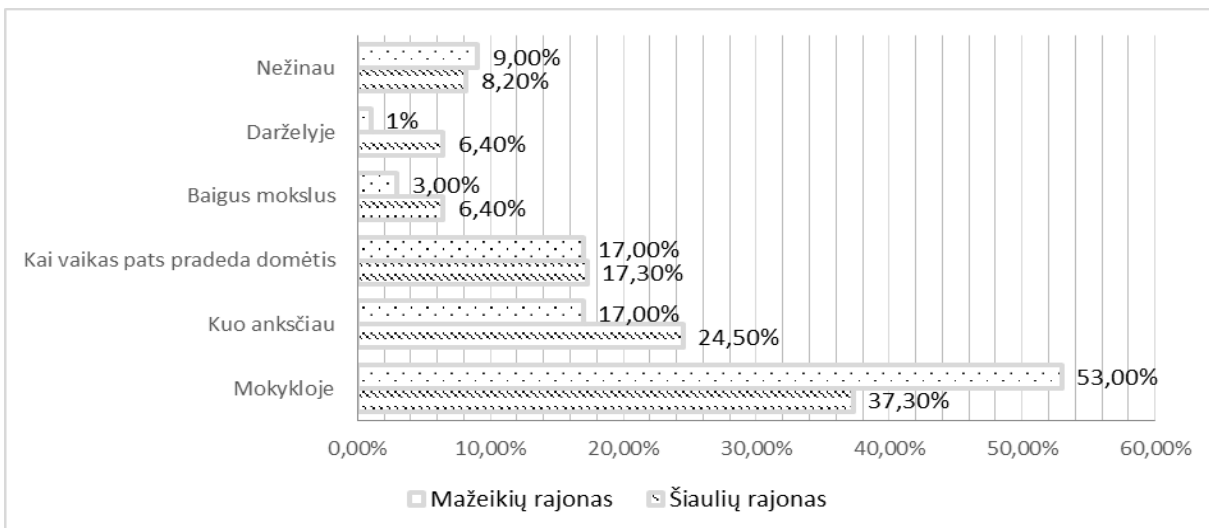
Toliau tyrimo metu siekta išsiaiškinti, kokią įtaką, anot tėvų, karjeros ugdymui turi mokytojas (žr. 31 pav.).

31 pav. Šiaulių ir Mažeikių rajonų tėvų nuomone, kokią įtaką profesinės veiklos ugdymui turi mokytojas (N=210)

Didelė dalis apklaustųjų teigia, kad mokytojas turi didelę įtaką profesinės veiklos ugdyme, nes „yra autoritetas“. Šiaulių rajone taip mano puse visų apklaustųjų šiame rajone (50 proc.) ir kiek mažiau Mažeikių rajone (41 proc.). Kiek mažiau respondentų teigia, kad mokytojas „padeda apsispręsti“. Šiaulių rajone tokią nuomonę išreiškė kiek daugiau (27,3 proc.) nei Mažeikių rajone (25 proc.). Taip pat teigiama, kad mokytojas „suteikia naudingos informacijos“. Šiaulių rajone taip mano mažiau (7,3 proc.) nei Mažeikių rajone (11 proc.). Yra respondentų, kurie mano, kad mokytojas turi „mažą“ įtaką profesinės veiklos ugdymui. Šiaulių rajone taip mano kiek mažiau (5,5 proc.) nei Mažeikių rajone (8 proc.). Toliau išreikšta nuomonė, kad įtakos „neturi“. Šiaulių rajone taip mano minimalus procentas respondentų (0,9 proc.) ir tai yra kiek mažiau nei Mažeikių rajone (2 proc.). Atsakymą „nežinau“ pateikė kiek daugiau tėvų. Šiaulių rajone tokią nuomonę išreiškė kiek mažiau (9,1 proc.) nei Mažeikių rajone (13 proc.).

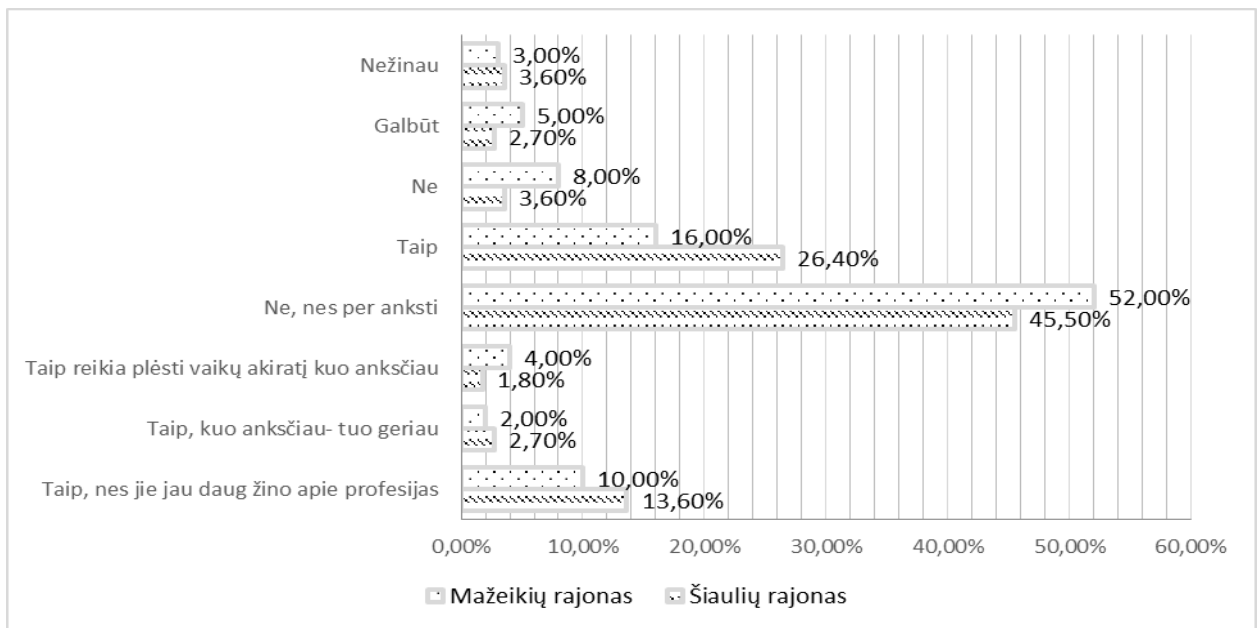
Išanalizavę tėvų nuomonę, kokią įtaką turi mokytojas profesinės veiklos ugdymui, toliau analizuosime tėvų nuomonę, kada tikslinga pradėti vaikus ugdyti karjerai (žr. 32 pav.).

32 pav. Šiaulių ir Mažeikių rajonų tėvų nuomone, kada tikslinga pradėti vaikus ugdyti profesinei veiklai (N=210)

Didžioji dalis apklaustųjų teigia, kad vaikus ugdyti profesinei veiklai būtų tikslinga pradėti „mokykloje“. Šiaulių rajone taip mano kiek mažiau (37,3 proc.) nei Mažeikių rajone (53 proc.). Dalis respondentų mano, kad tikslinga būtų pradėti ugdyti „kuo anksčiau“, tačiau tikslaus laikotarpio nenurodo. Šiaulių rajone taip teigia daugiau tėvų (24,5 proc.) nei Mažeikių rajone (17 proc.). Panaši respondentų dalis mano, kad tikslinga vaikus pradėti ugdyti profesinei veiklai yra tuomet, „kai vaikas pats pradeda tuo domėtis“. Tokią nuomonę išreiškė panaši procentų dalis abiejuose tirtuose rajonuose. Šiaulių rajone taip mano vos daugiau (17,3 proc.) nei Mažeikių rajone (17 proc.). Kiek įdomus ir netikėtas atsakymas „baigus mokyklą“ pateiktas keliose anketose. Šiaulių rajone taip mano kiek daugiau respondentų (6,4 proc.) nei Mažeikių rajone (3 proc.). „Darželyje“ nurodė labai nedidelė respondentų dalis. Šiaulių rajone taip mano šiek tiek daugiau (6,4 proc.) nei Mažeikių rajone (1 proc.). Atsakymą „nežinau“ pateikė taip pat panašus procentas apklaustųjų. Šiaulių rajone tokią nuomonę išreiškė kiek mažiau (8,2 proc.) nei Mažeikių rajone (9 proc.).

Išsiaiškinę, kad tėvai mano, jog tikslinga vaikus profesinei veiklai pradėti rengti mokykloje, mėginkime išanalizuoti tėvų nuomonę, o gal tikslinga juos pradėti ugdyti profesinei veiklai jau nuo pirmos klasės (žr. 33 pav.).

33 pav. Šiaulių ir Mažeikių rajonų tėvų nuomone, ar būtų tikslinga vaikus profesinei veiklai rengti nuo pirmos klasės (N=210)

Didelė dalis apklaustųjų teigia, kad netikslinga pradėti vaikus profesinei veiklai rengti nuo pirmos klasės, nes „per anksti“. Šiaulių rajone taip mano kiek mažiau (45,5 proc.) nei Mažeikių rajone (52 proc.). Kita dalis nepritaria, kad reikia vaikus ugdyti profesinei veiklai nuo pirmos klasės, tačiau savo nuomonės nepaaiškina. Šiaulių rajone tokią nuomonę išreiškė mažiau (3,6 proc.) nei Mažeikių rajone (8 proc.). Kita dalis respondentų teigia, kad būtų tikslinga jau nuo pirmos klasės vaikus ruošti karjerai. Vieni teigia, kad tikslinga, nes „jie jau daug žino apie profesijas“. Šiaulių rajone tokią nuomonę išreiškė kiek daugiau (13,6 proc.) nei Mažeikių rajone (10 proc.). Panašiu procentu abiejuose rajonuose pasiskirstėnuomonė, kad tikslinga, nes „kuo anksčiau – tuo geriau“. Šiaulių rajone taip mano kiek daugiau (2,7 proc.) nei Mažeikių rajone (2 proc.). Dar viena nuomonė, kodėl tikslinga vaikus profesinei veiklai ruošti nuo pirmos klasės, nes „reikia plėsti vaikų akiratį kuo anksčiau“. Šiaulių rajone tokią nuomonę išreiškė mažiau respondentų (1,8 proc.) nei Mažeikių rajone (4 proc.). Šiam klausimui pritarė taip pat nemažai respondentų, be savo pritarimo pagrindimo. Šiaulių rajone taip teigia kone per pus daugiau (26,4 proc.) nei Mažeikių rajone (16 proc.). „Galbūt“ teiginį Šiaulių rajone pateikia kiek mažiau (2,7 proc.) nei Mažeikių rajone (5 proc.). Dar vienas netikslus teiginys „nežinau“ pateikiamas atsakymuose. Šiaulių tokią nuomonę išreiškė kiek daugiau (3,6 proc.) nei Mažeikių rajone (3 proc.).

Apibendrinant galima pastebėti, kad didžioji dalis apklausoje dalyvavusių tėvų mano, kad jų vaikų ugdymą profesinei veiklai pradėti pirmoje klasėje yra netikslinga, nes jie yra per maži.

Su jais apie profesinę tėvai kalbasi gana retai, todėl galima manyti, kad tėvai neadekvačiai įvertina savo vaikus. Tėvų lūkesčiai galvojant apie savo vaikų ateitį yra gana panašūs. Tėvai nori, kad vaikai turėtų gerai apmokamą darbą, gerą išsilavinimą, siektų savo tikslo. Norint pasiekti savo lūkesčių tėvams reikėtų daugiau dėmesio skirti vaikams profesinės veiklos ugdymo klausimais, o ir mokykloje toks ugdymas duotų vaikams didelės naudos ir pasitikėjimo savimi priimant ateityje svarbius sprendimus susijusius su karjera bei profesine veikla.

IŠVADOS

1. Atlikus mokslinės literatūros analizę, teoriškai pagrįstos profesinės veiklos, karjeros bei lūkesčių sampratos. Aptartos dvi pagrindinės veiksmų grupės: vidinių ir išorinių, kurie daro įtaką profesiniam apsisprendimui. Išanalizuota pašaukimo bei motyvacijos reikšmė renkantis profesinę veiklą. Taip pat analizuojant mokslinę literatūrą buvo atskleisti 5-6 metų vaikų prochosocialiniai raidos ypatumai, bei šeimos vaidmuo vaiko profesinės veiklos ugdyme.
2. Atlikus tyrimą paaiškėjo, kad tėvų lūkesčiai, ugdant vaikus profesinei veiklai, yra skirtingi. Tėvai tikisi, kad jų vaikai turės gerai apmokamą darbą, sieks savo užsibrėžto tikslo bei bus geras žmogus. Ir šiuos lūkesčius tėvai mėgina įgyvendinti įvairiais būdais. Tyrimo metu išsiaiškinta, kad tėvai bendrauja su vaikais, tačiau ne apie tai, kuo ateityje nori būti jų vaikai, todėl darytina išvada, kad tėvai per mažai laiko skiria savo vaikų profesinės veiklos ugdymui ir galima tendencija, kad ateityje vaikai gali priimti sprendimus susijusius su profesine veikla nepasitarę su tėvais, ar neišklausę tėvų nuomonės apie ketinimą priimti vienokį ar kitokį sprendimą.
3. Tyrimo metu atskleista, kad tėvai yra įsitikinę, jog didžiausią įtaką vaikui renkantis profesinę veiklą daro tėvai. Taip pat jie mano, jog yra labiausiai atsakingi už pagalbą renkantis vaikui profesinę veiklą ir tėvai turi galimybių vaikus rengti profesinei veiklai. Tyrimo rezultatai parodė, kad tėvai vaikus profesinei veiklai rengia žaidimų metu, žiūrint įvairius animacinius filmukus ir pasakodami vaikams apie savo bei giminaičių profesijas.
4. Atlikus tyrimą nustatyta, kad tėvai nenorėtų, jog vaikas pasirinktų jų profesiją, nes jis turi savo nuomonę ir gali pats pasirinkti sau tinkamą ir patinkančią profesiją. Rezultatai rodo, kad tėvai nori, jog vaikai būtų teisės specialistu, nes tai gerai apmokamas darbas arba medicinos, nes jų, anot tėvų, trūksta kaip gerų specialistų, o pačių vaikų lūkesčiai labai įvairūs. Daugiausia, anot tėvų, šio amžiaus tarpsnio vaikai nori būti viskuo, jų norai dažnai keičiasi, nors vaikai ir turi įvairias mėgstamas veiklas bei užsiėmimus, kuriuose atsiskleidžia įvairiausi vaiko gebėjimai.
5. Tyrimo rezultatai parodė, kad vaikai nori eiti į mokyklą ir tai parodo įvairiausiais būdais: pasako patys ar ruošiasi daiktus, kuriuos naudoja mokiniai mokykloje. Remiantis gautais tyrimo rezultatais daroma išvada, kad 5-6 metų vaikai jau pradeda galvoti apie mokyklą ir jos lankymą dar lankydami darželį.

6. Tyrimo metu atskleista, kad vaikus ugdyti profesinei veiklai būtų tikslinga pradėti mokykloje vyresnėse klasėse. Pirmoje klasėje yra nepatartina tai daryti, nes atsižvelgiant į vaikų amžių yra per anksti.
7. Hipotezė, kad tėvų, auginančių 5-6 metų vaikus, lūkesčiai nėra realūs, nes tėvai per mažai laiko skiria vaikų profesinės veiklos ugdymui pasitvirtino.

REKOMENDACIJOS

Tėvams:

1. Neversti vaikų pasirinkti būtent tą ar kitą profesiją vien dėl to, kad ji madinga, pelninga ar garbinga. Svarbu, kad profesija atitiktų besirenkančiojo gabumus, polinkius ir būtų patraukli tam, kuris ją renkasi.
2. Turėtų leisti vaikams realizuoti savuosius lūkesčius, padrašinti juos kuomet vaikai reiškia savo norus bei fantazijas.
3. Sudaryti vaikams tinkamas sąlygas profesinės veiklos ugdymui, supažindinti juos su įvairiausiomis profesijomis, tinkamai perduoti informaciją atsižvelgiant į vaikų amžių.
4. Motyvuoti vaikus jau nuo 5-6 metų pradėti kalbėti apie profesinę veiklą ateityje.
5. Atsižvelgti į vaiko pašaukimą kokiai tai profesijai, ar profesinei veiklai.
6. Pasidalinti su vaiku savo profesinės veiklos patirtimi, papasakoti apie savo bei kitų artimų asmenų profesinės veiklos turinį.

LITERATŪRA

1. Adler A. (1978). *The education of Children*. – Gateway Editions, Ltd. South Bond Indiana.
2. Albrechtas J. (2005). *Asmenybė ir karjera*. Vilnius, Naujoji Matrica.
3. Ardelean L., Ardelean R., Deocano Y. (2012). *Mano vaikas renkasi profesiją*. [Žiūrėta 2013 – 10 – 21]. Prieiga per internetą:
http://www.euroguidance.lt/uploads/files/Leidiniai/vidiniai_MANO%20VAIKAS%20RENKASI%20PROFESIJA_KNYGA.pdf
4. Augienė D. (2009). *Karjera: nuo profesijos pasirinkimo iki profesinės veiklos organizacijoje*. Šiauliai, Šiaulių universiteto leidykla.
5. Bajoriūnas Z. (1997). *Šeimos edukologija*. Vilnius, Jošara.
6. Beresnevičienė D. (2003). *Jauno suaugusiojo psichologija*. Vilnius, Presvika.
7. Bernatavičienė D., Vanckavičienė J. (2003). Priešmokyklinuko veikla (23-26 psl.). *Priešmokyklinis ugdymas ir pradinė mokykla: patirtis, idėjos./Respublikinė mokslinės praktinės konferencijos medžiaga*. Šiauliai, Raštekas.
8. Bitinas B. (1998). *Ugdymo tyrimų metodologija*. Vilnius, Jošara.
9. Buožienė V. (2003). Tėvai – ugdymo partneriai (27-29 psl.). *Priešmokyklinis ugdymas ir pradinė mokykla: patirtis, idėjos./Respublikinė mokslinės praktinės konferencijos medžiaga*. Šiauliai, Raštekas.
10. Černeckienė J. (2007). *Socialinė pedagogika*. Marijampolė, Marijampolės leidybis centras.
11. *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas* (1993). Vilnius, Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
12. Daukila S. (2001). *Profesinės pedagogikos sąvokų problema profesinio rengimo standartuose*. // Mokslo darbai. Pedagogika. ISSN 1392 – 0340, Nr. 48
13. Grakauskas Ž., Valickas A., Rosinaitė V., Antanaitytė N. (2008). *Karjeros planavimo vadovas studentui*. Vilnius, Vilniaus universiteto leidykla.
14. Gučas A. (1990). *Vaiko ir paauglio psichologija*. Kaunas, Šviesa.
15. Gumuliauskienė A., Augienė D., Babrova L., Macaitienė R., Eitutytė D. (2002). *Karjera šiandien ir rytoj*. Šiauliai, VŠĮ Šiaulių universiteto leidykla.
16. Jakavičius V. (1998). *Žmogaus ugdymas. Įvadas į edukologijos studijas*. Klaipėda, Klaipėdos universiteto leidykla.
17. Jovaiša L. (1999). *Profesinio konsultavimo psichologija*. Vilnius, Agora.
18. Jovaiša L. (1993). *Pedagogikos terminai*. Kaunas, Šviesa.
19. Jovaiša L. (1981). *Asmenybė ir profesija*. Kaunas, Šviesa.
20. Juodaitytė A. (2002). *Socializacija ir ugdymas vaikystėje*. Vilnius, Petro ofsetas.

21. Kregždė S. (1988). *Profesinio kryptingumo formavimosi psichologiniai pagrindai*. Kaunas, Šviesa.
22. Kriščiūnaitė R., Smailys A. (2011). *Vadovas tėvams. Kaip padėti vaikui renkantis karjerą*. Vilnius, Švietimo mainų paramos fondas.
23. Kučinskienė R. (2003). *Ugdymo karjerai metodologija. Monografija*. Klaipėda, Klaipėdos universiteto leidykla.
24. Laumenskaitė E., Petkevičiūtė N. (2004). Asmeninė motyvacija kaip profesinės karjeros pagrindas. *Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos*, Nr. 8, p. 72-83.
25. Laužackas R. (2005). *Profesinio rengimo terminų aiškinamasis žodynas*. Kaunas, Morkūnas ir Ko.
26. Laužackas R. (1999). *Sisteminės – teorinės profesinio rengimo kaitos dimensijos*. Kaunas, VDU.
27. Laužackas R. (1997). *Profesinio ugdymo turinio reforma: didaktiniai bruožai*. Kaunas, Leidybos centras.
28. Legkauskas V. (2012). *Socialinė psichologija*. Vilnius, Vaga.
29. Martišauskienė E. (2008). *Šviesos pedagogikos kontūrai: dvasingumo ugdymo pamatai*. Vilnius, Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.
30. Matulionis A., Mikšys A. (1992). *Jaunimo socialinė – profesinė orientacija*. Vilnius, Panevėžio spaustuvė.
31. Monkevičienė O. (2003). Priešmokyklinukas ir pradinukas. *Mano vaikai. Priešmokyklinis vaiko ugdymas*. Kaunas, Šviesa.
32. Mount O., Plepys A. (2003). *Customer Satisfaction: Review of Literature and Application of the Product-Service Systems*. International Institute of Industrial Environmental Economics.
33. Navaitienė J. (2004). *Šeimos įtaka VPU studentų profesijos pasirinkimui. Ugdymo psichologija*. Vilnius.
34. Ojaslo J. (2001). Managing Customer Expectations in Professional Services // *Managing Service Quality*, Vol. 11.
35. Palujanskienė A., Adamonienė R., Daukilas S., Krikščiūnas B., Maknienė I. (2003). *Profesinio ugdymo psichologija ir pedagogika*. Utena, Indra.
36. Pečkauskaitė M. (1998). *Motina – auklėtoja*. Vilnius, Presvika.
37. Petkevičiūtė N. (2006). *Karjeros valdymas*. Kaunas, VDU leidykla.
38. Petrauskaitė R. (1996). *Psichopedagogika profesijos pasirinkimui*. Vilnius, Žodynas.
39. Pikūnas J., Palujanskienė A. (2000). *Asmenybės vystymasis. Kelias į savęs atradimą*. Kaunas, Aušra.
40. Pileckaitės – Markovienės M., Nasvytienė D., Bumlytė D. (2004). Vilnius, Enciklopedija.

41. Pilkauskaitė – Valickienė R. (2011). *Karjeros sėkmės veiksniai ikimokykliniame amžiuje*. [Žiūrėta 2013 – 11 – 12]. Prieiga per internetą:
<http://www.ikimokyklinis.lt/index.php/straipsniai/teveliams/karjeros-sekmes-veiksniai-ikimokykliniame-amziuje/8916>
42. Pilkauskaitė – Valickienė R. (2010). *Supratimo apie darbą, profesijas ir karjerą raida ikimokykliniame amžiuje*. [Žiūrėta 2013 – 11 – 04]. Prieiga per internetą:
<http://www.ikimokyklinis.lt/index.php/straipsniai/bendri-straipsniai/supratimo-apie-darba-profesijas-ir-karjera-raida-ikimokykliniame-amziuje/5577>
43. *Psichologijos žodynas* (1993). Vilnius, Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
44. Pukelis K., Garnienė D. (2003). *Moksleivių ugdymas karjerai: padėties analizė ir perspektyvos bendrojo lavinimo mokykloje. Profesinis rengimas: tyrimas ir realijos. Nr. 7*. Kaunas, Morkūnas ir Ko.
45. Pukelis K. (1998). *Mokytojų rengimas ir filosofinės studijos*. Kaunas, Aušra.
46. Sakalas A., Šalčius A. (1997). *Karjeros valdymas*. Kaunas, Technologija.
47. Solomon M., Bamossy S., Ashegaard, S. (2002). *Consumer Behavior: A European perspective. Prentice Hall*.
48. Stanišauskienė V., Večkienė N. (1999). Karjeros samprata: mokslinio požiūrio kaita ir refleksijos Lietuvoje problema. *Socialiniai mokslai*, 2 (19), p. 23-29.
49. Šernas V. (1998). *Profesinės veiklos didaktika*. Vilnius, Presvika.
50. Titarenka V. (1980). *Šeima ir asmenybė*. Vilnius, Mintis.
51. Ustinavičiūtė L., Katkonienė A., Žemaitaitytė I. (2011). *Veiksniai, susiję su sėkmingu karjeros planavimu ir profesijos pasirinkimu paauglystėje*. [Žiūrėta 2013-10-10]. Prieiga per internetą:
http://www.euroguidance.lt/uploads/files/straipsniai/02_ustinaviciute_katkoniene_zemaitaityte.pdf
52. Uzdila J. (1993). *Dorinis asmenybės ugdymas šeimoje*. Vilnius, Academia.
53. Vaitkevičiaus J. (1982). *Moksleivių mokymosi ir laisvalaikio problemos..* Vilnius.
54. Žukauskienė R. (2007). *Raidos psichologija*. Vilnius, Margi raštai.
55. http://www.ef.su.lt/STUDENTAMS/EF_BBD_BBM_rengimo%20rekomendacijos2010.pdf
56. <http://www.raosoft.com/samplesize.html>

PRIEDAI

Mielas tėveli, mamyte,

Dauguma tėvų su savo vaikais kalbasi apie karjerą, bet galbūt nė nesusimąsto, kad kiekvienas pasakytas žodis jų vaikui gali būti paskatinimas arba papeikimas renkantis vienokią ar kitokią profesiją. Tėvai iš vaikų tikisi daug daugiau nei patys pasiekė karjeros srityje, todėl aš¹ mėginsiu išsiaiškinti tėvų lūkesčius ugdant vaikus karjerai.

Anketa yra anoniminė, darbe bus skelbiami tik apibendrinti tyrimo duomenys.

Jūsų atsakymai yra labai svarbūs, todėl prašau atsakyti į kiekvieną žemiau pateiktą teiginį.

Jums tinkantį variantą žymėkite – X.

INFORMACIJA APIE JUS	
Jūsų lytis:	☐ Moteris; ☐ Vyras.
Jūsų amžius:	☐ 20-30 m.; ☐ 31-40 m.; ☐ 41-50m.; ☐ Daugiau kaip 50 m.
Jūs gyvenate:	☐ Kaime; ☐ Miestelyje; ☐ Mieste.
Jūsų išsilavinimas:	☐ Vidurinis; ☐ Spec. Vidurinis; ☐ Aukštasis neuniversitetinis; ☐ Aukštasis universitetinis; ☐ Kita.....
Vaikų skaičius šeimoje:	☐ 1 vaikas; ☐ 2 vaikai; ☐ 3 vaikai;

¹ Esu Šiaulių universiteto Edukologijos fakulteto, Karjeros edukologijos studijų magistro studentė Vaida Klimavičienė. Jei kils klausimų su manimi galite susisiekti el.p. klimaviciene.v@gmail.com

	☐ 4 vaikai ir daugiau.
Tiriamąo vaiko lytis:	☐ Berniukas; ☐ Mergaitė.
Jūsų vaikas lanko:	☐ Darželio priešmokyklinę grupę; ☐ Mokykloje priešmokyklinę grupę;
Jūsų šeima:	☐ Pilna; ☐ Nepilna.
Jūsų profesija (įrašykite):	☐

JŪSŲ NUOMONĖ APIE KARJERĄ

1. Pažymėkite vieną teiginį, kuris, Jūsų nuomone, labiausiai atspindi „karjeros“ sąvoką:

Teiginys	Sutinku su šiuo teiginiu
Karjera – tai kylantis užmokestis už darbą	☐
Karjera – tai visapusiškas žmogaus tobulėjimas	☐
Karjera – tai profesijos pasirinkimas	☐
Karjera – tai individualūs pasiekimai	☐
Karjera – tai socialinis asmenybės augimas visuomenėje	☐
Karjera – tai galimybė realizuoti save	☐
Karjera – tai kylančios užimamos pareigos ir atsakomybė bei valdžios augimas	☐
Karjera – tai nuostatų ir elgsenos seka žmogaus gyvenime	☐
Karjera – tai galimybė išreikšti savo kūrybiškumą	☐
Karjera – tai(įrašykite)	☐

2. Kokie Jūsų lūkesčiai, galvojant apie Jūsų vaiko ateitį?

.....

3. Kaip Jūs to siekiate?

.....

4. Ar norėtumėtė, kad vaikas pasirinktų Jūsų profesiją? (Atsakymą pagrįskite)

.....
.....

VAIKO PAŽINIMAS

5. Jūsų vaiko amžius.....

6. Kaip jam sekasi mokykloje/darželyje?

.....
.....

7. Kurios srities specialistu norėtumėtė, kad būtų Jūsų vaikas. Kodėl?

- Teisės, nes.....
- Medicinos, nes
- Pedagogikos, nes
- Ekonomikos, nes
- Kita.....

8. Kuo nori būti Jūsų vaikas. Kodėl?.....

.....

9. Kokius būrelius lanko Jūsų vaikas?.....

.....

10. Kurioje srityje labiausiai atsiskleidžia Jūsų vaiko gebėjimai?.....

.....

11. Jūsų vaiko mėgstamiausi užsiėmimai yra

.....

JŪSŲ VEIKLA UGDANT VAIKUS KARJERAI

12. Kaip dažnai kalbatės su savo vaiku apie jo būsimą karjerą:

☐ Labai dažnai	☐ Dažnai	☐ Retai	☐ Labai retai	☐ Visai nesikalbu
---------------------------------------	---------------------------------	--------------------------------	--------------------------------------	--

13. Ar Jūsų vaikas domisi Jūsų profesija?

- Taip Ne

14. Kas vaiką skatina domėtis/nesidomėti jūsų profesija?

.....
.....

15. Ar nusivedate į savo darbą?

.....
.....

16. Kaip manote, ar pašaukimas yra svarbus karjerai?

.....
.....

17. Pašaukimui susiformuoti padeda įvairus veiksniai. Kaip manote kokią įtaką turi šie veiksniai?

Veiksnys	Labai didelė	Didelė	Maža	Labai maža	Įtakos neturi
☐ Socialinis – ekonominis(tai aplinka, kurioje gyvena vaikas: tėvų socialinė – ekonominė, kultūrinė bei gamybinė padėtis, kultūrinė aplinka, jų uždarbis bei mokslinė – techninė pažanga)					
☐ Ugdymo (Ugdymo įstaiga – tai vienas iš svarbiausių visuomenės socialinių institutų, kurioje vaikams teikiama informacija apie karjerą, profesijas. Be ugdymo įstaigų yra būreliai, kultūriniai renginiai, knygos, kelionės ir t. t., kurie priskiriami ugdymo veiksniumi.)					
☐ Psichologinis(tai savęs pažinimas, intelekto, vertybių, polinkių charakterio ir kt. sugebėjimų kokybės žinojimas)					
☐ Sveikatos(nuo asmens sveikatos priklauso ir profesijos rinkimasis, tai kaip vaikas jaučiasi, jo fizinis išsivystymas ir kt.)					

18. Kaip manote kokią įtaką karjeros ugdyme turi motyvacija?

.....
.....

19. Kaip jūs motyvuosite vaiką jau dabar pradėti galvoti apie karjerą?

.....
.....

20. Kaip manote kokią įtaką turi profesinis brandumas profesinei karjerai?

.....
.....

21. Kaip manote kuriai profesinei brandumo stadijai galėtumete priskirti savo vaiką?

Stadija	Sutinku	Iš dalies sutinku	Nesutinku
☐ <i>Difuzijos (padrika) būseną.</i> (Vaikas dar rimtai nemąsto apie profesijas, apie savo sugebėjimus, nedaro jokių sprendimų ir nemėgina jų įgyvendinti.)			
☐ <i>Išankstinio sprendimo būseną.</i> (Vaikas mėgina įgyvendinti tam tikrus profesinius ketinimus, rimtai domisi kokia nors sritimi, lavina būsimai profesijai reikalingus įgūdžius. Tačiau jis neapmąsto šių ketinimų asmeniškai. Paprasčiausiai kopijuoja savo tėvus ar kitus autoritetingus asmenis arba nekritiškai vadovaujasi jų nuomone. Individas siekia būti tokiu, kokį jį mato kiti žmonės.)			
☐ <i>Moratoriumas.</i> (Šią būseną išgyvenantis vaikas rimtai tyrinėja profesijų pasaulį mėgindamas rinktis kurią nors profesiją. Vaikas bando atsakyti į daugybę klausimų, tačiau dar pats neranda tinkamų atsakymų.)			

22. Kokios Jūsų galimybės vaiką rengti karjerai?

	Taip	Ne
☐ Studijuojame literatūrą;		
☐ Žiūrime filmukus;		
☐ Einame į įvairias įstaigas;		
☐ Žaidimų metu;		
☐ Naudojame internetą;		

☐ Šeimos nariai, giminaičiai pasakoja apie savo profesijas;		
☐ Lankomės karjeros mugėse.		
☐ Pokalbiai, pasakojimai;		
☐ Kita		

23. Kaip vertinate savo vaiką pagal šiuos kriterijus:

(5 balai – aukščiausias įvertinimas, 1 – žemiausias įvertinimas)

	5	4	3	2	1
☐ Žaidimų metu vaidina įvairių profesijų atstovus;					
☐ Mėgdžioja šeimos narius;					
☐ Atlieka įvairius buitines darbus;					
☐ Piešia vaizdus susijusius su profesijomis;					
☐ Bendrauja su įvairių profesijų atstovais;					
☐ Savo kalboje vartoja sąvokas susijusias su karjera;					
☐ Domisi įvairiomis profesijomis;					
☐ Žino ką daro įvairių profesijų atstovai;					
☐ Suvokia, kad visi žmonės turi profesijas;					
☐ Sveikatos kriterijumi vaikas tinka visoms profesijoms.					

24. Kokią įtaką daro vaikui šie įvardyti asmenys renkantis profesiją?

Teiginiai	Didelę	Mažą	Nedaro jokios
☐ Tėvai			
☐ Brolis/Sesuo			
☐ Močiutė/Senelis			
☐ Draugai			
☐ Grupės auklėtoja			
☐ Socialinis darbuotojas			
☐ Kiekvieną dieną sutinkami asmenys (pvz. pardavėja, autobuso vairuotojas ir t.t.)			

25. Kaip manote, kas yra atsakingas už pagalbą vaikui renkantis būsimą profesiją?

Teiginiai	Sutinku	Iš dalies sutinku	Nesutinku
☐ Tėvai;			
☐ Darželio pedagogai;			
☐ Mokyklos pedagogai;			
☐ Ugdymo įstaigos ir tėvų bendradarbiavimas			
☐ Vaikas pats turi apsispręsti;			
☐ Kita			

JŪSŲ NUOMONĖ APIE VAIKŲ ANKSTYVAJĮ RENGIMĄ KARJERAI MOKYKLOJE

26. Ar Jūsų vaikas nori eiti į mokyklą? Kaip tai parodo?

.....
.....

27. Ar turi įtakos ankstyvajam karjeros ugdymui vaiko pasiekimai mokykoje? Kodėl taip manote?

.....
.....

28. Kokią įtaką turi karjeros ugdymui mokytojas?

.....
.....

29. Kaip manote, kada tikslinga pradėti vaikus ugdyti karjerai? Kodėl?

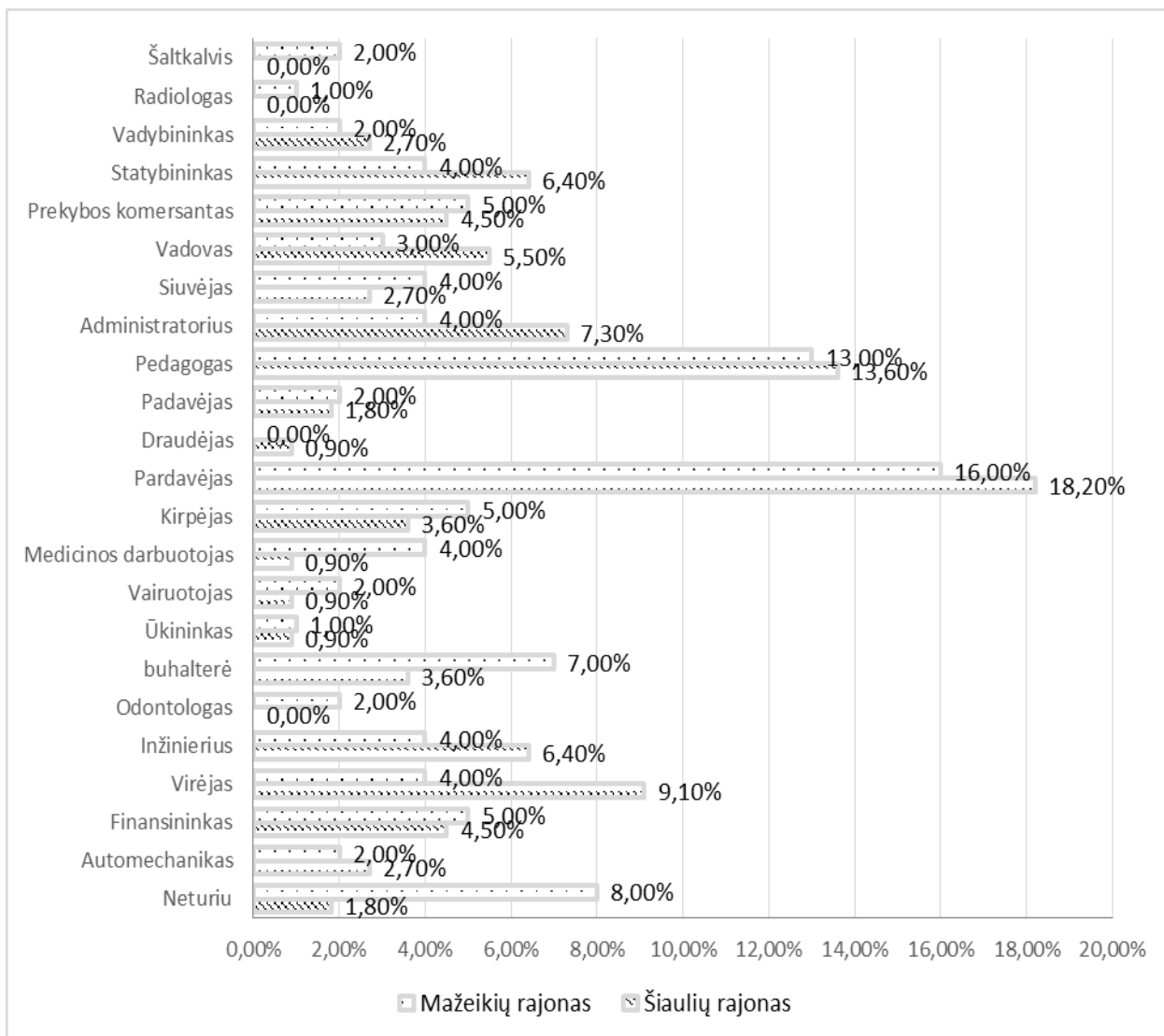
.....
.....

30. Kaip manote ar tikslinga būtų vaikus karjerai rengti nuo pirmos klasės? Kodėl?

.....
.....

Dėkoju už atsakymus!

Šiaulių ir Mažeikių rajonų respondentų pasiskirstymas pagal profesijas (N=210)

Šiaulių ir Mažeikių rajonų tėvų nuomone, kokią įtaką daro išvardyti veiksniai (N=210)

Veiksny	Šiaulių rajonas					Mažeikių rajonas					Chi ² kriterijus
	% / N					% / N					
	Labai didelė	Didelė	Maža	Labai maža	Įtakos neturi	Labai didelė	Didelė	Maža	Labai maža	Įtakos neturi	
Socialinis – ekonominis	53,6 / 59	40 / 44	3,6 / 4	0 / 0	2,7 / 3	57 / 57	30 / 30	9 / 9	0 / 0	4 / 4	Chi ² = 4,283; df = 3; p > 0,05
Ugdymo	57,3 / 63	34,5 / 38	5,5 / 6	0 / 0	2,7 / 3	51 / 51	37 / 37	6 / 6	0 / 0	6 / 6	Chi ² = 1,804; df = 3; p > 0,05
Psichologinis	52,7 / 58	41,8 / 46	1,8 / 2	0,9 / 1	2,7 / 3	50 / 50	41 / 41	6 / 6	0 / 0	3 / 3	Chi ² = 3,411; df = 4; p > 0,05
Sveikatos	34,5 / 38	48,2 / 53	10,9 / 12	3,6 / 4	2,7 / 3	36 / 36	47 / 47	12 / 12	1 / 1	4 / 4	Chi ² = 1,885; df = 4; p > 0,05

Šiaulių ir Mažeikių rajonų tėvų savo vaiko priskyrimas profesinio brandumo stadijoms (N=210)

Stadija	Šiaulių rajonas % / N			Mažeikių rajonas % / N			Chi ² kriterijus
	Sutinku	Iš dalies sutinku	Nesutinku	Sutinku	Iš dalies sutinku	Nesutinku	
Difuzijos	57,3 / 63	19,1 / 21	23,6 / 26	63 / 63	20 / 20	17 / 17	Chi ² = 1,435; df = 2; p > 0,05
Išankstinio sprendimo	30 / 33	39,1 / 43	30,9 / 34	24 / 24	46 / 46	30 / 30	Chi ² = 1,299; df = 2; p > 0,05
Moratoriumas	3,6 / 4	27,3 / 30	69,1 / 76	6 / 6	27 / 27	67 / 67	Chi ² = 0,650; df = 2; p > 0,05

Šiaulių ir Mažeikių rajonų tėvų galimybės rengti vaikus profesinei veiklai (N=210)

Galimybės	Šiaulių rajonas % / N		Mažeikių rajonas % / N		Chi ² kriterijus
	Taip	Ne	Taip	Ne	
Studijuojame literatūrą	42,7 / 47	57,3 / 63	41 / 41	59 / 59	Chi ² = 0,064; df = 1; p > 0,05
Žiūrime filmukus	78,2 / 86	21,8 / 24	84 / 84	16 / 16	Chi ² = 1,150; df = 1; p > 0,05
Einame į įvairias įstaigas	40,9 / 45	59,1 / 65	49 / 49	51 / 51	Chi ² = 1,387; df = 1; p > 0,05
Žaidimų metu	80,9 / 89	19,1 / 21	82 / 82	18 / 18	Chi ² = 0,041; df = 1; p > 0,05
Naudojame internetą	70,9 / 78	29,1 / 32	62 / 62	38 / 38	Chi ² = 1,871; df = 1; p > 0,05
Šeimos nariai, giminaičiai pasakoja apie savo profesijas	76,4 / 84	23,6 / 26	73 / 73	27 / 27	Chi ² = 0,314; df = 1; p > 0,05
Lankomės karjeros mugėse	7,3 / 8	92,7 / 102	8 / 8	92 / 92	Chi ² = 0,039; df = 1; p > 0,05
Pokalbiai, pasakojimai	69,1 / 76	30,9 / 34	69 / 69	31 / 31	Chi ² = 0,000; df = 1; p > 0,05

Šiaulių ir Mažeikių rajonų tėvų vertinimas savo vaikus pagal pateiktus kriterijus (N=210)

Kriterijus	Šiaulių rajonas % / N					Mažeikių rajonas % / N					Chi ² kriterijus
	Labai dažnai	Dažnai	Retai	Labai retai	Nėra kompetencijos	Labai dažnai	Dažnai	Retai	Labai retai	Nėra kompetencijos	
Žaidimų metu vaidina įvairių profesijų atstovus;	52,7 / 58	27,3 / 30	10,9 / 12	5,5 / 6	3,6 / 4	55 / 55	15 / 15	18 / 18	7 / 7	5 / 5	Chi ² = 6,005; df = 4; p > 0,05
Mėgdžioja šeimos narius;	47,3 / 52	28,2 / 31	15,5 / 17	3,6 / 4	5,5 / 6	47 / 47	26 / 26	17 / 17	6 / 6	4 / 4	Chi ² = 1,017; df = 4; p > 0,05
Atlieka įvairius buitines darbus;	33,6 / 37	31,8 / 35	21,8 / 24	8,2 / 9	4,5 / 5	37 / 37	29 / 29	23 / 23	5 / 5	6 / 6	Chi ² = 1,344; df = 4; p > 0,05
Piešia vaizdus susijusius su profesijomis;	20 / 22	20 / 22	27,3 / 30	20,9 / 23	11,8 / 13	15 / 15	17 / 17	27 / 27	24 / 24	17 / 17	Chi ² = 2,207; df = 4; p > 0,05
Bendrauja su įvairių profesijų atstovais;	20 / 22	21,8 / 24	35,5 / 39	16,4 / 18	6,4 / 7	20 / 20	28 / 28	26 / 26	15 / 15	11 / 11	Chi ² = 3,697; df = 4; p > 0,05
Savo kalboje vartoja sąvokas susijusias su karjera;	12,7 / 14	21,8 / 24	20,9 / 23	22,7 / 25	21,8 / 24	11 / 11	23 / 23	23 / 23	18 / 18	25 / 25	Chi ² = 1,067; df = 4; p > 0,05

Domisi įvairiomis profesijomis;	20 / 22	30 / 33	30 / 33	12,7 / 14	7,3 / 8	25 / 25	19 / 19	32 / 32	14 / 14	10 / 10	Chi ² = 3,731; df = 4; p > 0,05
Žino ką daro įvairių profesijų atstovai;	34,5 / 38	43,6 / 48	16,4 / 18	3,6 / 4	1,8 / 2	36 / 36	33 / 33	25 / 25	4 / 4	2 / 2	Chi ² = 3,503; df = 4; p > 0,05
Suvokia, kad visi žmonės turi profesijas;	44,5 / 49	33,6 / 37	13,6 / 15	6,4 / 7	1,8 / 2	45 / 45	30 / 30	15 / 15	10 / 10	0 / 0	Chi ² = 2,961; df = 4; p > 0,05
Sveikatos kriterijumi vaikas tinka visoms profesijoms.	47,3 / 52	34,5 / 38	13,6 / 15	2,7 / 3	1,8 / 2	49 / 49	26 / 26	21 / 21	4 / 4	0 / 0	Chi ² = 5,017; df = 4; p > 0,05

Šiaulių ir Mažeikių rajonų tėvų nuomonė apie įtaką, kurią daro šie išvardyti asmenys renkantis profesiją (N=210)

Asmenys	Šiaulių rajonas			Mažeikių rajonas			Chi ² kriterijus
	% / N			% / N			
	Didelę	Mažą	Nedaro jokios	Didelę	Mažą	Nedaro jokios	
Tėvai	91,8 / 101	5,5 / 6	2,7 / 3	83 / 83	15 / 15	2 / 2	Chi ² = 5,354; df = 2; p > 0,05
Brolis/Sesuo	57,3 / 63	28,2 / 31	14,5 / 16	52 / 52	27 / 27	21 / 21	Chi ² = 1,531; df = 2; p > 0,05
Močiutė/Senelis	46,4 / 51	40,9 / 45	12,7 / 14	40 / 40	44 / 44	16 / 16	Chi ² = 1,000; df = 2; p > 0,05
Draugai	35,5 / 39	48,2 / 53	16,4 / 18	31 / 31	51 / 51	18 / 18	Chi ² = 0,478; df = 2; p > 0,05
Grupės auklėtoja	45,5 / 50	40,9 / 45	13,6 / 15	44 / 44	43 / 43	13 / 13	Chi ² = 0,095; df = 2; p > 0,05
Socialinis darbuotojas	20,9 / 23	49,1 / 54	30 / 33	21 / 21	42 / 42	37 / 37	Chi ² = 1,346; df = 2; p > 0,05
Kiekvieną dieną sutinkami asmenys (pvz. pardavėja, autobuso vairuotojas ir t.t.)	35,5 / 39	49,1 / 54	15,5 / 17	29 / 29	45 / 45	26 / 26	Chi ² = 3,705; df = 2; p > 0,05

Šiaulių ir Mažeikių rajonų tėvų nuomone kas yra atsakingi už pagalbą vaikui renkantis būsimą profesiją (N=210)

Asmenys	Šiaulių rajonas			Mažeikių rajonas			Chi ² kriterijus
	Sutinku	Iš dalies sutinku	Nesutinku	Sutinku	Iš dalies sutinku	Nesutinku	
Tėvai;	81,8 / 90	12,7 / 14	5,5 / 6	68 / 68	28 / 28	4 / 4	Chi ² = 7,671; df = 2; p > 0,05
Darželio pedagogai;	33,6 / 37	42,7 / 47	23,6 / 26	25 / 25	45 / 45	30 / 30	Chi ² = 2,181; df = 2; p > 0,05
Mokyklos pedagogai;	53,6 / 59	35,5 / 39	10,9 / 12	38 / 38	41 / 41	21 / 21	Chi ² = 6,590; df = 2; p > 0,05
Ugdymo įstaigos ir tėvų bendradarbiavimas	36,4 / 40	44,5 / 49	19,1 / 21	38 / 38	42 / 42	20 / 20	Chi ² = 0,138; df = 2; p > 0,05
Vaikas pats turi apsispręsti;	73,6 / 81	21,8 / 24	4,5 / 5	81 / 81	15 / 15	4 / 4	Chi ² = 1,716; df = 2; p > 0,05

